

1848–1849-es szabadságharcunk német szemmel

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai

II. KÖZLEMÉNYEK, 25.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai

II. KÖZLEMÉNYEK, 25.

**1848–1849-ES SZABADSÁGHARCUNK
NÉMET SZEMMEL**

(VÁLOGATÁS ISERLOHN KORABELI ÚJSÁGAIBÓL)

Válogatta és szerkesztette

Galambos Sándor

Nyíregyháza
2001

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai

II. KÖZLEMÉNYEK, 25.

Sorozatszerkesztő

Nagy Ferenc

Fordította

Jenei Grethe Enikő (az összes Anzeiger-cikk)

Tóth Zsolt (A Wochenblatt-cikkek zöme)

Galambos Sándor (3., 9., 13–18., 28., 30–32. cikk)

Lektor

Szabó Zsolt

A kötet megjelenését támogatta

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács

A borítót tervezte: Szemán Attila

A mutatót készítette: Drobni Erzsébet és Galambos Sándor

A rezüméket fordította: Szabó Zsolt (német)

és Konczné Nagy Zsuzsanna (angol)

ISSN 0866 3920

ISBN 963 7240 43 8

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

Felelős kiadó: dr. Nagy Ferenc igazgató

Készült Tóth Imre nyomdájában 400 példányban

BEVEZETÉS

Az Európát 1848–1849-ben megrázó forradalmak és szabadságharcok sorában kitüntetett helyet foglalnak el a magyarországi események. A küzdelem nemcsak hevessége és hosszú időtartama, hanem az egész kontinensre kiható jelentősége révén is foglalkoztatta a külföldi közvéleményt. Sokat tudunk a magyar külpolitikáról, a külföldi politikai és katonai elitjének állásfoglalásáról és tetteiről,¹ de viszonylag keveset arról, hogy a kontinens népei hogyan vélekedtek a Magyarországon történekről. Érdekes lehet, hogy az átalakulás terheivel küszködő németek hogyan látták az itteni eseményeket. Ez a kiadvány egy német város, Iserlohn két korabeli újságjának a magyarországi szabadságharcra kapcsolatos cikkeiből közöl ötvenötöt. A múlt század közepén — más média híján — az újságok tudták a leghatékonyabban tükrözni és/vagy alakítani a közvéleményt.

Iserlohn ma Észak-Rajna-Vesztfáliában fekszik, Dortmundtól délkeletre. A XIX. század közepén Poroszország Vesztfália tartományához tartozott. Lélekszáma meghaladta a 11 ezret, amellyel Dortmundot is megelőzte. Ipara igen jelentős volt, elsősorban a fém-megmunkálás területén. A bronzból készült termékeket a XIX.

¹ A szabadságharc külső kapcsolatairól szóló művek közül két új könyvre hívom fel a figyelmet: Gergely András: *1848-ban hogy is volt? Tanulmányok Magyarország és Közép-Európa 1848–49-es történetéből*. Budapest, 2001. és *Az 1849-es cári intervenció Magyarországon*. Szerk. Vadász Sándor. Budapest, 2001.

század elején még a tengerentúlon is tudták értékesíteni. Különösen híres volt a tügyártása. Az 1830–1840-es években azonban a konkurencia megerősödése miatt válságba került a gyárváros ipara.²

1848–1849 legjelentősebb iserlohni eseménye az 1849 májusi felkelés. A növekvő szociális feszültségek miatti elégedetlenség akkor robbant ki, amikor a városban megtudták, hogy a porosz katonaságot be akarják vetni a Pfalzban kitört felkelés leverésére. Az ez ellen tiltakozó, vörös zászlók alatt felkelt 1500 iserlohni május 10-én sikeresen megrohmozta a fegyverraktárat, fegyvereket szerzett és barikádokat emelt. Tizenegy tagú biztonsági bizottságot választottak, amelyben ügyvéd, tisztviselő, orvos, tanár, kereskedő, könyvkiadó, cipész, két gyártulajdonos és két gyári munkás kapott bizalmat. A bizottság kereste a békés megegyezés lehetőségét a porosz csapatokkal, de eredménytelenül. Május 17-én a felkelést vérbe fojtották. A katonák akciójának több mint negyven halálos áldozata lett.³

Iserlohnban 1820-ban jelent meg az első újság, az Iserlohner Wochenblatt. Az alapító, id. Wilhelm Eckstein 1847-ben bekövetkezett halála után Julius Bädeker, helyi könyvkiadó tulajdonába került a lap.⁴

Az Öffentlicher Anzeiger⁵ első száma 1836-ban az Iserlohnnal szomszédos Hagenben látott napvilágot. 1842-ben J. P. Wichelhoven

² A korszak magyar vonatkozású kultúrtörténeti adaléka, hogy 1843. szeptember 24-én Liszt Ferenc koncertet adott a városban.

³ Iserlohner Lexikon, Iserlohn, 1987. (a továbbiakban IL) 516–517.

⁴ 1848 májusában az alapító fia egy másik újságot hozott létre Bürgerblatt néven, amely kéthetente jelent meg. Egyik célja szerint a munkásosztály szociális állapotának javítását követelte. E lapból szinte alig maradtak meg példányok.

⁵ A lap teljes neve Öffentlicher Anzeiger für die Grafschaft Limburg.

nyomdász vette át a kiadást, s egyúttal a szerkesztőséget is áthelyezte Iserlohnba. 1849. augusztus 1-jétől a lap elnevezése Iserlohner Kreisblattra változott.

1848–1849-ben mindkét periodika hetenként háromszor jelent meg. A Wochenblattot liberális szellemiségűnek tartották, míg az Anzeigert konzervatív beállítottságúnak, sőt az utóbbi néhány cikket zsidóellenességgel vádolták. Érdekes, hogy mindkét lapot Wichelhoven nyomdájában nyomtatták.⁶ Az 1849 májusi események után a Wochenblattot rövid időre betiltották, míg az Anzeigert nem.⁷

Intézményünk mintegy száz olyan cikk fénymásolatát kapta meg az Iserlohni levéltárból, amely kapcsolódik a Kárpát-medencében történetekhez. A forrásválogatásba nem kerültek be azok a cikkek, amelyek alapvetően más tárgyat taglalnak, és csak kismértékben érintik Magyarországot.

Az újságcikkek nem arányosan helyezkednek el a vizsgált másfél éves szakasz időszakján. 1848-ból alig maradt fenn információ, mindössze két októberi és egy novemberi keltezésű áttekintés áll rendelkezésünkre. 1849 áprilisától szeptemberéig sok közlemény olvasható,⁸ október–november–decemberben már csak alig néhány, de még ekkor is foglalkoztatta az ottani közvéleményt a magyarországi helyzet.

Igen változatos a cikkek műfaja: hírek, tudósítások, terjedelmes elemzések, esszék, személyiségrajzok, útleírások, sőt még költemények is kapcsolódnak szabadságharcunkhoz. A lapok gyakran

⁶ IL, 428.

⁷ *Iserlohn in der Revolution 1848/49*. Redakteur Götz Bettge. Iserlohn, 2000. 83.

⁸ 1849 tavaszára már lehanyaglottak az európai forradalmi mozgalmak, ezért megnövekedhetett az érdeklődés a magyar események iránt.

közöltek magánleveleket is. Ennek egyik oka az lehetett, hogy a magyarországi információk beszerzése nagy nehézségekbe ütközött, s ezért igyekeztek minden hitelesnek tűnő forrást felhasználni. Pesti, bécsi, prágai lapok hírei mellett jelentős német városok (Berlin, Köln) és a környező nagyobb települések (Hagen, Elberfeld) periodikáiból is merítettek a szerkesztők. Általában szó szerint, kommentár nélkül vették át a híreket, amelyeknek hangvételét nagymértékben meghatározta, hogy a forrásként használt sajtótermék melyik hadviselő féllel szimpatizált, melyik oldalán állt.

Az adatok pontosságát nemcsak a forrásként felhasznált lapok érintettsége torzította, befolyásolta, hanem a korabeli információáramlás nehézkessége is. Az bizonyos, hogy a nagy földrajzi távolság miatt — hiszen mintegy ezer kilométerre fekszik országunktól — legkevesebb 6-7 nap alatt érhetett el a hír Iserlohnba. A cáfolathoz, a helyreigazításhoz is legalább ugyanennyi időre volt szükség. A pontatlanság és az álhír pedig nem volt ritka.

A XIX. század közepén az információrádiusz bizonyosan jóval ezer kilométer alatt maradt. A hatókörön kívül szinte már csak többszörös közvetítéssel juthatott el a hír. Minél több a hírvivő, annál inkább megváltozik, dúsul a hír tartalma: túlzásokkal, mesei elemekkel bővül.

Az olvasói kíváncsiság megkövetelte, hogy minden kis hírmorzstát azonnal közreadjanak, de ha a lapkészítők érezték a bizonytalanságot, hozzátették, hogy más forrásból várják a megerősítést. A Wochenblattban például több forrásra hivatkozva kétszer is „hitelt érdemlő híresztelésként” közölték, hogy június 14–15-én Győr környékén zajlott le az újkor legvéresebb csatája, amely megszakítás nélkül 64 óráig tartott. (23. és 24. cikk) Az összecsapás végén 23 000 osztrák és orosz (a második cikkben 14 000), valamint 8000 magyar katona teteme borította be a harcteret. A szerkesztők azt is hozzáfűzték, hogy a bécsi újságok nem tesznek említést erről a döntő fontosságú eseményről. A bécsieknek volt igazuk, mivel ez a csata a valóságban nem történt meg.

A hiteles tájékoztatás igénye alapján a korábban megjelent hírt korrigálták, ha az újabb adatok ezt alátámasztották. Iserlohnban 1849 áprilisában közölték a bécsi kormánylap, a Wiener Presse helyreigazítását: Bem nem követett el szörnyűséges tetteket Nagyszében és Brassó bevétele után, hanem éppen ellenkezőleg, vasfegyelmet tartott és garantálta az élet- és vagyonbiztonságot. Ezt az elmenekült szász családokkal a városokban maradt rokonok tudták. (8. cikk)

Igen érdekes az Anzeigerben 1849. augusztus 23-án megjelent cikk. Ebben Görgey fegyverletételéről volt szó. Az újságíró azonban olyan sok gyanús körülményt tudott felsorakoztatni, hogy arra a következtetésre jutott: a bécsi kormány ezzel az óriási hazugsággal igyekezett a nyugtalan lakosságot lecsillapítani. Pedig a hír igaz volt.

A közvélemény alakulása szempontjából sokkal fontosabbak számunkra a gyakran több számon keresztül folytatásokban közölt történeti áttekintések, helyzetelemzések, -leírások. Ezekből derül ki ugyanis leginkább, hogy a német városban hogyan látták a magyarországi eseményeket, mi a véleményük az itteni történésekről. A közvetlen érdekelttség hiánya és a nagy távolság lehetővé tette a megfelelő rálátást, ugyanakkor esetenként elhalványított egy-egy kontúrt. Nem deríthető ki, hogy kik vetették papírra az elemzéseket, hiszen nem írták alá a cikkeket, de a lapszerkesztőségektől nem állhattak távol a terjedelmes írások szerzői.

Iserlohnban egyrészt a saját nézőpontjukból, tehát a német egység ügyét szem előtt tartva, másrészt az európai tendenciákra, tehát az általános fejlődésre figyelve ítélték meg a Kárpát-medencében folyó harcot. A magyar szabadságharcot a despotizmus elleni világtörténelmi jelentőségű harcnak tartották, amely hozzájárulhat mind az osztrák, mind az orosz önkényuralom megdöntéséhez. A nyugat-európai kultúra legszélén a magyar nép sikere meggátolhatja a fenyegetően fellépő szláv előrenyomulást. A magyarokban a nyugati demokrácia és műveltség közép-kelet-európai térségbeli védelmezőit látták, akikre e védőbástya szerep miatt rokonszenvvel tekintettek.

A tavaszi hadjárat után a sikerek okait kutató három részes elemzésben Kossuthot a háború vad géniuszaként aposztrofálták, jól szervezett hadakról, bátor, kiváló tisztekről írtak. (13., 14. és 16. cikk) Csodálattal adóztak az önfeláldozó hazaszeretet, a mindent elszöprő erő és a jó stratégia példái előtt. Teljesen egyértelmű magyarbarátságot mutat az a két vers, amelyet az *Öffentlicher Anzeiger* közölt 1849 szeptemberében. Robert Hartmann, helybeli tanító második költeményében, miután megtudta a szomorú hírt, elsiratta levett szabadságharcunkat.⁹

A két orgánumban megjelent cikkek azonban nemcsak pozitív képet mutattak a magyarokról. A *Wochenblatt*ban 1849. március 20-án közreadták egy német tiszt levelét, aki lesújtó véleményt alakított ki a magyar hadviselő fél katonáinak szakmai tudásáról, erkölcséről, az általuk elkövetett gaztettekről. A tiszt már 1849 tavaszán biztosra vette a magyarok vereségét, és úgy vélte, hogy a birodalomba való betagozódás után az ország jól termő, alacsony nép-sűrűségű vidékei a németek milliói számára kínálnak majd nagyszerű letelepedési lehetőségeket.

Leegyszerűsítőnek tűnik az egymással szembenálló hadviselő felek felsorolása: az osztrákok és a horvátok mellett, akik bosszút akarnak állni a magyarokon, kényszerből harcolnak az örökös tartományok „*német anyáinak szegény, becsületes fiai*”, a csehek és néhány lengyel ezred. A másik oldalon „*a nemzetek valódi mintaképe, a tüzes magyarokat, a vad székelyeket, a szlovákokat, a románokat, az oláhokat, a ruténokat, mindenekelőtt a népek közti örök zsidókat, a vándorló forradalmár lengyeleket*” és mellettük két bécsi egységet neveztek meg. (18. cikk)

A németek szimpátiát tápláltak a lengyelek iránt, noha ők is szlávok. Magasra értékelték szerepüket a magyar szabadságharcban, azt remélték, hogy Magyarországról kiindulva, itt megerősödvé eredményesen vehetik fel a harcot elnyomójuk, az orosz cár ellen. Jellemző, hogy az összesen négy jellemrajz, pályakép közül

⁹ A verseket eredetiben közöljük a kötet végén.

kettő lengyel hadvezérek mutat be; Bemet és Dembińskit. A lengyelek várt felkelése kirobbanthatja azt a keleti forradalmat, amely „végül megdöntheti a cári önkényuralmat, és Oroszországba is elvinné a nyugat-európai műveltség elemeit.” (18. cikk) E gondolatban nem túlzottan nehéz felfedezni — a nemzeti önállóságért vívott harcok korában! — az egységes Európa csírában megbúvó ideáját.

A publicisták a német egység megvalósítását akadályozó sajtó fejedelmeik elé intő példaként, figyelmeztetésként tárták a Duna–Tisza közének eseményeit: a nép akarátát figyelembe kell venniük.

Természetesen megkülönböztetett figyelem övezte Ausztriát. Ambivalens érzések munkáltak a németekben. A (nagy)német egységet ugyanis a despotikus Ausztria „gyalázatos makacsságból” meghiúsította. Ezért nem volt ellenükre, ha az osztrákok vereséget szenvednek. Úgy vélték, hogy Ausztria azért is rászolgált a bukásra, mivel soknemzetiségű birodalmában az elnyomás eszközeivel él.

Furcsa érzésekkel olvashatták az iserlohniaiak egy erdélyi németajkú város, Szászsebes patikusának sorait 1849 kora tavaszán: „*Lakosaink fele koldussá lett, másik felét meggyilkolták, de nem az ellenség, hanem a barátaink!*” Többször cserélt gazdát a város, a magyarok és székelyek sok mindent elvittek, de az életüket megkímélték. A császári csapatok viszont felgyújtották a házakat, a lakosok a 16 fokos hidegben az erdőbe menekültek, ahol többen megfagytak.

A Kárpát-medencei harcban a két despotikus államnak, az osztráknak és az oroszoknak bukniuk kell, de mit kell tenniük a remélt fordulat bekövetkezése esetén, tették fel maguknak a kérdést a németek. A válaszuk az, hogy a német–osztrák tartományokat ki kell menteniük az államok katasztrófájából. (18. cikk)

Kettős a horvátok megítélése is. Saját szabadságuk kivívásáért indított mozgalmuk pozitív visszhangot váltott ki, de Jellačićnak az osztrák udvarral összefonódó praktikái már visszatetszést keltettek. (1. és 3. cikk)

Szabadság, önrendelkezés, demokrácia, kultúra — ezek voltak az Iserlohn optika fókuszában, ezen a szemüvegen keresztül nézték az itteni történéseket.

A szabadságharc négy vezetőjéről maradt meg egy-egy alaposabb jellemrajz vagy pályakép. A két lengyel tábornok életútját az *Anzeiger* tette közzé, Pulszkyról és Görgeyről a másik lap adott jellemzést. Árnyalt képet festettek a külügyi államtitkár-helyettesről, míg Görgeyt egy pesti újság cikkét átvéve a piedesztálra emelték: „*Ó a XIX. század Washingtona, Magyarország és Európa Washingtona...*” (28. cikk) Szeptember elején az *Anzeiger* egy honvédnak a családjához írt levelét fordította le. A közvetlenül a világosi fegyverletétel után Aradon kelt levélben az elkeseredett magyar katona viszont teljes mértékben Görgeyt vádolta Magyarország romba döntésével.

A leghosszabb cikksorozat a *Wochenblatt*-ban 1849 júniusában és júliusában öt folytatásban jelent meg *Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése* címmel. Sajnos, az utolsó rész(ek) nem maradt(ak) fenn. A bonyolult, ellentmondásos helyzet bemutatására a lap azt a módszert választotta, hogy szinte kizárólag a nagy számú dokumentumok szó szerinti közlésére hagyatkozott. Leiratok, határozatok, felhívások, kiáltványok váltják egymást. A tényfeltáró újságírás jegyében az állásfoglalást az olvasóra bízták.

Figyelemreméltóak a terminológiai különbségek például a magyar közigazgatás tekintetében: grófságokról, fejedelemségről írtak Iserlohnban, de a magyar állam különleges közjogi viszonyának megértése is kemény diónak bizonyult sok száz kilométer távolságról. A szerbeket és rácokat, de a románokat és az oláhokat is úgy emlegették, mintha két külön népről volna szó, használták Szlovákia fogalmát, holott ebben a korban nem volt még önálló szlovák állam. A Hatok Bizottsága — így nevezték meg az egyik cikkben az újonnan megalakult Országos Honvédelmi Bizottmányt.

Az újságok háttérinformációkkal is igyekeztek ellátni az olvasóközönséget, különösen igaz ez a szabadságharc bukása utáni időszakra. Ezért kaphatott nyomdafestéket a *Wochenblatt*-ban 1849

augusztusában *A császár és a magyarok* című rövid kis történet, amelyben Ferdinándot egy magyar mágnás sétakocsikázásra hívta. A főúr egy füttyentéssel megállította a császár legnagyobb rémületére örült vágatába kezdő lovakat, majd e szavakkal fordult uralkodójához: „Látja, felséged, így viszonyuljon a magyarokhoz. Adjon teljes szabadságot nemzetünknek, és ha a szükség úgy diktálja, egy füttyentésre ott termünk és erős támasza leszünk”.

Virtus, hűség, szabadságvágy, némi keleti jelleg — e nemzetkarakterbeli sajátosságok bontakoznak ki az Anzeigernek az év végén közölt három részből álló néprajzi leírásában is. *A rablóvilág Magyarországon* c. sorozat a betyárélet rejtelmeibe avatja be az olvasót, nem hallgatva el azt, hogy itt a „német” szó káromlásnak számított. Egzotikusnak, különlegesnek tartották ezt a világot.¹⁰

Az újságokat gót betűvel szedték. Különösen a hely-és személynevek azonosítása bizonyult nehéznek, mivel betűtévesztés gyakran fordult elő. Az írások stílusa a mainál bonyolultabb, alkalmanként 6–8 tagmondat alkot egy mondatot. Ezért az érthetőség kedvéért a fordítás során néha csekély mértékben megváltoztattuk a közponozást, arra ügyelve, hogy a tartalmi mondanivaló ne csorbuljon.

A kötetben a cikkek időrendben követik egymást, a sorszám után a megjelenés helye és időpontja található. A betűrendes névmutatóban földrajzi és személynevek szerepelnek. Sajnálatos, hogy a szakirodalomban nincs konszenzus a nevek írását illetően. E munkában

¹⁰ Az iserlohni újságok alapján ezt megelőzően két kisebb forrásközlésem jelent meg, az egyik: „A német nép várakozóan pillant keletre” (Német újság-cikkek 1849-ből). In: *A szabadság Debrecenbe költözött. Tanulmányok 1848/49 történetéhez*. Szerk. Takács Péter. Debrecen, 1998. 407–420., a másik: „A Kárpátok lejtőin komoly dolgok készülődnek” (Egy német város lapjai a magyar szabadságharcról). In: *Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv. 14.* Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, 2000. 75–80.

én a tízkötetes *Magyarország története* monográfiában alkalmazott gyakorlatot követtem, ahol tehettem.¹¹ A helyneveknél a német elnevezést is feltüntettem, ha eltért a magyartól. A mai Magyarország határain kívül fekvő települések esetében — ha tudtam — a ma használatos (román, szlovák stb.) elnevezést is odaírtam. A tartalomjegyzék a kötet végén található.

Végezetül szeretnék köszönetet mondani Götz Bettgének, az Iserlohni levéltár vezetőjének, aki volt szíves az általa kiválogatott cikkek fénymásolatát elküldeni számunkra, és aki ezzel is hozzájárult az Iserlohn és Nyíregyháza közötti testvérvárosi kapcsolat, ezen belül a két levéltár közötti együttműködés erősítéséhez.

Köszönöm munkatársaim figyelmét, javaslatait, valamint Margócsy Józsefnek és Balogh Istvánnak a szöveg egyes részeinek értelmezéséhez nyújtott segítséget.

A szerkesztő

¹¹ Olyan nevek is előfordultak, amelyek a monográfia mutatójában nem.

A magyarországi harc

Magyarországra szegeződik most a világ szeme, ahol fontos dolgok érték fordulópontjukhoz. A magyar bátor, harcos nép, és Németországnak már a korábbi időkben meggyült vele a baja.

„917-ben a magyarok keresztülvonultak Bajorországon és Svábföldön”, írja Wursteisen krónikájában, „és mindenkit megöltek, aki nem menekült el. A templomokat kifosztották, lerombolták és felégették, majd Bázelt is könnyűszerrel elfoglalták, hiszen a nép ekkora túlerővel szemben még védekezni sem mert, és így ingóságával és vagyona legjavával a közeli járhatatlan hegyekbe menekült, hogy életét mentse. Az üres városban a magyarok nem sokáig időztek, fogták, amit találtak, kényük-kedvük szerint romboltak, kivonulásukkor pedig felgyújtották a várost, majd útjukat Elzász és Lotaringia felé folytatva hasonló pusztítást végeztek.

E vad magyar faj, amely végigsöpört egész Európán, Ázsiából származott, és valószínűleg a Kaszpi-tengernél volt őshazája. A 7. század vége felé vándorolhattak Ázsiából Európába, és valahol Oroszországban telepedtek le. De mivel innen továbbbűzték őket, 894-ben elérték a mai Magyarországot, és 900-ra az itt élő szláv és német népcsoportokat már szolgasorba vetették. Fosztogató- és rablóportyáikkal meglepték a szomszédos országokat. Lovas harcmódorukkal rettegést keltve, szinte feltartóztathatatlanul jutottak el északon egészen Hamburgig és Brémáig, délen pedig Provance-ig.

A magyarok, akik a szlávoktól és németektől elsajátították a földművelést és kereskedelmet, önálló államot alapítottak, ami az évszázados külső-belső viszályok dacára fennmaradt. Végül alig két évszázaddal ezelőtt Ausztria meghódította, és így Ausztriához csatolták, jóllehet külön alkotmánya és sajátságos jogai megmaradtak.

Immáron majd egy évezrede, hogy a magyarok a szlávokat és németeket leigázva, velük egy országban élnek, s karakterüket,

nyelvüket és büszkeségüket megőrizve, ők alkotják az ország nemességét. A három nemzet végig markáns sajátosságokkal, jellemzőkkel élt egymás mellett. Az Alföld legnagyobb részét a magyarok lakják, számuk mintegy négymillióra tehető, a többségben lévő szlávok a hegyeket, míg a németek inkább a városokat részesítik előnyben.

A magyar állam három nemzete sokáig békességben élt egymás mellett, de mintegy 25 éve a magyarok ismét feljebb hordják az orrukat, így a másik kettővel szemben több megszorítást vezettek be, és túlkapásokat is megengedtek maguknak.

Amikor ez év márciusában a bécsi forradalom következtében Ausztria ereje megrokkant, kormánya meggyengült, akkor a magyarok, a csehországi és lengyelországi szlávokhoz hasonlóan azt gondolták, hogy ütött a nemzetiségek önállósodásának és felemelkedésének órája. Az osztrák császár már március 16-tól kezdődően megengedte a bécsi kormánytól független magyar kormány működését, igaz, némi kényszer hatására. Magyarország így, a régi kötelekeket feloldva — mivel a régi szerződések érvényüket veszítették — rohamléptekkel vált le Ausztriáról.

De ha a magyarok által már a forradalom előtt gyakorolt uralom a szláv népek között nagy keserűséget váltott ki, akkor a magyarok által most kiharcolt új jogállás csak még jobban fokozta azt.

Amikor Pesten július 5-én megnyitották a főrendi házat és a rendi országgyűlést, István főherceget, Magyarország nádorát kitörő ujjongással fogadták. De Ausztria ellen napról napra egyre nőtt az ellenséges indulat. Kossuthnak hívták azt a férfit, aki tudta, hogyan kell beszédei és írásai segítségével a tüzet szítani, s ő volt az, aki a magyar parlamentben egyfajta teljhatalmat gyakorolt.

Pesten az a hír járta, hogy Oroszország, oldalán a bécsi udvar pártfogásával, felbujtotta a szláv népeket, hogy fogjanak össze Magyarország elnyomására. A Magyarország nyugati területén, a részben csodálatos vidékeken lakó horvátokat nagyon fájdalmasan érintette Magyarországnak Ausztriával szembeni új jogállása, meg voltak győződve keserű panaszaik jogosságáról, féltek a magyarok újra

feltámadt hangos uralomvágyától, és megtették a szükséges lépéseket, hogy bebiztosítsák magukat a felemelkedőben lévő magyarsággal szemben.

A magyaroknak viszont látniuk kellett, hogy az új magyar államot, amelyet létre kívántak hozni, máris ellenséges gyűrű fogja körbe. Mialatt nyugaton a horvátok nem fogadták el az új magyar uralmat, addig a déli határoknál a grancsárok,¹² a szerbek és rácok tettek veszélyes lépéseket. És még azt hitték, mint már említettük, hogy ezek mögött a felkelő szlávok mögött a bécsi udvar és Oroszország állt! Pesten épp ezért egyre hevesebbé váltak az indulatok, és amikor Kossuth miniszter az országgyűléstől Magyarország megmentésére 200 000 embert és 42 millió forintot követelt, olyannyira elragadtatta magát, hogy a következő, az új idők lázadóira jellemző szörnyű szavakkal folytatta: ha az ég nem segít, kénytelen vagyok a pokollal szövetkezni.

A déli országrészen nyugtalankodó ellenségek, a szerbek és rácok a magyarlakta városokat rajtaütésszerűen fosztogatták, tűzzel és karddal támadták, így lobbant fel a láng Fehértemplomon, a Szenttamás melletti római sáncokat nagy bátorsággal védték. De a nyugati ellenség kétségtelenül veszélyesebbnek tűnt, hiszen a horvátok nem egy pásztor nélküli nyájhoz hasonlítottak, hanem adatott számukra egy férfi, akiről úgy tűnt, hogy felnőtt ahhoz a feladathoz, hogy egy népfelkelés vezetőjeként népét élet-halál harcba vigye a gyűlölt ellenséggel szemben.

Ez a férfi nem más, mint a buzini Jellačić József báró. A császári és királyi altábornagy Ferenc báró legidősebb fiaként 1801-ben született Péterváradon. Már 1809-ben a terezianus katonai akadémiára kerül, és Ferenc császár elsőszámú kedvencévé válik, megkülönböztetett védelme alatt állt. Már zsenge ifjúkorában ritka tehetséget és képességeket mutat a császári kedvenc. Szónoki adottsága rendkívül gyorsan fejlődött, felfogóképessége élénk volt, és értette a módját, hogyan öltöztesse gondolatait sziporkázó köntösbe. Az

¹² grancsár: határvidéki katona (németül Gränzer)

egyik kiváló, éppen Bécsben tartózkodó külföldi vendégének azt javasolta a császár, hogy látogassa meg az ő kis Jellačićát. 18 évesen már egy dragonyos regiment¹³ hadnagyaként találkozunk az ifjúval. A vidám fiatal tisztet társai szerették, felettesei tisztelték, s neve hamar ismerősként csengett az egész hadseregben. Különösen a későbbi boszniai lázongások idején élt a lehetőséggel, hogy előbbre jusson, és ezredes lett.

A békeidő pihentető óráit versfaragással töltötte, úgy tűnik, nem is sikertelenül.

1848 márciusában Jellačić ezredes számára végre eljött az idő: a császár kinevezte Horvátország, Szlavónia és Dalmácia bánjává. Azóta Jellačić bán néven vált ismertté. Derék, szorgalmas, megbízható emberként írják le, olyan férfiként, akinek már pusztá megjelenése nagy hatással bír, akinek tömör megfogalmazásai az emberek lelkét érintik meg, egyszóval olyan férfi, aki képes szíveket megnyerni, de ha kell, vasakarattal tud utat mutatni. Rövid időn belül szinte atyai népszerűvé vált a horvát nép között, körbejárta az országot és mindenhol tetszést aratott.

Ő volt az a férfi, aki vallomása szerint arra érzett elhivatottságot, hogy a mélyben forrongó nép érdekeit védje, a magyarokkal szembeszálljon, és a márciusi forradalom elért eredményeit, a külön kormányt — melyet teljesen feleslegesnek tartott — újra vita tárgyává tegye.

A nyugatról és délről fenyegetett, belül pártoskodástól szétszaggatott magyarok, jóllehet egyre nagyobb függetlenség felé törekedtek, Bécsből kértek segítséget és támogatást. S mivel még mindig elég erős befolyásuk volt, így történhetett meg, hogy sikerült egy manifesztumot kikényszeríteniük,¹⁴ melynek értelmében Jellačić bánt megfosztották méltóságától. (Folytatása következik)

¹³ könnyű felszerelésű lovas ezred

¹⁴ Az uralkodó június 10-én függesztette fel bánai állásából Jellačićot.

A magyarországi harc (Befejezés)

Szeptember 6-án püspöki vezetéssel, egy mindkét tábla tagjaiból álló, 150 fős küldöttséget találunk Bécsben, hogy egy sürgős kérésekkel teli, meglehetősen fenyegető hangnemű panaszlevelet nyújtsanak át a császárnak. A császár Schönbrunnban tartózkodott, és már elhatározta, hogy a küldöttséget nem fogadja. A 60 kocsival Schönbrunnba hajtó magyarok többszörösen nehéz szívvel léptek a császár elé, hisz épp akkor jutott tudomásukra, hogy formálisan visszavonták a Jellačić bán méltóságának megfosztásáról szóló kiáltványt, eddigi eljárását helyeselték, és hogy őt a trón védelmezőjeként mutatták be.

A magyar országgyűlés nevében azt kérte erre a küldöttség, hogy a király a pesti országgyűlést személyesen zárja be, hagyja jóvá mindkét ház törvényjavaslatait, és hogy vegye elejét a Horvátországban és Dél-Magyarországon zajló felkeléseknek.

A király így válaszolt: ingatag egészségi állapota nem teszi lehetővé, hogy Pestre utazzon, de a szóban forgó törvényeket ellenőrizni fogja, és esküjéhez híven mindig kész lesz arra, hogy a birodalom törvényeit és a magyar koronához tartozó országok jogait fenntartsa.

Ez a válasz villámcsapásként érte a küldötteket. A lesújtott szívekből nem tört fel éljenzés, néma csendben hagyták el a termet. Az egyik magyar a kastély elhagyásakor ezt mondta: „Még egy nép sem vett ily szomorú búcsút királyától.” A legtöbb küldött a forradalom jelképét, vörös tollat tűzött a kalapjára. Két órával később a 150 mindenre elszánt férfi már a gőzhajón ült, mely a Dunán szinte repítette őket hazájuk felé, ahol a magukkal hozott hír még nagyobb izgalmat váltott ki, mivel Jellačić bán horvát csapataival ekkorra már három helyen lépte át a Drávát, és így Horvátországból a tulajdonképpeni Magyarország területére tört be.

Mialatt Jellačić 40 000 fős, de 100 000-re is becsült katonai haderejével nyomult Magyarországon Buda felé, a magyar oldalon is történt némely változás és esemény; a nádor, aki először a katonaság élére állt, tarthatatlannak ítélte meg a helyzetét, letette méltóságát a király kezébe, és visszavonult a magánélet területére. Pesten viszont a képviselőház szeptember 24-i ülésén Kossuth javaslatára általános hadkötelezettséget vezettek be. A nemzetgyűlés¹⁵ sok tagja vidékre utazott, hogy választókerületében az egész népet fegyverbe szólítsa. Kossuth is útnak indult, hogy az országos felkelés zászlaját vigye előre, mint mondta, győzelemre vagy halálra. Budán naponta fiatalok és idősek, mindenféle rendű, rangú emberek ezrei ajánlották fel segítségüket, hogy a sáncokon dolgozzanak.

Jellačić feltartóztathatatlanul nyomult előre, s mikor Bécsben meghallották, hogy már a Balatonnál jár, és Székesfehérvár előtt akar megütközni a magyarokkal, a kormány még egy békéltetési kísérletet tett, és Lamberg grófot küldte Pestre, hogy a király nevében békét hirdessen. Ő szeptember 28-án érkezett meg vadásza kíséretében Budára, de rögvest indult a közeli Pestre, hogy Batthyány grófnak átadja a küldetésével kapcsolatos papírokat. Alighogy kitűdött, hogy megérkezett, a nép bizalmatlansága és dühe feltámadt iránta, felismerték kocsijában, és bestiálisan meggyilkolták. De a meggyilkolt királyi biztos ruhájában megtalálták az iratokat, amelyekből, igaz túl későn, az derült ki, hogy Lamberg gróf a magyarok számára a sokak által óhajtott békét törvényes kereteken belül akarva elérni és hazáját az anarchiától megmenteni.

Ezalatt Bécsben viszont olyan rendeleteket hoztak, melyek szerint Magyarországon erős kézzel rendet kell rakni. Récsey¹⁶ tábornagyot nevezték ki magyar miniszterelnöknek, és megbízták egy új kormány megalakításával. Egy manifesztummal feloszlatták

¹⁵ A szövegben Nationalversammlung, a valóságban képviselőház vagy népképviselői országgyűlés.

¹⁶ A szövegben Rechy. Az uralkodó október 4-én nevezte ki báró Récsey Ádámot miniszterelnöknek, miniszteri ellenjegyzés nélkül, tehát érvénytelenül. Récsey október 7-én lemondott.

a parlamentet és az összes, a császár által nem szentesített rendeletet érvénytelennek nyilvánították. Jellačić horvát bán alá rendelték minden, Magyarországon és Erdélyben állomásozó csapatot, Magyarországon a haditörvénykezést léptették érvénybe, és Jellačićot a rendkívüli körülményekre való tekintettel teljhatalmú biztosnak nevezték ki, és korlátlan hatalommal ruházták fel.¹⁷

A tetterős Jellačić így horvát hordáival már Bécs előtt áll, ahol bizonyára nem örülnek ezeknek a faragatlan szabadcsapatoknak. Jellačić, aki az ismert Windisch-Grätzel és Auersperggel is kapcsolatban állt, a bécsi demokratákkal és republikánusokkal valószínűleg nem fog kesztyűs kézzel bánni, mindenesetre úgy tűnik, mint ha nagytakarítást akarna végezni.

Hová vezet mindez? Engedelmségre akarja Jellačić bírni a magyarokat? Egy új korszak hajnala köszönt a szlávokra? Betelt Ausztria keserű pohara, ami már évszázadok óta telítődött, különösen Csehországban? Vagy a dolgok más rendje fog bekövetkezni? Nem tudhatjuk. A rejtély még megoldatlan előttünk — és ha megoldódna — keletkezne egy újabb. Minden zavargás közepette Isten útja egyenesen és biztosan tart előre. Hogy ezekben az utolsó időkben még egy rövid magyar felvirágzás, a szlávok ragyogó órája, az olaszok dicsősége, a hön áhított német egység, egy erős francia állam, az átalakult Svájc egy jó korszaka vagy szeretett hazánk, Poroszország boldog jövője érkezik-e el, ki ennek a megmondhatója? Földi hatalomnak nem ígértetett hosszantartó uralkodás. De az Úr országa növekedni fog, eljövételét semmilyen zavargás nem akadályozhatja meg, ezért egyengessétek útját mindenén át!

¹⁷ 1848. október 4-én.

3.

Wochenblatt, 1848. november 7.

A magyarok és a horvátok

Talán sok olvasónk számára érdekes lehet, hogy képet kapjon a magyarok és a horvátok egymáshoz való viszonyáról, amelyre az okot mindenekelőtt az új bécsi forradalom adja.

Sok évszázad óta éltek egymás mellett Ausztria császárságának magyar örökös államaiban¹⁸ a magyarok és a szlávok, az utóbbiak között a szlovákok, a horvátok, a szerbek, a sokácok, a rutének, a vendek, a bolgárok és a montenegróiak. A legújabb statisztikai jelentések a magyarok létszámát körülbelül 5 millióra teszik, a szlávokét mintegy 10 millióra. Egy közös alkotmány egyesíti Horvátországot, Szlavóniát és a Tengeremelléket Magyarországgal. A régi alkotmány szerint e határvidékek a bán fennhatósága alatt álltak igen kiterjedt hatalommal, ahogyan a mi korábbi határvidékeink a határőrgrófjaink alatt. Az egyik ilyen tartományt Bánátnak nevezik, és a bán az ő területén az, ami a nádor Magyarországon, tulajdonképpen a király után következő legmagasabb államhivatalnok és a hadak főparancsnoka. Azonban a Bánát tönkrement az oszmán erők elleni harcban. Az Alsó-Tisza-vidék baloldala csak névleg maradt meg, a korábbi, valóságos bánáti jogállás nélkül; amely csak Horvátországban és Szlavóniában maradt fenn, de ott is jelentős változásokkal a katonai határőrvidék új szabályozása miatt.

A magyarok győzedelmeskedtek és Magyarországon uralmuk alá hajtották a szláv népeket; ezért a magyar nemes az 1848-ig teljesen érvényben maradó alkotmány szerint „nép”-nek számít, ellenben a többi népet csupán mint adóra kötelezettet vették számításba.

¹⁸ A német szövegben: in den ungarischen Erbstaaten des Kaiserthums Oesterreich. Érezhető áthallás az Erbländern (örökös tartományok) kifejezéssel, holott Magyarország nem tartozott az örökös tartományok sorába.

Ez a nyomás elég gyakran érezhető volt, de megmaradt, míg nem a magyarok jó pár éve szembetűnő módon fel nem fedezték, hogy nekik saját nyelvük van. Erről először Széchenyi, a magyar politikai élet egyik legkiemelkedőbb személyisége, az országgyűlésben összegyűlt mágnások előtt beszélt, és a büszke magyarságtudat ezáltal vad lelkesedésbe csapott át, amely a szélsőséges fanatizmusig fokozódott. Azután csak a magyar nyelv lehetett egyedül hivatalos Magyarországon: a tízmillió szlávnak meg kellett hajolnia az ötmillió magyar előtt. Arra akarták őket kényszeríteni, hogy saját nyelvüket, a nép legdrágább kincsét elfelejtsék és helyette egy idegent fogadjanak el. Ne gondoljunk arra, hogy a hirtelen felgerjedő nyelvi fanatizmus meglegedett volna azzal, hogy az államnyelvre korlátozódjon; nem, hanem beleavatkozott a nép- és a családélet legbensőbb szentségébe. Ez természetesen fokozta a délszlávok (horvátok stb.) magyarság elleni gyűlöletét, és mivel csak gyengén voltak képviselve az országgyűlésen, nagy bizalommal Bécs felé fordultak, és a ravasz Metternich, aki minden lehetőséget ki tudott aknázni, felhasználta e szláv népeknek a magyarok elleni ellenszenvét, hogy így a magyar nemesség ellenállásával szemben ellensúlyt képezzen.

A márciusi események idején, amikor Ausztria régi dinasztikus politikája hirtelen kibillent egyensúlyából, mindent megadtak a magyaroknak, amit követeltek. Magyarország önálló alkotmányt kapott, külön kormányt, és Ausztriához csak királyán keresztül kapcsolódott.

De most fellázadtak a szlávok is. Eljött az idő, amikor saját létükről és jogaikról volt szó. Kötelesek ők, a kétszeres többség alávetni magukat a kis magyar népnek, vagy még inkább a nemességének? Egy ily hatalmas törzs, amelynek tagjai most mindenütt felkeltek, egy önálló nép kialakítására törekednek! Fegyvert fogtak, és hamar megszületett jelmondatuk: egységes Ausztriát, Magyarországot minden határvidékével együtt. Az egyik első szláv népgyűlésen elhatározták, hogy teljesen elszakadnak Magyarországtól, és egy délszláv államot hoznak létre, amely Ausztria védnöksége alatt Horvátországot, Szlavóniát, Dalmáciát és a Bánátot mint tartományt

foglalná magában. E délszláv állam fejeként vagy a nemrég kinevezett bán, Jellačić báró, vagy egy megválasztandó király, egy orosz herceg, vagy Leuchtenberg herceg¹⁹ lépne a kormány élére.

A horvátok magyarok elleni háborújának jelentősége egy szabadságharcra ér fel. Ugyanazokat az elveket, amelyeket mi, németek Dánia ellen, az olaszok Ausztria ellen, a lengyelek 1830-ban elnyomóik ellen képviseltek, ugyanazokat képviselték a horvátok Magyarország ellen. Ennélfogva minden szabadságszerető szív támogatni fogja őket, sőt lelkesedni fog a horvátok harca iránt.

A fent nevezett Jellačić az, aki egy személyben a délszlávok szabadságharca élére állt, és győzelmesen Magyarország szívébe vezette őket, és aki egyben a fegyveres reakciót is képviselte. Ő az, akiről Ausztriában mindenki rosszat mond, akiről máris tényszerűen beigazolódott, hogy a magyaroknak a szlávok ellen Magyarországon elkövetett jogtalanságai csak ürügyet szolgáltatnak számára, hogy mindenekelőtt Magyarország önállóságát megsemmisítse, és a márciusban megadott császári engedményeket visszavonja, de azután, amikor a régi főhatalmat a Habsburg-ház számára újra megszerezte Magyarország fölött, Bécs felé forduljon, ott segítsen az udvari kamarilla²⁰ terveit fegyveres erővel támogatni és végrehajtani.

Sajnos, itt helyhiány miatt nincs lehetőségünk részletesen kifejteni, hogy az udvar titokban mennyire egyetértett a bán cselekedeteivel. Röviden csak azt kívánjuk megemlíteni, hogy kezdetben a kormány részéről igen elutasítóan fogadták a magyar állam déli határán kialakult zűrzavart. Az egyébként is igen feszült időben ezt úgy szemlélték, mint egy rosszkor jövő lázadását. Ezért inkább a magyarok pártjára álltak. Éppen akkor, amikor egybehívás nélkül összeült Horvátország, Szlavónia és Dalmácia tartománygyűlése,²¹

¹⁹ A hercegi családból Miksára gondoltak, aki 1839-ben vette nőül Máriát, I. Miklós orosz cár leányát.

²⁰ kamarilla: a kormányzást a háttérből irányító titkos kör

²¹ a német szövegben Landtag; szábor

amikor a horvátok egy forradalmi petíciót küldtek Bécsbe, és a bán önkényes, törvénytelen eljárásának semmi nem szabott gátat. Nem lehetett tudni, hányadán álltak a dolgok, ezért június 10-én Jellačić kegyvesztett lett. De miután száműzött árulóként megérkezett Innsbruckba, hogy közvetlenül a király előtt megvédje magát a felségárulás vádjá ellen, röviddel ezután már újra a korábbi „kedves” Jellačić báró lett. A császár egy, egyetlen miniszter által sem ellenjegyzett királyi leiratában²² még majdnem bocsánatot is kért tőle az általa elkövetett jogtalanságokért, azért, hogy valaha is kételkedett a császári házhoz való hű odaadásában.

4.

Wochenblatt, 1849. március 20.

Magyarországról. (Egy német tiszt tollából) Itt még mindig tart a mindkét oldalon nagy áldozatokat követelő küzdelem, amelynek végkimenetele azonban már egy pillanatig sem lehet kétséges. Amióta az ország szíve, Pest a kezünkre került, a határvidék egy emberként lázadt fel a magyar gőg ellen, és az ott lakó szerbek egy kitűnő lovakkal felszerelt dzsidás²³ ezredet állítottak hadba, Kossuth ügye menthetetlenül elveszett. Ezzel ő ugyanúgy tisztában van, mint minden olyan követője, aki ésszerűen gondolkodik. A magyarok már csak kétségbeesésükben harcolnak, hogy katonai becsületüket megmentésük, mivel az összes menekülési útvonalukat elvágták. A győzelembe és sikerbe vetett reményüket már rég feladták. Katonaként egyet kell értenem velük, hiszen magam is így cselekednék, de egyszerű halandóként el kell ítélnem tetteiket, mert azok szörnyű nyomorúságot hoznak majd ártatlan családok életére. Olyan szörnyűséges tetteket követtek el mindkét nemzet feldühödött parasztjai egymás ellen, amelyek minden emberi méltóságot nélkülöztek, és

²² Handbillet

²³ dzsida: hosszú, lándzsaszerű lovassági szűrőfegyver

amelyeket szinte el sem lehet képzelni. Sajnos azonban nagyon is valóságosak ezek az események. Különösen Erdélyben, a német és oláh²⁴ falvakban követtek el olyan rémtetteket a megvadult, magyarokhoz csatlakozott székelyek, amelyeket a barbárok sem végeztek volna kegyetlenebbül. A mi csapataink, így különösen a horvátok és a csehek körében is olyan elkeseredettség uralkodik az ellenséggel szemben, hogy a tiszték gyakran csak nagy nehézségek árán tudják megakadályozni a foglyok lemészárlását. Azokat a horvát határőrezredek, amelyek megtudták, hogy Győrnél a magyarok ismét több száz horvát foglyot megöltek — mivel nem tudták, hogy mit kezdjenek velük —, már nem nagyon lehet meggyőzni arról, hogy kegyelmet adjanak. Olyan dühvel támadnak, amelyet korábban el sem tudtam képzelni. Azonban micsoda alattomos tetteket követnek el ellenünk gyakran ellenségeink! A fancsali²⁵ csatában lengyel tiszték jöttek a csapatainkhoz és kegyelmet kértek, az ellenség soraiból pedig többen is azt kiáltották, hogy „ne lőjétek, át akarunk állni hozzátok”, és amikor katonáink ebben bízva beszüntették a tüzet és megközelítették a lengyeleket, azok alattomos módon közvetlen közletről sortűzzel fogadták őket, ami néhány bátor katonának a vesztét okozta. Ennek a következménye az lett, hogy katonáink mérhetetlen indulattal lendültek támadásba, majd minden árulót lekaszaboltak, és később hallani sem akartak kegyelemről, mivel attól tartottak, hogy újra rászedik őket. Szégyenletes, ha egy már önmagában is rengeteg szörnyűséget hozó háborúban a bajokat még árulások is tetézik, ami majdnem mindig keservesen megbosszulja magát. A bécsiek az október 30-i fegyverletétel feltételeinek felelőtlen megszegésével²⁶ végtelenül sok kellemetlenséget szereztek maguknak, amit könnyedén elkerülhettek volna. De részben micsoda csőcselék küzd a magyarok oldalán, bár van több tiszteletre méltó

²⁴ korabeli szóhasználat, németül wlachisch (ma román)

²⁵ a szövegben Fanzzal

²⁶ A felkelt Bécs visszautasította a császári csapatok feltételeit a közelgő magyar seregben bízva, de a schwechati vereség után Windisch-Grätz elfoglalta a várost.

férfiú is közöttük, akik hazaszeretetből ragadtak fegyvert ellenünk. Néhány korábbi császári és királyi tisztnek vérzik a szíve, hogy egykori bajtársaik ellen kell harcolniuk. A legkülönbözőbb megrázó jelenetek játszódnak le: korábbi barátok a harc hevében ellenségként találkoznak, a korábbi felettes most kénytelen megalázó módon alárendeltje előtt letenni a fegyvert és kegyelmet kérni. Röviden: olyan állapotok uralkodnak, amelyeket szavakkal visszaadni nagyon nehéz. Egyébként a felkelők soraiból egyre több tiszt és katoná áll át a mi oldalunkra, amit még többen is megtennének, ha lenne rá lehetőségük. A korábbi magasabb rangú tisztek közül egyedül Mészáros — korábban egy huszárezred ezredese, majd hadügyminiszter — az, aki még ellenünk vezényli csapatait, a többiek már mindannyian feladták állásaikat. A magyarok mindössze néhány rátermett fővezérrel rendelkeznek, és azok is egykori lengyel tisztek, elsősorban Bem és Dembiński, akikről legalább el kell ismerni — gondoljanak egyébként róluk bármit is —, hogy megtanulták a mesterségüket. Bem tábornok többet ér a magyaroknak, mint pár ezer szedett-vedett népfelkelő. Egyébként vannak a honvéd zászlóaljokban rátermett emberek is, igazi, a nemesek által vezetett magyar parasztok, akiket a nemzeti büszkeségük hajt ellenünk. Az úgynevezett szabadcsapatokban mindenféle gonosz népség megtalálható. Ilyen például az a tiroli honvéd zászlóalj, amit egy csődbe jutott kereskedő állított fel, és amely minden népnek a legutolsó csöcselékét gyűjti egybe; franciák, németek, lengyelek, olaszok színes tarkasága, nagyrészt olyan emberek, akik korábban életük során a különböző fegyházakkal már ismeretséget kötöttek. Kossuthnak mindenki jó volt, aki ellenünk akart harcolni, és ha még egy puskát is vitt magával, akkor jöhetett akár az akasztófa alól is. Néhány, korábban közönséges rablásért elbocsátott altiszt ezekben a szabadcsapatokban tiszti rangot kapott. Maguk a fogságba ejtett magyar tisztek mondták, hogy néhány bajtársuk enyves keze miatt a saját holmijuk sem volt biztonságban. Ha az ellenséget teljesen le is győzzük, azokat a rablóbandákat, amelyek ennek a felkelésnek a következményeképpen képződtek, még sokáig nehéz lesz kiirtani.

Már most több száz ilyen rablóbanda van, amelyek mindent megtámadnak és fosztogatnak, legyen az a császáré vagy a magyaroké. Nevezetesen a bakonyi erdőben, amely mindig is rablóbandák búvóhelye volt, újra hasonló bandák verődtek össze, amelyek sokféle garázdálkodnak. Könnyű csapatok erős, mozgékony oszlopai, különösen a grancsárok fésülték át a fent említett területeket, hogy garázdálkodásukat még csírájukban elfojtsák. A hadbíróság nem fog túl sokat teketóriázni a foglyokkal. A többi foglyunkat — nagyrészt kívánságuknak megfelelően — Olaszországba küldjük, hogy az ott állomásozó magyar ezredekben szolgáljanak. Azt azonban, hogy a sebeket, amelyeket ez a felkelés ütött Magyarországon, hogyan lehetne begyógyítani, nem igazán tudom. Az ország mérhetetlen módon szenvedett, belső stabilitását évekre szétzilálták. Azt a feladatot — amelyet később egy államférfi fog kapni —, hogy mindenhol újra rend teremtsék, bizony legalább olyan nehéznek tartom, mint a hadvezéreinkét, akiknek a zendülést erőszakkal kell szétmorzsolniuk. Ahhoz, hogy újra jólét uralkodjon, és rendezett belső viszonyokat lehessen teremteni, szerintem egy tömeges német bevándorlás megszervezése szolgálhatna hatékony eszközüül. Magyarországon még bőségesen akad hely sok millió szorgos kéz számára. Valóban, ha ezeken a nagykiterjedésű, hosszan elterülő síkságokon végiglovagolok, látom, hogy több ezer hold termékeny föld hever megműveletlenül, amelyeket legfeljebb ökörcsordák legeltetésére használnak. Németországban viszont vannak olyan területek, ahol az emberek egy pár mérővessző köves földterületen vitakoznak, és ezek úgy fel vannak parcellázva, hogy az eke alig tud megfordulni rajtuk. Akaratlanul is felvetődik bennem az a gondolat, hogy a német kivándorlók áradatát jól szervezeten ide lehetne irányítani. Nincs szükség arra, hogy az óceánt átszelve Amerikába menjünk, Magyarország még sokaknak jövedelmező otthona lehet. Ennek a harcnak az a vége, hogy Magyarország minden önállóságát elveszti és mindenben a többi osztrák tartománnyal válik egyenlővé. Akkor aztán a németek is biztonságban letelepedhetnek itt, ami korábban, amikor még a magyarok kényük-kedvük szerint rendelkezhetek,

nem volt így. Ebből a szempontból nemcsak az osztrák, hanem a német érdekekért is harcolunk.

Meglepett bennünket, hogy Lipótvár ilyen könnyen megadta magát.²⁷ Az erődítmény bőségesen el volt látva élelemmel és lőszerrel, 1900 főt számláló védőőrsége volt, és ennek ellenére félórányi tüzéségi támadás után megadta magát. Itt újra megmutatkozik, mint ahogyan ebben a háborúban szinte minden alkalommal, hogy a magyar igen alkalmas gyors és vad lovas támadásokra, de annál kevésbé arra, hogy kitartóan és hidegvérűen védekezzen. Ausztria tudta, hogy mit tesz, amikor a magyarokat nagyrészt a huszárezredeibe, és csak kis számban a tüzéségébe vette fel. Pontosan a tüzéség hiánya jelent most nagy hátrányt a felkelők számára, és ezt nem is tudják pótolni. Természetesen bennünket is hátráltatnak a csaknem járhatatlan utak abban, hogy a nagyszámú és kitűnő tüzéségünket úgy használjuk, mint egyébként. A legtöbb munka nekünk, a lovasságnak jut, aminek nagyon örülünk. Különösen a Hardegg-, Auersperg-, Wallmoden-féle huszárezredek — nagyrészt csehek — tettek ki magukért, és hosszú kardjaikkal aprították az ellent.

5.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. március 21.

Prága, március 15. Egyre rosszabb hírek érkeznek Magyarországról. Bizonyos, hogy Pestet erősen elbarikádozzák és ellátják élelemmel. Jellačić rendkívül kritikus helyzetben van, jelenti a hivatalos prágai sajtó, hiszen alighogy kimozdult, körbefogták Dembiński csapatai. Görgey egy felderítő hadtesttel Vácnál állomásozik. Kétségtelen, hogy Bem jelenleg Nagyszében kivételével egész Erdély ura; az osztrákoknak és oroszoknak még Brassót is fel kellett adniuk.

²⁷ 1849. február 2-án.

6.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. március 28.

Erdélyből, március 16-án. Egy 8-10 ezer lelkes, erdélyi németajkú város, Szászsebes patikusának magánleveléből kölcsönöztük a következőket: „Lakosaink fele koldussá lett, másik felét meggyilkolták, de nem az ellenség, hanem a barátaink! A magyarok és székelek négyszer jártak nálunk, elvették azt, amit akartak, de életünket meghagyták. Ötödszörre 6000 császári és királyi osztrák katona érkezett, elvették az utolsó falatot, unalomból (hiszen barátaikon nem állhattak bosszút!) több ponton felgyújtották a várost. A kőházakat puskaporral felrobbantották, s aki el tudott menekülni a golyó és tűz elől, az a 16 fokos hidegben az erdőbe futott! Egyiknek a gyereke fagyott meg, másiknak az asszonya. Nekem is elpusztult két gyermekem e módon. Most pedig minden polgárra 20–25 oroszot osztotnak elszállásolni!”

7.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. április 18.

Dembiński

Úgy tűnik, Magyarországon beérnek Ausztria három évszázada folytatott jezsuita politikájának gyümölcsei, melynek népei a hadi tapasztalatokban jártas lengyel tábornokok vezetésével a metternichi politika, valamint Windisch-Grätz és Welden uralmának igája alól próbálnak felszabadulni, és hogy óriási erőfeszítéseiket siker koronázza, ezt azok a hírek bizonyítják, melyeket már az osztrák sajtó sem tud megcáfolni.

Bizonyára érdeklí az olvasókat a magyarok hadműveleteit irányító férfi néhány korábbi hőstette, s szívesen megismerkednének a részletekkel, ezért most az 1831-es lengyel háború egyik ragyogó fegyvertényét közöljük.

Miután Gielgud hadserege — tehetetlen vezéreinek köszönhetően — abban a nevezetes háborúban arra kényszerült, hogy porosz földre húzódjon vissza, Chlapowski a hadtestével szintén odamene-kült, és Rolandot is arra kényszerítette, hogy kövesse őt. A hadse-regből, mely Litvánia felé egy merész kitörést kísérelt meg, már csak Dembiński hadteste maradt meg mintegy 4000 fővel, amely-nek egyharmadát lovasság tette ki és mindössze 6 ágyúval rendelke-zett. Ekkor ez a kiváló tiszt egy olyan visszavonulásba kezdett, melyet az egyesült haderővel sem mertek volna megtenni.

Először is újra rendet teremtett beosztottai között, a parancsnok-társai által hátrahagyott utóvédeket felsorakoztatta, tartotta magát a szigorú katonai fegyelemhez, de különös figyelmet szentelt annak, hogy a baka ne merüljön ki, eleget pihenjen és szükségleteiről gondoskodjanak.

Miután ezeket az intézkedéseket megtette, mozgásba lendült, július 9-én elindult Kurzanyból, és Mieszkuciéig nyomult előre. Mi-közben megkerülte Szawlet, 10-én elfogott egy orosz alakulatot, az-után Poniewicz irányába vonult el. Abban a pillanatban érkezett meg oda, amikor utóbbi helyőrsége éppen elhagyta; közben előőrs-e kis összetűzésbe keveredett néhány orosz könnyűlovas csapattal, melyek Dembiński közeledtére visszahúzódtak.

Poniewicz uraként Dembiński a hadtestvezetőket haditanácsra hívta össze, megvitatta velük a teendőket, s mivel majdnem min-denki azon a véleményen volt, hogy térjenek vissza Lengyelország-ba, ő engedett a döntésnek. Most Kurkle felé vonult, ahol átkelt a Swientán, s addig nem találkozott egy orosz csapattal sem. Azon-ban Sawoiny tábornok a nyomába eredt, kilenc mérföldet tett meg egy nap alatt, és feltett szándéka volt, hogy utoléri Dembińskit. Erre ő megduplázta sebességét, mocsaras, lápos vidéken kelt át, a gátak mentén kellett haladnia, hidakon kelt át — de szerencséjére sem egyik, sem másik nem volt az ellenség kezén. De ezek az akadályok arra ösztönözték, hogy feltartóztassa az őt üldöző ellenfelet. 17-én Dwartánál az ellenség előőrseivel heves csatározásba bonyolódtak utóvédjei, akiknek nem sokkal később az egész hadoszlop

besegített; szerencsére leszállt az este, és az utóvéd dicsőségesen került ki egy olyan helyzetből, amely akár igen veszélyessé válhatott volna. Dembiński folytatta útját: Podbrodzie felé menetelt, meglepett egy 180 fős orosz alakulatot, tetemes hadisarcot és munióciót szerzett, megtévesztette az ellenséget egy északra irányuló hadmozdulattal, majd gyorsan visszahúzódott a Wilia mentén, amit 21-én Daniszewnél lépett át.

Az ellenséget oly mértékben megtévesztette, hogy Minszk parancsnoka, Dolgoruki tábornok csapatai egy részét a Dwinához küldte, és az oroszok még álmukban sem gondoltak volna arra, hogy ehelyett a Wiliánál kellene a lengyelek átkelését megakadályozniuk.

Dembińskit nagyon nyugtalanította az őt gyors iramban követő Sawoiny tábornok, valamint a magát Minszkbe befészkelő Dolgoruki tábornok és a Wilnánál állomásozó Chrapowicki tábornok szomszédsága, ezért megduplázták tempójukat, hogy a Niement elérjék. Árkászai megkettőzték szolgálati teljesítményüket, gyalogsága a szorongató körülményekre való tekintettel minden erejét összeszedte: az előbbieket hidakat építettek, az utóbbiak a folyókon való átkeléshez szükséges közlekedési eszközöket szerezték be.

Ezek a csodálatra méltó katonák jó állapotba hozták az utakat, a lakosságtól kapott lovakon a lovassággal egyesülve felkutatták, üzték, nyugtalanították az ellenséget. Pontról pontra átfésülték a terepet, lepihentek, majd mihelyt lőtávolságon belül látták az oroszokat, megindultak a hadoszlopok, és így el tudták hitetni a moszkovitákkal, hogy jelentős haderő áll készenlétben, akár azonnali bevetésre.

Amikor Dembiński elérte a Niemen folyót, előőrse épp egy orosz lovasszázadot üzött, amely Zboiskánál szétrombolta a folyó átkelésére szolgáló kompot. Dembiński lovasított gyalogsága leszállt a lóról, átgázolt a folyón, elfoglalta Zboiskát; az árkászok előteremtették a pontonhídhöz szükséges építőanyagot.

Kritikus volt ez a pillanat: végre kellett hajtani az átkelést, mielőtt az őket üldöző oroszok ezt megakadályozhatták volna. A Janowicz vezette utóvédjét már Jakunynál megtámadták; ők csak

nehézségek árán tudták magukat tartani. A vezér jelenléte azonban új erőt adott az építőknek: felverték a hidat, és még azon az éjszakán átkelt a folyó bal partjára az egész hadosztály.

Dembiński 24-én folytatta a menetelését Dzienciol felé. Ötszáz felkelő csatlakozott hozzá, de akár ötezerre is nőhetett volna számuk, ha néhány napot azon a vidéken töltenek. Lida járásban háromezer férfi állt készen a felkelésre, de a Rima folyó elválasztotta őket, és így nem tudtak Dembiński kis hadseregéhez csatlakozni. Utóbbi attól tartva, hogy bekerítik őket, sietve a Bug felé indult.

Amikor Dzienciol elé értek, három ágyúval felszerelt 1500 fős orosz hadtesttel találkoztak, akiket Stankiewicz tábornok irányított, s akik Dembińskiék útját el akarták zárni. A lengyelek megtámadták őket, s egy kisebb csatában arra kényszerítették az oroszokat, hogy húzódjanak vissza Slommba, ahonnan érkeztek. Dembiński ezután átkelt a Szezara folyón Wolánál, és Dereczynen keresztül a bialovicsi erdőhöz közeledett, amit viszont Bolen tábornok háromezer orosz katonája uralt. Stankiewicz és Sawoiny tábornokok is vészesen a nyomában voltak. Így nagyon kellemetlen helyzetbe került: mocsarak és ingoványok tették lehetetlenné, hogy megkerülje az erdőt. Csak saját bátorságára hagyatkozhatott. Megszabadult csomagjai maradékától és a felesleges muníciótól, elengedte a hadifoglyokat és elhatározta, hogy megkísérli az átkelést. Útja egy mocsarak közt húzódó gáton vezetett, és hogy megmeneküljön az őket hátulról fenyegető fegyverektől, gondolkodás nélkül az előtte haladó elenségre vetette magát. Így történhetett, hogy Narewkába érkezve, oroszoknak hitt, ott állomásozó katonákra támadt, akikről kiderült, hogy nem mások, mint az eléje siető Rozycki lengyel hadteste. Mindkét oldalon nagy volt az öröm: összelelkeztek, kifaggatták egymást, szabadon engedték a hazafiúi keblüket szorongató érzelmeket.

De nem sokáig időzhettek: el kellett döntenüik, hogy Litvániában maradnak, vagy megkísérlik átlépni a Bugot. Előbbi kétség nélkül jobban egybeesett volna mindkét tábornok utasításaival. De vajon kivitelezhető-e? A két lengyel hadtest mozgására válaszként

négy orosz hadosztályt, összesen mintegy 20 000 főt vezényeltek a bialovicsi erdő környékére, akiket bármikor összevonhattak ellenük. Visszafordulni már lehetetlen volt, sőt ebben a pillanatban még az is igen nagy kockázatot jelentett, hogy Pinks felé tartsanak, amerre Rozycki hadműveletei irányultak. Így Bielsk felé indultak, majd onnan Nurba. Sikerült elkerülniük az összecsapást a Siemiatycze és Wyzokie-Litewski között állomásozó, Rosens vezette hadtesttel.

Dembiński legyőzte Bolen Bockinál állomásozó dandárját, és sietősen Ciechanowicz felé tört előre. Átkelt a Bugon, Golowin Siedlcében található hadtestét is kikerülte, és augusztus 3-án Jadowon keresztül Pragába érkezett. Ugyancsak csatlakozott Dembińskihez Zaliwski hadtestének töredéke, amely sokáig tartotta magát Augustow vajdaság erdeiben, de az oroszok legyőzték őket. Zaliwski később a Visztula mellett egy könnyű hadtest parancsnokságát vette át.

Amit Gielgud nem mert megpróbálni, azt teljesen egyedül megkísérelte egy alárendeltje, így ennek a pompás menetelésnek, ennek a remek csapatmozgásnak a kivitelezése tökéletesen sikerült, és merészségét szerencse koronázta: így vezette győzelemre a háborúról szóló évkönyvek egyik legszebb katonai hadműveletét.

Dembiński átúsztatott egy folyamon, tíz folyón, szándékát illetően újra meg újra megtévesztette az ellenséget. Nem engedte, hogy megelőzzék bármely irányban, oly gyorsasággal haladt, hogy 25 nap alatt 130 mérföldet tett meg. Visszavezette a mindenekelőtt tökéletes rendben tartott hadtestét Varsóba, és közben jelentős károkat okozott az ellenségnek. Csak ismételni tudjuk, hogy ez a megmozdulása a legkiválóbb fegyvertények egyike.

Az egész lakosság kivonult Dembiński fogadására. Eltűntnek hitt hadtestének a megkerülése és visszatérése hatalmas örömet okozott. Dembiński magatartása a vele szembeállított Gielgudéval ellentétben sokkal ragyogóbbnak tűnt, és az egyöntetű csodálat, mellyel tisztelték, sok emberben azt az igényt ébresztette fel, hogy ő legyen a főtabornokot felváltó személy.

Varsói bevonulása dicsőséges jelenet volt: 60 000 ember tolongott az út szélén, kezét szorongatták, lábát ölelték és áldották nevét. Voltak, akik kegytárgynak kijáró tisztelettel elkérték sapkáját és vállbojtját, melyeket aztán nemzeti ereklyeként osztottak szét. A kormány tagjai fogadták, és a parlament határozatban nyilvánította ki, hogy a parancsnoksága alatt álló hadtest a haza javát szolgálta. Ezután egy olyan határozatot hoztak, amit eddig a nemzeti ügy egyetlen védelmezőjéért sem tettek: minden egyes katona elismerő oklevelet kapott annak bizonyítékaként, hogy részt vett ebben az emlékezetes hadműveletben.

8.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. április 21.

Bécs, április 13. Még mindig folyik a császári csapatokat megerősítése Magyarországon. Dél óta ismeretes, hogy a magyarok bevették Vácot, és ez a hír leírhatatlanul letaglózó hatással bír. A bán a Duna jobb partján állomásozik Szentendrénél. Welden kormányzó²⁸ holnap megy le a magyar hadsereghez.

Sokat cikkeznek azokról a kegyetlenségekről, amit a magyarok követnek el a védtelen polgári lakosság körében. Egy osztrák kormánylap, a „Wiener Presse” a szokásostól eltérő módon a következőt ismerte be. A Bánátból származó és a lapban megjelent egyik írás szerint minden szörnyűséges tett megkérdőjelezhető, amit állítólag Bem csapata Nagyszében bevételénél elkövetett. A Nagyszébenből és Brassóból elmenekült szász családok a hátramaradottaktól azt a hírt kapták, hogy Bem mindkét városban a bevonuláskor és később is vasfegyelmet tartott, s így nem kell aggódniuk sem az emberéletek, sem a vagyonuk miatt.

²⁸ A cikkben Gouverneur. A valóságban Welden április 12-én nem kormányzó, hanem a magyarországi császári hadsereg főparancsnokává nevezték ki.

A magyar hadszíntér. Ausztria mindenkit mozgósít, hogy a magyar háború mielőbb a javára dőljön el. Nem elég, hogy állandóan új csapatokat küld ki, hanem még Windisch-Grätzet is visszahívták, aki az utóbbi időkben leginkább felelős a császári csapatok szerencsétlen hadmozdulatainak hibáiért. Helyére Welden tábornagyot nevezték ki főparancsnoknak, és ezzel alárendelték a többi tábornokot is. Minél közelebb kerül a döntés, annál inkább időszerű elvégezni annak a sikernek alapos elemzését, amit a magyar ügyért vívott kéthavi töretlen harc eredményezett.

A magyarok nemcsak a nagy gazdasági és emberi erőforrásokkal rendelkező Erdélyt foglalták el, szinte teljesen megsemmisítve a segítségül idesiető orosz seregeket, hanem Bem több mint 20 000 emberrel, köztük 12 000 lovassal, a Tisza innenső partján egyesülni is tudott a főszereggel. A magyarok nemcsak a Délvidéket, a Bánátot és a Bácskát hódították meg teljesen, a Vajdaságot kivonták a fejedelemségek²⁹ sorából, felmentették Péterváradot és Szegedet, elfoglalták Zombort, hanem Perczel Móric, Kiss ezredes, Vetter tábornok és Batthyány C.³⁰ három hadtestét is egyesítették, továbbá az osztrákok Jellačić bán vezette jobbszárnyát Kecskeméttől szinte a pesti utcáig verték vissza, és Görgey vezérlete alatt egyesültek a főszereggel.

Északon is igen sikeresek voltak a magyar hadműveletek, Miskolc városát és Kassát bevették, Eperjest elfoglalták, s ezáltal az oly fontos Dukla-szoros, amely az egyetlen járható hadiút Galícia irányába, a kezükre került, így Ausztria onnan többé nem számíthat segítségre. A déli és az északi seregek győzelmeivel lépést tartott a

²⁹ A szövegben Fürstenthum. A Vajdaság nem volt önálló fejedelemség, de az 1849. március 4-diki olmützi oktrojált alkotmány felállította a Magyarországtól független, közvetlenül Bécs alá tartozó Szerb Vajdaságot.

³⁰ Batthyány Kázmér

főszereg Dembiński és a fiatal, csupán 32 éves hős Görgey Artúr tábornok vezérlete alatt.

Ez a 60 000 fős sereg, amelyet a Kossuth vezetett nagyszámú népfölkelő csapat követett, véres csatákat vívott Kápolnánál, Gyöngyösnél, hat napig Hatvan alatt, és balszárnyával most Pest falainál áll, miközben a jobbszárnyal Gödöllőnél megsemmisítette az ellenséget, az északi sereggel megteremtette az összeköttetést, melynek élén Klapka állt, és az osztrák főszereg háta mögött Vácot rohammal bevette. Ezekből az eredményekből nemcsak azt a hihetetlen energiát láthatjuk, amivel a magyarok harcra vetik magukat, hanem az egyes hadműveletek irányításának stratégiai egységét is. A magyar hadtestek mostani, Pest és Buda felé történő előrenyomulása után azt lehetett feltételezni, hogy a fővárosok elfoglalása a cél, de úgy tűnik, nem az áll a magyarok tervében, hogy Pestet bevegyék, először, mert Buda nélkül nem tartható, másodsor nem akarják az ország fővárosát feláldozni azzal, hogy Budáról ágyúzással megsemmisítsék. A magyarok fő célja ugyanúgy nem lehet Komárom felmentése sem, mivel Komárom a szükségesnél gazdagabban van élelmezve, és fekvésénél fogva bevehetetlen. A magyarok ehelyett inkább Vác elfoglalásával és a Komárommal való összeköttetés megteremtésével szeretnék elválni az osztrákok visszavonulási útját a Duna bal partján, aztán a Perczel vezette déli sereget átadobnák a Dunán, és amint lehet, Székesfehérvárt bevonnák, amivel a Duna jobb partján a főút az ő kezükbe kerülne, és így az egész osztrák sereg, Pesten és Budán körbezárva, a Duna mindkét partján elveszítené az összeköttetést Ausztriával.

10.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. április 25.

Bécs, április 15. Az épp most beérkezett hírek szerint a felkelők már a Duna bal partján fekvő Esztergomnál járnak, tehát Komárom közelében. A jobb parton pedig már szintén 4000 fő található, akik

Dunapentelénél lépték át a folyót. Ahogy mondják, a magyarok nem Komáromot akarják elfoglalni, hanem inkább a jobb oldalról blokád alá vennék Budát, haderejük mozgása erre enged következtetni. Pestről érkező magánlevelek a magyar hadsereg létszámát a város közvetlen közelében 90 000 főre taksálják. Eközben a császári csapatok létszáma, amelyek Pest közelében félhold alakban sáncolták el magukat, alig éri el a 40 000 főt.

Megosztunk Önökkel még egy szállongó híresztelést. Állítólag a magyarok Ramberg csapatát fogságba ejtették. Itt Bécsben a féltöbbsébb családok már csomagolnak, hogy elhagyják a várost, mert balgán már a városfalak előtt látják a magyarokat.

11.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. április 28.

Életrajzi jegyzet Bem tábornokról

Bem József 1795-ben a galíciai Tornowban egy olyan nemesi családba született, mely Krakkóban és Lembergben már 400 éve ismert, és idegen hangzású neve ellenére is tösgyökeres lengyelnek tekintendő. Bem először a krakkói egyetemre járt, majd miután 1809-ben a várost a nagyfejedelemség bekebelezte, rábeszélte ügyvéd apját, hogy a varsói katonai iskolába vigye, melynek élén akkor a francia Pelletier tábornok állt, és amelynek befejezése után a lovas tüzérséghez lépett be. Az 1812-es Oroszország elleni hadjárat kezdetén Bemet először hadnagyként láthatjuk Davoust marsall parancsnoksága alatt, majd annál a Macdonalsnél, aki a moszkvai visszontagságok után a danzigi erődítménybe vette be magát. Bem 13 hónapig tartotta magát a kapitulációig, mely után honfitársaival együtt Lengyelországba küldték, mert az oroszok nem tartották be azt a pontot, hogy a lengyeleket engedjék elvonulni Franciaországba. Bem így a szülői háznál maradt a lengyel hadsereg 1815-ös, Konstantin nagyfejedelem parancsára történő újraszervezéséig,

amikor újra szolgálatba lépett. De mivel az új helyzetben nem kevesebbet, mint egy, a pétervári politikát követő tanítványt láttak benne, ezért nemsokára mindenféle üldöztetésnek lett kitéve, mely végül kegyvesztéshez és szolgálaton kívül helyezéshöz vezetett. Bem kérvényezte, hogy külföldön folytathassa katonai pályafutását, s mivel komolynak vélték szándékát, megpróbálták visszatartani attól való félelmükben, hogy egy ilyen kiváló tisztet elveszíthetnek. 1819-ben végül úgy döntött, hogy Bontems tábornok alatt kapitányként segédtsízt lesz, és egyidejűleg az újjászervezett katonai iskolában tanári állást vállal. Elsősorban azzal foglalkozott, hogy a gyújtórakéták használatát bevezesse a lengyel hadseregbe, tudományos értekezést írt erről a témáról, és egy éven belül első századossá léptették elő. Mivel az akkor követendő irány ellentétben állt Bem professzor katonai irányultságával, változtatást kérvényezett. Ennek hatására a nagyfejedelem oldaláról ismételten üldözésnek lett kitéve, aki sohasem tudta Bemnek megbocsátani hazája iránti hő szeretetét és az orosz despotizmussal szembeni megvetését. Bontems hiába vetette be minden befolyását a cár fivérénel, hogy segédtsíztjének békét hagyjanak.

1820–26 között Bemet mindenféle rágalom miatt kétszer is elbocsátották, háromszor katonai törvényszék elé állították és ugyanennyiszor vetették börtönbe, ahol a levegőt és fényt megvonva, a legrafináltabb barbárság és az orosz bosszú minden állomásán keresztül kellett mennie. Mivel a hadbíróság Bemet ártatlannak találta a többszörös, állam elleni bűntényben, amely miatt elítélték, ezért Konstantin egy újabb, kéthavi, hatékonyabb, igen szigorú börtönbüntetést határozott el. Szörnyű börtön nyelte el a lengyel hazafit, és az újabb erőpróba eredménye egy komoly betegség lett. Alighogy felépült, egy kisvárosba száműzték, és a rendőrség különleges felügyelete alá helyezték. Sándor halála után Bem az új cártól elbocsátását kérte, melyet engedélyeztek számára, s így azonnal Lembergbe utazott, ahol eltöltött néhány évet, mechanikával foglalkozott, és lengyel nyelven kiadott egy gőzgépekről szóló művet.

Alighogy 1830. november 29-én hírére vette a lengyelországi felkelésnek, máris Varsóba sietett, ott őrnagyként egy lovas tüzérségi üteg élére nevezték ki. Részt vett az iganiei ütközetben, ahol 8000 lengyel 20 000 oroszot győzött le, és 16 ágyújával az ellenség 40 ágyúját némította el. Még a csatatéren alezredessé nevezték ki. Az osztrolenkai véres tánchoz erőltetett menetben sietett ágyúival, fedezte az egész hadsereg visszavonulását és visszaszorította az ellenséget, amely a Narew hídján akart magának utat törni. Ezredes lett és az egész tüzérség parancsnoka. Ebben a beosztásban elsősorban azzal törődött, hogy bátor és ügyes fiatalemberek segítségére legyen, hogy katonai pályafutásuk első lépéseit egyengesse. Még Varsó védelme előtt tábornokká léptették elő, s minden erejével azt próbálta elérni, hogy a tüzérséget teljes erőbedobással vessék be ezekben a döntő pillanatokban. Nem fogadták el azt a javaslatát, hogy a Varsót és Pragát összekötő hidat védelmezni kell, s nem sokkal később bekövetkezett a kapituláció.

Azokban az időkben, amikor a hősiesség lengyel sereg maradványa, mely átmenetileg porosz földön talált menedéket, s mely tekintetét Franciaország felé vetette, és azzal a gondolattal játszott, hogy ott a hadsereg magvát alkotva újra összeáll annak érdekében, hogy az ismét idegen elnyomás alatt szenvedő drága hazáért egyre többet tessen, Bem felvállalta a szükséges eljárások lebonyolítását. Végül akadályok és nehézségek sokasága után sikerült elérnie, hogy honfitársainak egy része engedélyt kapjon, hogy Franciaország vendégvára földjén letelepedhessen.

1833-ban Bem Portugáliába ment, hogy Don Pedro³¹ ügyének szentelje erejét, majd annak halála után Párizsba tért vissza, és mivel abban a pillanatban mással nem tudta hazáját jobban szolgálni, ezért hát páratlan kitarással újra az úgynevezett mnemonikus³² lengyel módszer terjesztésén és tökéletesítésén dolgozott, amelyet aztán több ottani intézményben el is fogadtak.

³¹ Don Pedro: portugál király, brazil császár

³² mnemonikus: az emlékezztannal kapcsolatos

Bem utolsó évei már az új korszakhoz tartoznak, mely a februári forradalommal kezdődően úgy látszik arra hivatott, hogy a régi világnak megváltozott formát adjon. Mindaz, amit eddig alkotott, még elevenen él emlékezetünkben, már csupán néhány mozzanat hiányzik, hogy a vázlatot napjainkig kiegészítsük.

Bécsbe érkezése után Bem rögtön megszervezte a katonaságot, amelynek parancsnoka lett. A boldogtalan császárváros bombázása után vérdíjat tűztek ki fejére, csak úgy sikerült elmenekülnie, hogy bérkocsisnak adta ki magát és egy osztrák tiszt családot vitt át a határon, így kerülte el ellenségeit és a biztos halált.

Ily sok balszerencse után s különösen ilyen előrehaladott korban más halandó már arra gondolt volna, hogy búcsút vesz egy mozgalmas élet munkájától és fáradozásától, és visszavonul. A nyughatatlan Bem azonban másképp gondolkodott és úgymond szinte új katonai karrierbe kezdett, az ifjúság tetterejével és tüzével. Csak az a sajnálatos, hogy az a nemzet, melynek kimondhatatlan szolgálótka tett, korábban nem állította fegyveres csapatai élére. Ha Magyarország napjainkban győzelmesen tör előre a harcokban, ahogyan tűnik, akkor felszabadítói között a lengyel hős érdemli az egyik első helyet. A sors akarata, hogy a nyilvánosság figyelmét most három lengyel tiszt vonja magára, akik a régi és új idők csatáját vezetik. Az idős Dembiński, századunk eme Xenophonja³³, Ehrzanowski és Bem, mindhárman a legutóbbi lengyel háborúban tűntek ki, és hosszas száműzetéseik alatt minden kétséget kizáróan bizonyították valódi hazaszeretetüket. Ma idegen nemzetekért harcolnak. Járja át őket az a gondolat, hogy minden egyes ember egyedüli üdve abban az erőben rejlik, amelyet az általános szabadság iránti lelkesedés adhat a népeknek!

³³ Xenophon: görög hadvezér és történetíró

12.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. április 28.

Pest, április 18. A magyarok a császáriak néhány állását megtámadták Esztergomnál és Komáromnál, méghozzá olyan lendülettel, hogy az utóbbiak rögtön a harc kezdetekor teljesen elvesztették fejüket. A katonák bátor védekezése ellenére Weldennek visszavonulót kellett fűjnia. A császári és királyi csapatoknak sok halottjuk és sebesültjük volt, és még 20 ágyú és 2000 hadifogoly is a felkelők kezére került. Egy másik hír szerint, amely a magyarok fentebb említett győzelmét általánosságban megerősíti, ennek lett következménye Komárom felmentése.

13.

Wochenblatt, 1849. május 3.

A magyar hadsereg

Ahogy az előző évben Nyugatra, úgy ebben az évben Kelet-Európára irányult minden tekintet. A fellegek, amelyek Nyugatról érkeztek ide és Németországon is átzúgtak, olyan vihart támasztottak a távoli Magyarország síkjain és Erdély hegységeiben, amely vészterhesen hatolt át a Dunán, és kitörése könnyen a régi Habsburg-ház bukásához vezethet. A kezdetben minden helyzetből kiszorított magyarok, akik a saját fővárosukat kardcsapás nélkül adták át az előrenyomuló ellenségnek, hirtelen elhagyták a Tisza menti mocsarokat, és képzetlen tömeg helyett jól szervezett, halálmegvető, kiváló tisztek által vezetett hatalmas hadakkal rontottak az osztrákokra, akiket lépésről lépésre szorítottak vissza, átlépték a Tiszát, bevették Vácot, és fővárosukat, Pestet megkerülve most már csak 40 mérföldnyire vannak Béctől. A bécsi statáriális időszak sajtója felhagyott a Welden hazug jelentését követő utáni ujjongással, a „lázdók” „inszurgensekké”

léptek elő, és talán hamarosan, ha Dembińskinek sikerülne, egészen Bécsig törnek előre, és itt állnak a kapuk előtt „a katonai igától megszabadító magyar barátaink”! Windisch-Grätzet, Prága és Bécs ünnepelt lövetőjét visszahívták, Welden rohan Pest felé, hogy átvegye a parancsnokságot, Götz generális holtan fekszik a csatamezőn,³⁴ a megvert Jellačić bán a Duna és a magyarok között helyezkedik el. Bécs, Pozsony és Győr máris megtelt Pestről érkezett fekete-sárga menekültekkel. Ezzel szemben a magyar táborban minden siker után növekszik a bátorság és a győzni akarás, és e háború vad géniusza, Kossuth mennydörgő beszédekben mutatja népének Pestet és Budát, mint a harc célját.

A múlt évi véres októberi napok, amikor a bécsiek a magyar szabadságért is vívott harcukban alulmaradtak, talán májusban visszatérnek — a kegyetlen zsarnokok rémületére, akik vérrel írták ítéleteiket. Kossuth tudja, hogy élőknek és holtaknak ígéretet tett.

Honnan ez a hirtelen váltás, honnan a dolgoknak ez a hirtelen fordulata az igen gyors visszavonulástól a mai sikereikig? Rejtélyesnek tűnhetne, ha nem vetnénk egy pillantást a magyar viszonyokra, különösen a magyar haderő belső szervezettségére. Ez megmagyarázza a Németországot oly közlelről érintő magyar háborút és rávilágít néhány rejtélyre. Olvasóinknak áttekintést adunk a magyar sereg „német reform” utáni történetéből, ami — ahogy a jó forrásokból látszik — a következő részleteket tartalmazza:

Ausztria Magyarország elleni harcának — habár mindkét oldalról hosszan készítették elő, és tulajdonképpen már régóta folyik Horvátország határán és az Al-Duna vidékén — nyílt kitöréséhez csak az október 3-i királyi manifesztum vezetett.³⁵ Ezáltal nyilvánvalóvá vált a háború, és Jellačićot, a magyar nép ellenségét Magyarország polgári és katonai kormányzójávé³⁶ nevezték ki. Akkor

³⁴ Götz az április 10-i váci csatában sebesült meg halálosan.

³⁵ Október 3-án az uralkodó — többek között — feloszlatta az országgyűlést, és az országot a haditörvények hatálya alá helyezte.

³⁶ Gouverneur. Az október 3-ára keltezett uralkodói nyílt parancs a magyarországi haderő főparancsnokává tette Jellačićot, nem pedig kormányzóvá.

Magyarország hadereje még igen jelentéktelen volt, bár az országgyűlés Kossuth javaslatára már július 11-én 42 millió forintos hitelt és 200 000 újonc besorozását szavazta meg a magyar hadügyminisztériumnak. Egész Magyarországon nem több mint 40 000 reguláris³⁷ császári és királyi katona állomásozott, akikből kb. 24 000 feltétel nélkül az országgyűlés pártjára állt és a fekete-sárga helyett Magyarország piros-fehér-zöld nemzeti zászlaját tűzte ki. Ez a 24 000 fős reguláris gyalogság képezi a hat átállt teljes huszárezreddel a most 160 000 főre gyarapodott magyar sereg reguláris csapatainak magját és fő bázisát. A teljesen újjáalakuló csapattestek szervezése és az újoncozás kezdetben lassan haladt előre. A regulárisok sok tisztje — mivel esküjüket megszegni vélték — részben kilépett a szolgálattól, részben átállt az osztrákokhoz. Néhány helyőrség, mint az aradi, szegedi és a pétervárad, semlegesnek nyilvánította magát. Kossuth október 24-én minden nehézség ellenére egy 30 000 fős hadtestet állított föl — amiből 12 000 reguláris és 8000 komáromi fölkelő volt, akik között ő maga is zöld katonai zubbonyban közlegényként szolgált —, hogy ezzel segítsék ki Bécset. Ekkor még oly nagy volt a fejetlenség és a határozatlanság, hogy a reguláris csapatok tisztikarának egy része (mintegy 70 tiszt) kijelentette: ők nem lépnek át a Lajtat és az osztrák határvonalat, habár készek arra, hogy Magyarországért életüket és vérüket áldozzák. Ennek következtében a tisztek egy részét leváltották posztjukról, sokukat letartóztatva Pestre vitték, egyeseket a hadbíróóság agyonlővetett, sőt a parancsnok Móga tábornokot is vád alá helyezték. Viszont a sereg egy szempillantás alatt széttzilálódott és nem volt olyan állapotban, hogy Jellačić, Auersperg és Windisch-Grätz reguláris, most egyesült erejével szemben győzzön a harcmezőn.³⁸

De amikor Kossuthnak néhány nap alatt kimondhatatlan fáradtsággal mégis sikerült újra helyreállítani a rendet és felébreszteni a lelkesedést, sőt még 16 000 fővel megerősíteni a Bécs ellen rendelt

³⁷ reguláris: besorozott, tervszerű katonai kiképzésben részesült

³⁸ Utalás a schwechati csatára.

hadtestet — már túl késő volt. A Bécs körül állomásozó had 120 000 gyalogosból 271 ágyúval, 4 ezred nehézlovasságból, 6 vadász zászlóaljából, egyenként 1200 fővel, és igen jól kiképzett tüzérségből állt. A magyar hadtest erejét ezzel szemben csak 15 000 reguláris katona 54 ágyúval, 35 000 népfelkelő és kaszás, valamint 1200 huszár képezte. Hogy jó szándékukat Bécsnek kimutassák, a magyarok 30-án mégis csatába bocsátkoztak, ami kezdetben kedvezően alakult, de végül, amikor a magyarok Pándorfalunál előretörve Schwechatnál sáncok közé kerültek, számukra kifejezetten hátrányosan ért véget. 6-7000 halott borította a nagy csatamezőt, és a hadsereg maradéka Dunahidason és Győrön át Komárom és Pest felé húzódott vissza.

Itt újlag elkezdődött megkettőzött erőfeszítéssel a sereg toborzása, felfegyverzése és megszervezése. E célból minden városban, faluban és mezővárosban „honvédelmi egyesületeket”³⁹ hoztak létre, amelyek élén a pesti Honvédelmi Bizottmány állt, amelynek elnöke Kossuth, alelnöke Pázmándy volt.⁴⁰ Ugyanakkor az országgyűlés minden megyébe „teljhatalmú kormánybiztosokat” küldött, hogy a hadsereg felfegyverzését levezényeljék. De ehhez szinte minden hiányzott, kivéve az embereket. Nem volt elég fegyver — hallatlan gyorsasággal és nagy költséggel felállítottak Pesten egy fegyvergyárat, amelyik már december közepén napi 500 puskát szállított. Nem volt elég könnyű, használható ágyú — egy ágyúcsőhuzagolót néhány nap alatt beüzemeltek Budán. Nem volt elég fém — a templomok harangjai segítettek nekünk és az ón fontját a hatóságok 1 forintért vásárolták fel. Kevés volt a mundérra való posztó — a bilitzi és bialai gyárosoknak és ügynökeiknek dupla árat kínáltak. A Morvaországba, Sziléziába vezető jablonkai szoroson, valamint a Galíciába vezető duklai hágókon a gyutacs, bőr, puska és

³⁹ Landesverteidigungs-Vereine; minden bizonnyal a toborzó bizottságokat érthették alatta.

⁴⁰ A hattagú Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. szeptember 16-án alakult meg, októberi 1-jén létszáma tizenkettőre gyarapodott.

más fegyverek csempészésére valóságos csempészbandákat szerveztek. Végül mindenekelőtt nem volt elég képzett tiszt — számos küldött igyekezett Galíciába, Németországba, Franciaországba és Belgiumba, hogy alacsony és magas rangú tiszteket, különösen tüzértiszteket megnyerjenek és toborozzanak a magyar ügynek. Emellett nem takarékoskodtak a pénzzel: így, hogy csak egy példát említsünk, a hadviselésben jártas ezredeknek tábornoki rangot, havi 1000 Ft fizetséget és 1500 Ft úti- és egyenruhapénzt és állandó szolgálatot biztosítottak a magyar hadseregben. Egy bécsi, de különösen egy pesti cég a szinte hermetikusan zárt határok ellenére külföldi pénzügyi tranzakciókat vitt végbe, a bécsi magyar tulajdon jelzőként szolgált a hazaszerető magyarok céljaira. 600 000 dukátot, melyet a Körmöcbányán megtalált aranytartalékból préseltek, részben a külföldi kiadásokra, részben az újonnan kiadott papírpénz fedezetéül a kasszában megtartottak.

A túlzott költségek fedezésére az országban főleg ezeket a Kosuth-bankókat használták föl, 16 nyomdát éjjel-nappal ezek készítésére állítottak be. December vége táján már 28 millió volt forgalomban. Ezeket egész Magyarországon és Galíciában ugyanolyan bizalommal fogadták, mint a hitelükből vesztő osztrák bankjegyeket. (Folytatása következik)

14.

Wochenblatt, 1849. május 5.

A magyar hadsereg (Folytatás)

Ami a seregek minden eszközzel történő tényleges szervezését illeti, az abban állt, hogy a hadműveletek központosítása az Országos Honvédelmi Bizottmány kezébe került. Az első jelentős lépés, amit megtettek, az volt, hogy a hadseregben formális egységet hoztak létre, amellyel megszüntették a különbséget a régi reguláris csapatok

és az újonnan kiképzett vagy kiképezendő ezredek és zászlóaljok között. A régi csapattestek törzsét (amelyeket, mint ismeretes, korábban az ezredtulajdonosról neveztek el) megszüntették, az egyenruházatot egységessé tették (ekkor kapott a gyalogság sárga és fehér zsinóros barna zubbonyt) és az egész hadsereget honvéd (nemzeti) seregnek nevezték. Ezért téved az, aki, amint gyakran megesik, egy honvéd zászlóaljat nemzetőri⁴¹ zászlóaljjal azonosít, mivel a honvédek teljesen reguláris, habár újonnan toborzott és gyakorlatoztatott csapatok voltak, míg mi a nemzetőrség alatt valami egészen mást szoktunk érteni.⁴²

Egy ilyen honvéd zászlóalj 1200–1500 fős legénységéből legalább száznak kiképzettnek kellett lennie. December vége táján már ötvennyolcat teljesen felszereltek és húsz egynéhány egyéb alakulatot hoztak létre. Tiszteknek többnyire Olaszországból és Bécsből, az osztrák hadseregből átállt és megszökött katonákat választottak ki. Közöttük különösen sok a hadnagy és a százados, és szinte az egész régi királyi magyar testőrség, az Akadémiai Légio és egy mozgó hadtest Bécszet elhagyó tisztjei, pl. Hammerschmied, apa és fia, Guyon, Thunes és mások, a Galíciából, sőt még az orosz Lengyelországból idesiető fiatal és idős lengyel nemesek, a nagy mágnások vadászai, akik főleg korábban szolgáltak, altisztek és öreg bakák nagy számban, akik az átlépett császári és királyi katonák köréből kerültek ki. A honvédek tömegét részben a szabályosan besorozott újoncok képezték, akiket a különböző honvédelmi bizottmányok elképzeltetlen nagy számban indítottak útnak, részben a foglaló ellenében toborzott emberek, részben az önkéntesek, akik hazaszerezetből csatlakoztak. Ez utóbbiak túlnyomó többségben voltak, közülük számosan nők, akik férfi népviseletben, később honvéduniformisban vonultak a csatába. Így talált Simunich — aki december elején Lipótvár kis vára körül a 47. honvéd zászlóalj egy csapatát rabul

⁴¹ Nationalgarde

⁴² Az elkülönítés helyes, de meg kell jegyezni, hogy egyes nemzetőri zászlóaljak honvéd zászlóaljjakká alakultak át.

ejtette — 140 fogolyból nem kevesebb, mint 16 női harcost. A regularis alakulatok mellett, velük egyidejűleg számos szabadcsapat is létrejött.

A lelkesedés és az önfeláldozó hazaszeretet oly nagy volt, hogy egyes magyar nemesek egész zászlóaljakat szereltek föl saját költségeikre. Esterházy Pál herceg egy Esterházy gyalogezredet, Batthyány Kázmér gróf két honvéd zászlóaljat, Szentkirályi gróf egy gyalogsági zászlóaljat és két huszár lovasszázadot, Bethlen gróf egy huszárezredet és két honvéd zászlóaljat, a tehetős és derék Kiss Ernő gróf másfél huszárezredet állított ki, amelyet ő maga vezényelt. Egy grófnő, aki az osztrákok között élt, és nem ritkán megfordult a király udvarában, birtokain saját költségén minden hadra fogható jobbágyot felszerelt és egy teljes, 1300 fős huszárezredet állított ki, amelyet bátor nővére személyesen vezetett.

A hatalmas háborús előkészületeknek Pest volt a központja, november 1-jétől január 1-jéig ide vonultak be az ország minden vidékéről az újoncok százai, akik századokba és ezredekbe beosztva hagyták el a várost, részben dél felé a szerbek és a rácok ellen, részben nyugatra Győr és Komárom irányába indulva a hadszínterekre.

December vége felé azonban olyan körülmények alakultak ki — a Windisch-Grätz és Jellačić által vezetett osztrák sereg gyors előretörésével, a tartósan hideg időjárásnak köszönhetően —, amelyek a tüzéség számára még a mocsarakat is járhatóvá tették, ezáltal főlegessé téve a Győr és Komárom körüli összes sáncot. E körülmények úgy az elkészített haditervben, mind a hadsereg szervezésében — a központ Pestről Debrecenbe történő áthelyezésével — gyökeres változást idéztek elő. Ez december 31-én, az országgyűlés éjszakai ülésén történt, este 11 órakor, amikor Mészáros Lázár hadügyminiszter néma csendben fejtette ki terveit és javaslatait.

A magyar hadszíntér. Még mindig hiányoznak a világos és egyértelmű hírek a magyar és az osztrák seregek Esztergom és Párkány közötti csatája után végbement hadműveletekről. A sok részletes tudósításból viszont, amelyek úgy Bécsből, mind Pestről és Pozsonyból befutnak, az itt következőket tesszük közzé. Röviden összefoglalva a következő eredményeket látjuk: nemcsak Komáromot szabadították föl, hanem az egész Pest fölötti Duna-vonal (Pest és Pozsony között) a magyarok kezére került, így a Pestnél horgonyzó gőzhajók, amelyeken a hadikészletet és az egész pénztárat Bécsbe akarták szállítani, már nem tudnak elindulni.

Pest a magyarok kezén van, de a Pest és Buda közötti hídösszeköttetést megszüntették, hogy a császáriak visszavonulását fedezzék. Tehát a budai várat még mindig nem vették be a magyarok, habár az osztrákok azért, mert tarthatatlannak vélik, és hogy ne legyenek teljesen körbezárva, éppen elhagyni szándékoznak. Innen erednek az e vár bevételéről és feladásáról szóló ellentmondó hírek.

Jellačićot az osztrákok jobbszárnyának maradékával elvágták a főszeregtől, és dél felé — a Bánátba vagy talán délnyugatra a horvát határhoz indult el. Ennek következtében Perczel és Vetter tábornok két hadteste közé kerül, és csoda lenne, ha megmenekülne.

Wohlgemuth vezértábornagy nemcsak nem győzött, hanem csapatával a nagysallói meghatározó vereség⁴³ után a Vágon túlra kényszerült, és Pozsony valamint az osztrák határ felé fordult, így már egész Szlovákia⁴⁴ a magyarok kezén van, s ezzel nemcsak a felvidéki megyék és a Szepesség vesztek el az osztrákok számára, hanem az egész galíciai határ kinyílt a magyarok előtt, és minden segítség lehetetlenné vált Hammerstein vezértábornagy galíciai hadtestétől.

⁴³ április 19.

⁴⁴ Slovakei. Szlovákia ekkor közjogi értelemben nem létezett.

Ezenkívül a magyarok mind Pest alatt, mind Pest fölött átkeltek a Dunán.

Ezáltal egész Magyarország a Duna innenső oldalán az osztrák, másképp a morva és a sziléziai határig a magyarok birtokában van, és az osztrák sereg — ha nem akar sokat kerülni, vagy Bécsset meg akarja óvni a támadásoktól — arra kényszerül, hogy Győrön és Sopronon át Stájerország és Bécs felé forduljon. Ezért, ahogy az egybehangzó hírek jelzik, főhadiszállásul Sopront jelölték ki, ami, mint ismeretes, Béctől csak néhány mérföldre délkeletre terül el.

A magyarok viszont most időt fognak szakítani arra, hogy hadi-erejüket összegyűjtve a Dunán átkeljenek Welden üldözésére, úgy-hogy csak a következő napokban ismét fogunk hallani döntő összecsapásról és a magyarok előretöréséről, esetleg bécsi bevonulásukról is.

16.

Wochenblatt, 1849. május 8.

A magyar hadsereg (Befejezés)

A magyarok nemcsak Erdélyt foglalták el, hogy nagy anyagi és emberi erőforrásaival a debreceni országgyűlés rendelkezésére álljon, nem csupán — a civilizált Európa szinte osztatlan öröme — a segítségül idesiető orosz hadsereget semmisítették meg, hanem Bemnek sikerült több mint 20 000 emberrel, köztük mintegy 12 000 székely lovassal a Tisza innenső oldalán a főszerephez csatlakozni. Délen teljesen meghódították a Bánátot és a Bácskát, és a Vajdaságot, a prágai szélsőséges csehek találmányát és Stadion⁴⁵ büszkeségét kitörölték a fejedelemségek sorából, elfoglalták Péterváradot, Szabadkát és Szegedet, bevették Zombort, Szenttamás bevehetetlennek

⁴⁵ Stadion: osztrák államférfi

gondolt sáncait szétrombolták. Még — amint várható volt — a Perczel Móric, Kiss ezredes, Vetter tábornok és Batthyány Kázmér parancsnoksága alatti három hadtestet is egyesítették, az osztrákok Jellačić bán vezette jobbszárnyát Kecskeméttől szinte a pesti utcáig verték vissza, és egyesültek a Görgey vezette fősereggel.

Északon is sikeresek voltak a magyarok hadműveletei. Miskolcot és Kassát bevették, Eperjest elfoglalták, ezzel az oly fontos Dukla-szoros, amely az egyetlen járható hadiút Galícia irányába, a kezükre került, és Ausztria többé Galíciából nem számíthat segítségére.

Az északi és déli seregek győzelmeihez hasonlóan cselekedett a főserег Dembiński és a fiatal, csupán 23 éves⁴⁶ hős Görgey Artúr tábornok személyes vezetésével. Ez a 60 000 fős sereg, melyet a népfelkelők megszámlálhatatlan csapata követett Kossuth vezetése alatt, véres csatákat vívott Kápolnánál, Gyöngyösnél és hat napos ütközetet Hatvannál, és most balszárnyával Pest falai előtt áll, miközben a jobbszárnyal Gödöllő alatt megsemmisítette az ellenséget, megteremtette az összeköttetést a Klapka vezette északi sereggel, és az osztrák főserег mögé kerülve ostrommal bevette Vácot.

Ennyi hírünk van a magyar sereg eddigi hadműveleteiről. Az előttünk lévő eredményekből nemcsak azt a szinte hihetetlen energiát látjuk, amivel harcba szálltak, hanem az egyes hadműveletek vezetésében megmutatkozó stratégiai egységet is. Eddig a különböző magyar hadtestek előrenyomulása Pest és Buda felé irányult, ezért az a vélekedés alakult ki, hogy a két főváros bevételeire törekednének. Ez semmi esetre sem állhat Dembiński és magyar hadvezérek terveiben, és a Vác elleni hadműveletek egészen másra mutatnak. Pestet két okból nem fogják bevenni, először, mert Buda nélkül nem tartható és ebből eredően nem stratégiai pont, másodszer, mert az ország fővárosát nem akarják kitenni a Budáról biztosan bekövetkező ágyúzásnak.

⁴⁶ nyomdahiba, a számok felcserélődtek

De Komárom elfoglalása sem fő célja a magyaroknak, mivel Komárom bevétele nem szükséges, élelemmel a szükségesnél bővebben van ellátva, ezenkívül mocsár veszi körül, és mint erődítmény kiváló, ezért bevehetetlen.

A magyarok terve sokkal inkább az, hogy Vác elfoglalásával és a Komárommal való összeköttetés megteremtésével az osztrákok visszavonulását a Duna bal partján elvágják, aztán a Perczel és Vetter által vezetett déli sereggel Pest alatt átkeljenek a Dunán, és amint lehet, bevegyék Székesfehérvárt. Ezzel a Duna jobb parti fő útja, a marhahajtó út hatalmukba kerülne, és így a Pesten és Budán lévő egész osztrák sereget a Duna mindkét partján elvágják az Ausztriával való összeköttetéstől.

Perczel és Vetter több kísérlete, hogy Székesfehérvár irányában átkeljenek a Dunán, valamint a Ceglédnél Soroksárig visszaszorult Jellačić gyors oldalmozgása — akinek azután legsürgősebb dolga az volt, hogy Tenteles⁴⁷ irányába (tehát Székesfehérvár felé) átkeljen a Dunán — arra mutat, hogy a magyaroknak ezt a tervét az osztrákok meghiúsítják.

De ha mégis sikerül a magyaroknak ez a terv, akkor az osztrák sereg elvész, és a védtelen Bécs kiszolgáltatott lesz a győztesek előtt.⁴⁸

17.

Wochenblatt, 1849. május 15.

Magyarország. Minden bécsi levél tele van bizonytalan hírekkel arról a vereségről, amelyet az osztrákok különböző helyeken szenvedtek el. A lezajlott ütközet egyes részleteiről különféleképpen szólnak a tudósítások, csupán abban egyeznek meg, hogy a

⁴⁷ valószínűleg Penteléről van szó

⁴⁸ A cikk sok bekezdése tartalmilag szinte teljesen megegyezik a 9. sorszám alatt közölttel.

császáriak vereségét elfogadott ténynek veszik. Ismeretes, hogy Welden Larenburgból ismét Sopronba helyezte át főhadiszállását, mialatt az északi hadsereg Pozsony alá vonta össze erőit, és egy harmadik hadtest Óvárnál állt fel. Weldennek egyedül Óvár és Sopron birtoklásával volt lehetősége arra — ahonnan az elsáncolt tábor a Lajta mentén menekült —, hogy a magyarokat a Duna jobbpartján feltartóztassa az osztrák területre való betöréstől. Az alaposan megerősített Pozsony bevétele nehéz lenne, mivel a magyarok itt egy támadásnál a Kárpátok nyúlványaira támaszkodó sereg ellen döntő hátrányban lennének. Ennélfogva megpróbálták Pozsonyt körülkeríteni, több ponton átkeltek a Dunán, és két egységgel támadtak Óvárra és Sopronra. Állítólag mindkét helyen elkeseredett ütközet zajlott, amelyről csak azt tudjuk biztosan, hogy az osztrákokat nagy veszteséggel visszaszorították, és a magyarok most mind a két város birtokában vannak. Az osztrákoknak nem sikerült ezeket a területeket gyorsan visszahódítani, így Bécs rövid időn belül a magyarok kezébe kerülhet, ha egyáltalán a felkelők szándékában áll a fővárost bevenni.

18.

Wochenblatt, 1849. május 15.

A magyar háború

A magyaroknak az osztrák dinasztia elleni óriási harca az utóbbi napokban fordulatot vett, és ez Európát újra komoly bonyodalmakkal fenyegeti. Úgy tűnik, Ausztria sorsa megérett a döntésre. Ez az öreg Ausztria, a „becsületben és győzelmekben gazdag”, most már egyenlő azzal a régi Ninivével⁴⁹, amelyről néhány nappal ezelőtt L. Simon a Pál-templom szószékéről szolt, ahol a népek szabadsága erősen dörömböl, és ami egyszer még egy megjövendölt éjjelen

⁴⁹ Ninive az asszír birodalom fővárosa volt, amelyet romba döntöttek.

romba dől. A metternichi építmény, amelyben most már a múlt év márciusa óta harmadízben tört ki a népharag hulláma, úgy tűnik, többé már nem rendelkezik régi erejével, hogy e harmadikat is kibírja. Abban a pillanatban, amikor ezt írjuk, a magyar sereg talán már átlépte a határokat, és a Kossuth-huszárok már a Lajta habjainban itatják paripájukat, sőt a bécsi István-torony öre talán már látja a távolban tábortűzük fényeit.

Európa szeme most arra a Magyarországra tekint, amely a nyugat-európai kultúra legszélén oly erősen szítja a februári mozgalom szikráit, és most, amikor szinte az összes európai nép újra megnyugodni látszik, kimerülve 1848 megrázkódtatásaitól — újra a félig kihunyt tűz felélesztésével fenyeget.

Igen, Magyarország völgyeiben és a Kárpátok lejtőin komoly dolgok készülődnek, világtörténelmi jelentőségűek. Annak az egész titokzatos népvilágnak, amely Metternich kormánypálcája alatt nyomasztó tépelődéssel hosszú évek során gyötrődött, megkonduult az ébresztő harang, és nagy erőfeszítéseket tesz, hogy végre a szolgaság állapotából a független népek sorába lépjen. Ez többé már nem kicsinyes bosszúhadjárat, nem véres csata a Duna mentén, most már nem csupán a Kossuth és Jellačić közti döntésről van szó, a harc más nagyságrendet öltött, és nem más, mint egy despotizmus elleni keleti szabadságharc. Az egyik oldalon Ausztria katonái állnak, a főhercegségek, Tirol, Stájerország, Csehország, Morvaország német anyáinak szegény, becsületes fiai, akik kénytelenek egy számkra teljesen idegen ügyért vérüket ontani. Velük együtt, sőt az osztrák parancsnokság vasfegyelme alatt kötelesek harcolni a csehországi csehek, néhány lengyel ezred és Jellačić vezetésével a horvátok többsége, akik bosszút akarnak állni a magyarokon az elnyomásért, amelyet egyébként Kossuth első intézkedései a márciusi napok után megszüntettek.

A másik oldalon találjuk a nemzetek valódi mintaképét, a tüzes magyarokat, a vad székelyeket, a szlovákokat, a románokat, az oláhokat, a ruténokat, mindenekelőtt a népek közti örök zsidókat, a vándorló forradalmár lengyeleket. Egy német légió is harcol

Magyarország piros-fehér-zöld színeiben, ez a bécsi Aula légiója,⁵⁰ amely saját német gyászszalagos lobogóját akarta viselni, amíg Bécs sorsa a Habsburgok kezében van, velük harcol egy kétségbeesett bécsi munkás zászlóalj! Így fordul ez a tarka haderő a magyar hadszíntéren át a német határ felé. Az osztrák fegyverektől elpártolt a szerencse, és egyre keskenyebb az a sáv, ami Kossuthot még Németországtól elválasztja.

A német nép eddig némán szemlélt egy olyan háborút, amely oly közölről érinti, s amelyben jelentősen érdekelt. Vagy talán Európa helyzete annyira nyugodt, hogy a magyarok győzelme legfeljebb régi jogaik visszanyeréséhez, vagy egy Ausztriával kötött előnyös békéhez vezethetnek? Ó, nem! Még véreznek azok a régi sebek, amiket az 1815-ös Szent Szövetség ütött a népeken. Itália még mindig szét van szakítva és le van igazva, Lengyelország még saját régi szabadságának nyitott sírja, Németország még mindig nem egységes egyes fejedelmek nyakassága miatt. A lengyelek azok, akik a magyar hadjáratokban saját győzelmes lendületüket adták, a lengyelek azok, akik Magyarország hadait vezetik és fényes sikereket arattak. Vajon megelégednek-e a lengyelek egy Ausztriával kötött előnyös békével, és újra nyugodtan száműzetésbe vonulnak, miután Magyarország szabadságát kivívták? Biztosan nem! „Lengyelek, újra keljetek föl Magyarországon!” — így hangzik ezeknek a vitézeknek a felhívása, és Lengyelország szívében, Varsóban és Lembergben óriási remények éledeznek. Oroszországot, amelynek kétértelmű segítségével rejtélyes politikát takar, elég korán lehet a harcmezőre hívni, amire Erdélyben, hacsak rövid időre is, rálépett. A hatalmas cári birodalom közepén a lengyel felkelés okozhatja azt a nagy keleti forradalmat, amiről oly sokat beszéltek, és amitől remélték, hogy aztán végül megdöntheti a cári önkényuralmat, és Oroszországba is elvinné a nyugat-európai műveltség elemeit.

A nagy keleti mozgalmak kiterjedése csak akkor mehet végbe, ha Ausztria, miután legyőzték, szétesik. Az utolsó gát, ami még a

⁵⁰ az Akadémiai Légió

kelet áradását feltartóztatja, az osztrák ház, amely már hosszú évek óta alá van aknázva, és reméljük, hogy hamarosan összeomlik. És jogosan! Ausztria, amely nem csupán a német nagyságnak, egységnek és szabadságnak, hanem minden népének csendőre és börtönőre, rászolgált a bukásra, amit a sors rá kimér. De amikor az égbolt fénye beverődik a régi börtönbe, akkor a szabadság tüze a régi osztrák államépületbe vezet és pusztítása teljes lesz.

De mi Németország feladata e nagy katasztrófa esetén? Nem lehet az, hogy a megingó Habsburg-háznak támaszt nyújtson és beavatkozzon a háborúba a keleti népek előrenyomuló ereje ellen. Nem! Ausztria gyalázatos makacsságból vált ki Németországból, de ha a kevély Ausztria padlóra kerül, akkor Németország első, legszentebb kötelessége a német–osztrák tartományokat az államok katasztrófájából kimenteni. Ausztriát utol kell, hogy érje a Nemezis,⁵¹ túl sokáig függött ez az ólomsúly a felfelé törő Németországon, túl sokáig nyomták el az uralkodók puskaporral és ólommal a szabadságtörékvéseket — és egyszer mindenki sorsa beteljesül.

Németország nagy reményekkel tekinthet erre a tomboló és fortyogó keletre. A haza egyesítése többé már nem Berlinben és Frankfurtban történik. Ha ez egyáltalán ebben az időben még eljön, akkor a Vág és Lajta menti ágyúk dörejével következhet be — az idegen népek harca hozza el végül nekünk azt, amit mi saját erőnk-ből nem tudtunk elérni. Érhetetlen annak a néhány német fejedelemnek az ostobasága a magyar élet-halál harc hallatlan fontossága kapcsán, akik úgy vélik, hogy újra eljött az idő, amikor az abszolutizmus béklyóit még szorosabbra húzzák a német nép leigázására! Ha valamikor egyáltalán minden német törzs rá volt szorulva a szilárd összefogásra, ha valamikor a fejedelmek bölcs engedékenysége kellett népeik akaratával szemben, úgy most elérkezett ez a pillanat!

De az elvakultság és az önteltség erősebb a viszonyok világos, nyugodt értelmezésénél, és ahelyett, hogy a fejedelmek a népekkel valamint képviselőikkel együtt a szabadság fáját ültetnék el, és az

⁵¹ Nemezis a görög mitológiában az erkölcsi megtorlás istennője.

egység szálait fűznék szorosabbra, teljes erejükkel ellenszegülnek az új viszonyoknak, amikor Bajorországban a birodalmi alkotmány ellen tiltakoznak. Poroszországban és Hannoverben felszámolták a rendeket, és ezzel feltartóztathatatlanul idézik elő azt a vihart, amely már fenségesen közelít.

Már csak egy kis idő van a visszafordulásra! Tudhatnák azt a fejedelmek, hogy ők is csak gyenge, ingadozó emberek, a népek viszont erősek és örökkévalók. És ha az izgatott és aggódó várakozásban remegő Bécs másodsor tűzi ki a német színeket az István-toronyra, ha a nagy döntés órája eljő, akkor már nem panaszkodhatnak a fejedelmek, hogy az idő elsodorja őket. A német nép elég figyelmet tanúsított irányukba, és nekik a legszebb hivatást szabta ki, a megkoronázott vezér szerepét tölthetik be, szabad népek fejedelmei lehetnek. Talán még nem késő — hiszen 30 kormány fogott hozzá az alkotmányozás munkájához. Aki még sokáig késlekedik, az vállalja magára a következményeket!

A német nép várakozóan pillant keletre, ahol a szabadság felkelő napja, vértengerből ugyan, felkel, s úgy ragyog e népekre, ahogyan még soha. Németország hallja a keleti harcok visszhangját, és tudja, hogy az ő sorsában is közeledik a döntés. A viszonyok szép, békés fejlődése, ahogyan azt a Pál-templomban elhatározták, többé már nem lehetséges, de ha még egyszer ütne az óra, a német nép ismét elviselné a zavaros viszonyokat, hiszen mögöttük van az anyaország egysége, szabadsága és nagysága, valamint az egész nép jóléte és műveltsége.

Az is a fejedelmektől függ, hogy együtt mennek-e a néppel. A május meghozza a legutolsó döntés lehetőségét, ha addig ők nem alkalmazkodnak, meglehet, hogy egy „túl késő” hangzik el, amit egyetlen halandó sem lesz képes visszatartani. (Hagener Kreisblatt)

19.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. május 23.

A bécsi tudósító jelenti: Buda védelmét elestéig az osztrák katonai mundérhoz méltatlan és szégyenteljes módon végezték. Mint ismeretes, az ostromlók tüzelését, akik lőállásaikat a Budát körülvevő három magaslaton helyezték el, úgy viszonyozták, hogy a császári parancsnok a lábai előtt fekvő békés Pestet bombákkal szóratta meg. A magyarokat így akarta sakkban tartani. A pestiek önként feladták szép fővárosukat, elmenekültek a városból. Budát kíméletlenül bombázták, a várkastély kigyulladt. Görgey megfenyegette a várvédőket, hogy az egész csapatot kardélre hányja, ha a Pest elleni vandalizmust nem fejezik be. Önkéntes fegyverletétel esetén viszont mindenkinek tisztességes hadifogságot garantált. E feltételek alapján a védelem kapitulált, a parancsnok pedig fegyverrel végzett magával. Hozzávetőleg 20 000 fegyver, sok muníció és ágyú, és jelentős hadtáp is a magyarok kezébe került. Ha utóbbiak elsáncolják magukat a budai hegyekben, akkor Buda a mostani hadjáratban mindenesetre jelentős stratégiai ponttá válik.

20.

Wochenblatt, 1849. június 14.

Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz)

Július hava a magyarok számára éppúgy a szerbek és rácok elleni összecsapásokkal kezdődött, mint ahogyan a június végződött. Jellačić ekkor még nem avatkozott bele a történésekbe. Az sem tűnt biztosnak, hogy egyetért a rácokkal. A rácok a fegyveres erőiket összegyűjtötték és három csoportra osztották. Ezek közül az első

Karlócától kiindulva a Duna jobb partját szállta meg, a második a Duna és Tisza között húzódó úgynevezett római sáncokat foglalta el, míg a harmadik a Béga folyó Tiszába ömlő torkolatától egészen Nagybecskerekig húzódott. Hogy a rációk mennyire ellenzik, hogy alárendeljük őket a magyaroknak, azt hadd érzékeltesse egy, a császárhoz intézett kiáltvány, amely a Zágrábi Újságban jelent meg: „Császár, ha nem hallgatod meg kérésünket, úgy magunk fogjuk kivívni szabadságunkat és inkább hős szláv népként halunk meg, semhogy engedjük, hogy igába hajsák a fejünket. Császár, tudd, hogy sokkal inkább elviseljük az orosz igát, mint a magyar önteltséget!”

Ezzel szemben a magyar országgyűlés július 5-i megnyitásakor felolvasott trónbeszéd a következőket mondja: „Az ország rendkívüli állapota szükségessé tette, hogy ezt az országgyűlést haladéktalanul összehívjuk, méghozzá annak kivárása nélkül, hogy a felelős minisztérium kidolgozta vagy befejezte volna azokat a javaslatokat és rendeleteket, amelyeket Őfelsége megbízásából és az előző országgyűlés utasítására kellett volna megtenniük. Horvátországban nyílt támadások észlelhetők; az Al-Duna vidékén felfegyverzett lázadó csapatok törték meg országunk békéjét. Őfelsége hön öhajtott kívánsága a polgárháború elkerülése, továbbá meggyőződése, hogy a nemzet összegyűlt képviselői legelső és legfontosabb feladatuknak fogják tekinteni, hogy minden szükséges eszközt megragadjanak annak érdekében, hogy az ország megzavart békéjét helyreállítsák, a Magyar Korona integritását megőrizték, valamint a törvények sérthetetlen szentségét megvédjék. Az ország védelme és a pénzügyek lesznek tehát azok fő területek, amelyekre a jelenleg uralkodó rendkívüli körülmények között a nemzet képviselőinek gondos figyelmét Őfelsége nevében felhívom. Őfelsége fájó szívvel és legmélyebb nemtetszésének hangot adva szerzett tudomást arról, hogy Horvátországban és a Duna alsó vidékein vannak olyan rosszündulatú lázítók, akik a nyelvükben és hitükben különböző lakosokat hamis híresztelésekkel és rémképekkel egymás ellen uszítják. Továbbá rágalmazó gyanúsításokkal — mintha az Őfelsége által

szentesített és jóváhagyott törvények nem a királyi akaratot képviselnék — arra ösztönözték ezeket a lakosokat, hogy a törvény rendelkezéseinek és a törvényes hatalomnak ellenszegüljenek. Egyesek felháborodásukban olyan súlyos bünt követtek el, hogy tényleges ellenállásukat úgy nyilvánították ki, mintha ez a felséges királyi ház érdekében és Őfelsége tudtával, valamint engedélyével történne. Az ország valamennyi lakosának megnyugtatója érdekében — legyen bármilyen nyelvű vagy vallású is — legfelségesebb urunk és királyunk különleges és irgalmas megbízásából, illetve nevében és személyének képviselőjeként ezennel kijelentem, hogy Őfelsége sziklaszilárdan és rendíthetetlenül eltökélte magát, hogy a Magyar Korona egységét és sérthetetlenét királyi hatalmával élve minden külső támadástól és belső viszálytól megóvja, az általa szentesített törvényekkel mindenkor sértetlenül fenntartja. Őfelsége nem fogja senkinek eltérni, hogy az ország polgárainak a törvény által biztosított szabadságát korlátozza, mint ahogy mind Őfelsége, mind királyi házában összes tagja elítéli azoknak a vakmerőségét, akik bármilyen törvénytelen tettet hajtanak végre, vagy a törvényes hatalommal szemben engedetlenséget tanúsítanak, és azt merik állítani, hogy ez Őfelsége legmagasztosabb akaratával összhangban vagy éppen az ő királyi házában történik. Erdély és Magyarország összeolvadását Őfelsége a legszívélyesebb atyai érzésekkel hagyta jóvá.”

A horvát–szlavón nemzet ezzel szemben egy kiáltványt tett közzé, amelyben a magyarok zsarnoki viselkedését mutatja be, amit a velük együtt élő szláv népekkel szemben tanúsítanak. Ezentúl legfőbb céljukként azt tüntetik fel, hogy a szabad osztrák császárságon belül egy szabad államot hozzanak létre. A magyarokhoz fűződő kapcsolatukról a következőket fogalmazták meg:

„Aki a magyarokhoz fűződő viszonyunk történetét minden egyes részletében ismeri, az tudni fogja, hogy Kálmánt, Magyarország és Horvátország első közös királyát, valamint több utódját is a horvát koronával koronázták meg. Továbbá az is tudvalevő, hogy

nemzetünk László nápolyi és I. Tverdko bosnyák királyt⁵² a zárai országgyűlésen szabad akaratából választotta meg. Köztudomású, hogy abban a döntő fontosságú időszakban, amikor a Habsburg-ház még csak megemlítette a magyar trónra vonatkozó jogait, mi 1526-ban Cetinában, még mielőtt ezt Magyarország és Csehország megtette volna, I. Ferdinándot királlyá választottuk és ezzel letettük a mostani uralkodóház alapkövét. Továbbá ismert tény az is, hogy mi, mint ahogy az egy szabad és Magyarországtól független nemzethez illik, egy önálló döntést meghozva évekkal hamarabb elfogadtuk a Pragmatica Sanctiót, és elkészítettük az úgynevezett bécsi purifikációt. Jogilag a máig is fennálló országgyűléseinket I. Ferdinánd idejéig mindig a királyok elölülésével tartottuk meg, és országgyűléseink mindenkor eleget tettek a törvényhozó hatalmi funkciójuknak. Aki tisztában van ezekkel a tényekkel, annak meg kell értenie, hogy a horvát, szlavón és dalmát királyság egy különálló, független egységként állt fenn Magyarország mellett, és semmi esetre sem a Magyar Korona alá rendelve — ami szövetségünk szimbóluma.”

Az osztrák összállamhoz fűződő kapcsolatokra vonatkozólag a következőket követeli a kiáltvány: „Azokban az ügyekben, amelyek az egész császárságot érintik, úgymint a kül-, had- és pénzügyek, valamint a kereskedelem, döntsön egy olyan országgyűlés, amelybe minden osztrák állam delegálhat képviselőket. Legyen ennek az országgyűlésnek egy felelős minisztériuma, amelytől a fent említett ügyekben minden egyes tartomány egyformán függ.

A további ügyekben legyen minden nemzetnek, illetve tartománynak egy saját, független törvényhozó országgyűlése, amelyhez tartozik egy, ennek az országgyűlésnek felelős kormány. Minden nemzet, illetve tartomány igazgassa és kormányozza önnönmagát.” Továbbá így szól a kiáltvány: „Így azok az elmarasztaló ítéletek, amelyeket a magyarok a szeparatista tendenciák miatt rólunk mondanak, rájuk száll vissza, hiszen mi a fent említett feltételek mellett

⁵² László nápolyi király 1387–1414 között, I. Tverdko, másképp I. Tvrtko István Bosznia első királya 1353 és 1391 között.

készek vagyunk Magyarországgal és az Osztrák Császársággal szövetségben maradni.”

A magyar országgyűlés július 11-i ülésén Kossuth egy magával ragadó beszédet tartott, amiben azokra a veszélyekre hívta fel a figyelmet, amelyek Magyarországot veszélyeztetik, és beszélt azokról az áldozatokról, amelyeket feltétlenül meg kell hozni ahhoz, hogy az országot megmenthessék. Többek között a következőket mondotta: „Az osztrák minisztérium azt a kijelentést tette, hogy amennyiben Horvátországgal nem tudnánk egyezsége jutni, és ennek az egyezésnek a középpontjában a had- és pénzügyi terhek viselése áll, úgy Ausztria feladná semlegességét. Ez azt jelentené, hogy Ausztria császára és Magyarország királya hadat üzen saját királyságának, Magyarországnak!” Majd a következő szavakkal zárta beszédét: „Leborulok e nemzet nagysága előtt!” Ezt követően a nemzetgyűlés elnöke olyan határozati javaslatot tett, amely szerint a nemzetnek 200 000 katonát és 42 millió forintot kellene előteremtenie. Pillanatnyi segítség gyanánt 40 000 katonát és 10-12 millió forintot bocsátottak rendelkezésre. Magyarország és az osztrák minisztérium viszonyáról, valamint Ausztriának az Olaszországhoz fűződő kapcsolatáról Kossuth a következőket mondta az országgyűlésen megtartott július 20-i beszédében: „Katonákat követeltek tőlünk annak érdekében, hogy befejezhessék az olasz háborút. Ezt mi megtagadtuk, és csak hosszas küzdelmek árán sikerült érvényre juttatni a magyar minisztérium akarátát. Ez az egész ország területén forrongásokhoz vezetett; különösen Horvátországban váltott ki heves érzelmeket ellenünk. Hogyan reagált erre Ausztria? Magyarország nem akarja átvállalni állami terheit, nem akar bennünket Olaszország ellen támogatni, Jellačić viszont kész erre, így hát hozzá fordulunk.” Ezekből a szavakból egyértelműen kiderül az, hogy azokat a vizsgálatokat, amelyeket Jellačić ellen kezdeményeztek — például a felmentését illetően —, nem gondolták komolyan, és hogy Bécs titokban tartotta a kapcsolatot Jellačićyal.

Azonban, hogy Ausztria lássa Magyarország jó szándékát, az országgyűlés Kossuth indítványára egy 50 000 fős segélycsapatot

szavazott meg az Olaszországban tartózkodó osztrák hadsereg megsegítésére. Az augusztus 3-i ülésen viszont a képviselőház úgy határozott, hogy ezt a határozatát visszavonja, mivel Magyarország felmentetett abbéli kötelessége alól, hogy Ausztriát a háborús ügyeiben támogassa. Ugyanekkor kijelentették, hogy Ausztria abban az esetben sem számolhat Magyarország segítségével, ha Ausztria megpróbálná megakadályozni egy központi német hatalom kialakítását, és ezáltal háborúba keveredne Németországgal. Annak érdekében, hogy Magyarország a nehéz pénzügyi helyzetéből kilábalhasson, a magyar kormány augusztus 7-én 12,5 millió forint értékű bankjegy kibocsátásáról határozott, amire részben ezüstpénzben, részben más módon kíván fedezetet biztosítani. (Folytatása következik)

21.

Wochenblatt, 1849. június 16.

Az 1848 júliustól Magyarországon végbement események áttekintése

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz,
folytatás)

Július 9-én Versecnél a magyarok megütköztek a szerbekkel és a rácokkal, ahol győzedelmeskedtek, és a hírek szerint négy ágyút, valamint három zászlót zsákmányoltak. Július 14-én és 15-én Szenttamásnál és Szegednél, majd 17-én, 18-án, illetve 19-én Nagybecskereknél azonban vereséget szenvedtek a magyar csapatok; amikor az ellenséges táborok elleni támadásaikat visszaverték. Ezek után a szerbek embertelen szörnyűségeket követtek el a harcmező közelében élő németekkel és magyarokkal szemben. Azokat, akik nem tudtak elmenekülni, kivétel nélkül megölték, az asszonyokat, gyerekeket és betegeket sem kímélve. Pár nappal a fent említett vereségek után a magyarok a római sáncoknál újra előnyös helyzetbe tudtak kerülni a szerbekkel szemben.

Ezalatt Jellačić ismét Bécsbe ment, hogy ott János főherceg közvetítésével a magyar minisztérium megbízottaival a megegyezés lehetőségéről tárgyaljon. A konfliktus békés megoldására irányuló kísérletek azonban meghiúsultak. Ezt követően Jellačić visszatért Zágrábba, és augusztus 6-án felhívást tett közzé, amelyből a következőket idézzük:

„János főherceg, Ő császári fenség parancsára, aki Őfelsége, a császár képviselője, harmadszor is elmentem összbirodalmi kormányunk székhelyére azért, hogy szeretett hazánk vissza nem utasítható szükségleteit, amennyire csak lehet, összeegyeztessem az általunk nagyra becsült Magyarországon élő szomszédaink kívánságaival.”

„János főherceg, Ő császári fenség közvetítése alapján szem előtt kellett tartanom nemzetünk és nyelvünk teljes mértékű megővését és egyenjogúságát, mind a belső igazgatásban, mind a magyarokkal közös parlamentben és végül a Magyarországon élő szerb nemzet kívánságainak és igényeinek teljesülését is.”

„Sem Ő császári fenségének, a főherceg nádornak, sem a magyar miniszterelnöknek nem sikerült ezeket a feltételeket a parlamenttel, illetve pártjaikkal elfogadtatni, és mivel a fenséges közvetítő július 30-án Frankfurtba távozott, így e nemzeti ügyünk békés megoldására tett utolsó kísérlet is anélkül fejeződött be, hogy bármiféle kilátás nyílna a megegyezésre. Ezzel szemben nagy megelégedéssel tölt el az, hogy megemlíthetem a lelkesedés és elismerés számos bizonyítékát, amit Bécsben, Brnóban és más városokban tapasztalhattam, mivel ezt a nyílt tetszésnyilvánítást nem saját személyemnek tudhatom be. Ennek megfelelően nekünk mindössze annyi a feladatunk, hogy megvárjuk a pesti országgyűlésnek a békét előmozdító szavainkra vonatkozó határozatait, és erőnkre, valamint egységünkre bízunk igaz ügyünk kivívását, amely sem az Ausztriában és Európában élő szabad népek szimpátiáját, sem Őfelsége, császárunk és királyunk beleegyezését, sem a Mindenható segédelmét nem fogja nélkülözni.”

Egy ezred granicsárhoz (az úgynevezett Bánátból származó katonák), akik Olaszországból tértek vissza, a következő szavakkal szólott Jellačić augusztus 12-én: „Mi most egy központi kormányért, egy alkotmányos monarchiáért küzdünk. Magyarország nagy része úgy tekint ránk, mint felszabadítókra. Még négy hét és újra otthon vagytok családotoknál. A korona és a nép szabadságáért, valamint az egyenlőségért és testvériségért szállunk harcba.”

A magyar hadügyminiszter augusztus 15-i bejelentése szerint a magyar seregek három olyan ütközetben is győztesen hagyták el a harcmezőt, amelyet a szerbek és rácok az augusztus 15-ét megelőző napokban kezdeményeztek. Ugyanerre a napra datálódik a magyar miniszterelnöknek a Duna és a Dráva között élő lakossághoz intézett felhívása:

„Hazánk határán egyre jobban nő a veszély. Újra felbukkant az a gyalázatos társaság, amelyik Jellačićot vak eszközévé tette. Jellačić báró, aki János főherceg, Ő császári fenség jelenlétében azt az ígéretet tette, hogy visszavonja csapatait a határokról, ha a magyar hadsereg ugyanezt teszi, jelenleg jelentős haderőt gyűjt össze Horvátországban, annak ellenére, hogy mi ígéretünknek eleget téve seregünk nagy részét a horvát határról már visszavontuk és a Dunához csoportosítottuk át. Mivel ennek következtében minden pillanatban határaink megtámadásától kell tartanunk, arra szólítom fel ebben az országunk jövőjét döntően befolyásoló helyzetben a Duna és a Dráva között élőket, hogy a már oly sokszor bizonyított nemes hazaszeretetüket most arra használják, hogy minél gyorsabban és minél nagyobb létszámban nemzetőrséget állítsanak fel, és ezeket jó fegyverekkel lássák el stb.” A felhívás a következő szavakkal zárul: „Mi nem akarunk senkit megtámadni, de szabadságunk, függetlenségünk és jogaink védelmében utolsó leheletünkig harcolni fogunk.”

Mindkét fél kiáltványaiból, illetve beszédeiből egyértelműen kiderül, hogy a vitás kérdéseket — elsősorban Magyarország úgynevezett társországainak magyar kormány alá rendelését, illetve magának a kormánynak a fennmaradását — már nem lehet tárgyalások

útján, hanem csak erőszakkal tisztázni. Efelől a mindkét fél által nagy erővel folytatott fegyverkezés sem hagyott semmi kétséget. Így bekövetkezett az a történelemben majdnem egyedülálló eset, hogy az egy és ugyanazon uralkodó alatt élő népek egymás ellen nyílt háborút folytatnak. Maga az uralkodó kezdetben látszólag semleges szemlélője volt az eseményeknek, de mint később kiderült, titokban Jellačić pártján állt. A bécsi udvar az ő segítségével akarta elérni azoknak az engedményeknek a visszavonását, amiket márciusban tett a magyaroknak, és ezáltal kívánta megnyugtatni a fővárost. (Folytatása következik)

22.

Wochenblatt, 1849. június 19.

**Az 1848 júliusától Magyarországon végbement
események áttekintése**

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz,
folytatás)

A szükség azt diktálta a magyaroknak, hogy mielőtt Jellačićyal megküzdének, a szerbeket és a rácokat megregulázzák. Ezzel szemben augusztus 22-én gyász hír érkezett Pestre, miszerint a magyar had nem legyőzte a felkelőket, hanem Szenttamásnál vereséget szenvedett tőlük. Abban a pillanatban, amikor a magyarok győzelme már biztosnak látszott, egy tábornok szándékosan rossz parancsaival elárulta őket. Már az ellenség sáncain voltak, amikor az őket védő ágyútűz egyszer csak elnémult, aminek eredményeképpen — súlyos veszteségekkel — vissza kellett vonulniuk. Mikor ez a szerencsétlen esemény kitudódott, élénk vita robbant ki a magyar képviselőházban a hadműveletek tervének elárulásával kapcsolatban, és nem sok hiányzott ahhoz, hogy az egész minisztérium lemondjon. A vitáknak bizalmi szavazással vetettek véget; továbbra is megerősítették a kormányt.

Nem sokkal ezt követően újra rossz hírek érkeztek. Temesőrnél a magyarok kétszer egymást követően is súlyos vereséget szenvedtek. Táboruk féktelen anarchiában oszlott fel, a parancsoknak már senki nem akart engedelmesskedni, így mindenki elmenekült.

Miután a lázadók 14 órás küzdelem után elűzték a magyarokat, teljesen kifosztották Fehértemplom városát. Nem sokkal később a magyarok erősítést kaptak és visszafoglalták Fehértemplomot. Dühükben a magyarok minden rác lakost agyonvertek. A kitűnő természeti adottságokkal megáldott Bánát csaknem a földdel vált egyenlővé, miután minden vegyes etnikumú helység embertelen jelenetek színterévé vált.

Augusztus 28-án és 29-én, a Temerin és Tiszaistvánfalva között húzódó római sáncoknál a magyarok ismét vesztesen hagyták el a harcmezőt. A fent említett helységek lángokban álltak; evakuálni kellett őket. A magyarok Ókérig menekültek, ahol gróf Bechtold altábornagy ismét rendezte soraikat. A magyarok sikertelenségét az esetek többségében egyes tisztek árulása okozta. Ezek után a magyarok végre győzelmeket is arattak. Szeptember 2-án seregük egy része Kiss ezredes vezetésével megtámadta a perlászi sáncokat, és súlyos csapást mért az ott táborozó felkelő csapatokra, amelyek számos katonát és ágyút vesztek. Szeptember 6-án azonban Ókérnél és Futaknál újra a szerbek győztek. Ismeretes, hogy István főherceget Magyarország helytartójává nevezték ki. A magyar képviselőház augusztus 22-i ülésén felolvasták a császár leiratát, amelyben értesítik a házat, hogy a császár — feljavult egészségi állapotának köszönhetően — Magyarország királyaként a kormányzást újra kézbe fogja venni. Az utolsó országgyűlés azonban már korábban azt a császár által is jóváhagyott törvényt hozta, miszerint a császár csak abban az esetben kormányozhat Magyarországot királyaként, ha ott is tartózkodik. Távollétében azonban Magyarország helytartójaként a nádor (István főherceg) és a felelős miniszterek feladata, hogy a kormányzati teendőket ellássák. Ez volt az oka annak, hogy a leiratot titkos ülésen vitatták meg. István főherceg egyelőre hatalmon maradt. A kormányzást azonban ténylegesen a minisztérium

irányította, ahol előkészületeket tettek a délen, keleten és nyugaton, valamint az országon belül lesekedő ellenség elleni harcra.

A magyar kormány egyik legnagyobb ellensége, amivel meg kellett küzdenie, az a pénzhiány volt. A pénzügyek annyira szétzilálódtak, hogy az ország havi összbevétele mindössze 350 000 forintra rúgott. A képviselőház ezért augusztus 24-én elfogadta azt a törvénytervezetet, amely felhatalmazta a pénzügyminiszter Kossuthot, hogy 61 millió forintnak megfelelő bankjegyet hozzon forgalomba. A császárnak mint Magyarország királyának a civillistájára augusztus 30-án 3 millió forintot állapítottak meg.⁵³ Az országgyűlés ebből 30 000 forintot jövedelemadóként vissza akart tartani, mivel a király az ország határain kívül tartózkodik. Kossuth azonban ellenezte ezt, és elérte, hogy az országgyűlés eltekintsen ettől a követelésétől.

Szeptember elején mozgásba lendültek Jellačić csapatai. Augusztus 27-én egy zászlóalj már elfoglalta Fiume városát, és elbocsátotta az ott alkalmazott magyar hivatalnokokat. Bécsben a magyar miniszterek nem tudtak a horvát ügyben megegyezésre jutni, így a háború elkerülhetetlenné vált. A császár és király még a háború kitörése előtt elrendelte a nem magyar seregek Magyarországról történő kivonását, ezzel szemben a más osztrák államokban állomásozó magyar seregeknek vissza kellett térniük hazájukba. Úgy tűnt, hogy ez az intézkedés a magyar haderőt gyengíti. A sereg létszáma, amivel Jellačić Magyarország ellen vonult, az adatok szerint az irreguláris csapatok nélkül 56 000 főre rúgott és 60 ágyúval rendelkezett. Jellačić szeptember 6-án érkezett meg Zágrábba, majd néhány nappal később Varasdra. Itt kapta kézhez azt a császári leiratot, amelyben a június 10-én kimondott leváltását vonták vissza:

„Kedves Jellačić Báróm! Az Ön hűségének, amelyet dinasztíánk és birodalmunk felé kinyilvánított, félreérthetetlen bizonyítékai vannak. A Horvátország fejlődése érdekében történt kinevezése óta

⁵³ civillista: az állami költségvetésbe az uralkodó és családja költségeire felvett összeg

készségesen és a kölcsönös megértést szem előtt tartva igyekezett a magyar kormányommal közösen hozott rendeleteknek eleget tenni. Ez meggyőzött engem arról, hogy Önnek soha nem állhatott szándékában az, hogy áruló módon ellenszegüljön legfőbb parancsaimnak vagy közreműködjön annak a szövetségnek a felbontásában, amely Magyarország társországait már évszázadok óta magyar koronámhoz köti, és amely továbbra is közös jólétünk megalapozására és támogatására szolgál. Atyai szívemet ezért különösen megnyugtatja az, hogy eltekinthetek attól a kijelentéstől, amit a június 10-i kiáltványomban gyanúsítgatásokra alapozva az Ön ellen indítandó vizsgálatra, báni méltósága alóli időleges felmentésre, valamint katonai szolgálatainak felfüggesztésre tettem, hiszen ezen feltételezéseket hűséges odaadása teljes mértékben megcáfolta. Értesíteni fogom e vonatkozásban unokaöcsémet, Magyarország főherceg nádorát, valamint elvárom az Ön kötelességérzetétől és lojális gondolkodásmódjától, hogy abban a méltóságban, ahová bizalmam emelte, csak összbirodalmunk jóléte és a magyar korona integritásának megőrzése és a Magyarország társországi kapcsolatainak üdvös fejlődése lebegjen a szeme előtt.

Schönbrunn, 1848. szeptember 8.

Ferdinánd s. k.”

A leiratot egyetlen miniszter sem ellenjegyezte.

Három hónapig volt Jellačić a császára utasításainak megfelelően felmentve, hazaárulónak nyilvánították és vizsgálatot indítottak ellene. Ennek ellenére szolgálatban maradt, fegyverkezést folytatott és katonákat toborzott — mindezt az uralkodó nyilvánosan tett nyomatékos parancsai ellenére tette. Most Jellačićot újra elismerték minden méltóságában, dicsérték és a legnagyobb bizalommal tüntették ki. Jellačić kiáltványokat intézett a magyar nemzethez és a magyar hadsereghez, amelyekben tervéről nyilatkozott. Terve szerint legfőképpen egy közös kormányt szándékozott létrehozni, ami az összes osztrák tartományt irányítaná, Magyarországot is beleértve. Továbbá célja volt, hogy Horvátország egyenjogúvá váljon

Magyarországgal stb. Kiáltványában utal arra az elnyomásra, amit a horvátoknak és a szlavónoknak kell elszenvedniük a magyarok miatt, valamint azokra a hiábavaló kísérletekre, amelyek során az igazságosságra törekedett. János főherceg közvetítési kísérleteiről a következőket mondja: A horvát–szlavón nép nevében kértem a Pragmatica Sanctio betartását, ami a leglényegesebb pontjaiban — a horvát–szlavón nemzet által 1712. március 9-én megtartott országgyűlésen, VI. Károly császár kimondott támogatását élvezve — a következőket állapítja meg: hogy Horvátország, Szlavónia és Dalmácia királyságai, továbbá a kormány a felséges császári háznak nemcsak a férfi, hanem a női leszármazottait is elismeri, azonban csak azokat, akik nemcsak egyedül Ausztria, hanem Stájerország, Karintia és Krajna birtokában is vannak, és az említett Ausztriában székelnek. Az 1723. évi 2. törvénycikk továbbá teljes erővel elrendeli: hogy mind a német, mind pedig a magyar örökös tartományokat osztatlanul, közösen kormányozzák. Ennek megfelelően követeltem a had-, pénz- és külügyek közös minisztériumának létrehozását. A törvény és Őfelsége szentséges szavai alapján követeltem nemzetünk egyenjogúságát: követeltem a Magyarországon élő szerb nemzet igényeinek és kívánságainak teljesítését. Mivel mindez hiábavaló volt, így hát döntsön a harc! (Folytatása következik)

23.

Wochenblatt, 1849. június 21.

Magyarország. Azon üzleti levelek szerint, amelyek már tegnap több tekintélyes helyi kereskedőházba eljutottak, végre sor került a magyarok és az orosz–osztrák egyesített hadsereg között a már régen várt döntő ütközetre.

„E jelentések szerint e hónap 14-én és 15-án került sor a fent említett csatára, melynek helyszíne a Duna bal partján húzódó síkságnak Oroszváron, Mosonon át egészen a Győrig tartó szakasza volt. Ez az ütközet a tudósítások szerint az újkor legvéresebb

csatája volt. Megszakítás nélkül 64 órán tartott; 23 000 osztrák és orosz, valamint 8000 magyar katona teteme borította a csatateret. Az osztrák–orosz sereg fejezve menekült a nagy létszámú huszárok és csikósok elől, akik jóval a határon túlig üldözték őket és többeket le is mészároltak. A magyarok Görgey és Guyon, míg a császáriak Haynau és Rigyiger parancsnoksága alatt álltak. Schlik altábornagy mellett 8 magas rangú tábornok is elesett.”

Így szólnak a levelekből származó hírek, különös tekintettel arra a levélre, amely az „Arnstein és Eskeles” nevű tekintélyes kereskedőházba érkezett. Bár nem az állandó tudósítónktól, de mi is szinte szó szerint ugyanezeket a híreket kaptuk. Ezzel szemben sem az e hónap 16-i bécsi újságok, sem a bécsi könyvatos Tudósító nem tesznek említést erről a döntő fontosságú eseményről. Csak a Schlik vezette hadtest súlyos és megsemmisítőnek tűnő vereségének hírért erősítik meg mindkét oldalról. Az is lehetséges, hogy ez az esemény indított el túlzó híreszteléseket; azonban az sem kizárható, hogy a Schlik parancsnoksága alatt álló hadtest veresége volt a 64 órás ütközet kezdete, mert valószínűsíthető, hogy a teljes császári sereget éppen ennek a vereségnek a kapcsán vonták be a harcba, ami így általános ütközetté vált. Mindemellett az is erre utal, hogy — mint ahogy azt nekünk egy 14-én reggel Pozsonyból érkezett levél jelenti — minden rendelkezésre álló csapat rövid időn belül átvonult a Duna jobb partjára, és egész nap Győr, valamint Moson irányából szüntelen ágyúdörgés hallatszott. Ilyen körülmények között úgy gondoltuk, hogy ezt az imént említett, biztos forrásból származó és valószínűnek tűnő hírt — amíg azt meg nem cáfolják vagy meg nem erősítik — úgy kell megosztanunk olvasóinkkal, ahogy azt mi megkaptuk.⁵⁴

A már említett Schlik vezette hadtest vereségére vonatkozólag a bécsi könyvatos Tudósító 16-án a következő, nyilvánvalóan hivatalos forrásból származó hírt küldte: „Már napok óta kedvezőtlen híresztelések lehetett hallani Schlik hadtestével kapcsolatban.

⁵⁴ A részletesen leírt hatalmas ütközet a valóságban nem történt meg.

Ezeket a szóbeszédeket a következő autentikusnak tekintendő közlemény által kívánjuk tisztázni és a valós helyzetet bemutatni. Az 1. hadtest Schlik parancsnoksága alatt június 13-a óta vonult Győr irányába. A Wyss-féle dandárnak az volt a feladata, hogy az 1. hadtest jobbszárnyát fedezze. Ez a dandár három gyalogos zászlóaljból, két vadászszázadból, három császári dzsidás hadosztályból, egy gyalogos-, egy lovas- és egy hatfontos rakétaütegből állt. Céljának elérése érdekében a dandár 13-án Csornáig nyomult előre, azonban Mihályiban és Kapuváron hagyták seregük egy jelentős részét, hogy ezáltal az erősen szétnyílt jobbszárnyat — amennyire azt a körülmények engedték — fedezni tudják, és összeköttetésben maradhassanak a Szerdahelyen állomásozó 3. hadtest Colleri dandárjával. Előőrseik Kónyon és Bányogon állomásoztak. A dandár Marcaltőnél és Egyednél nem foglalta el a Rábca átkelőhelyeit, mivel nem akarta teljesen szétforgácsolni a már egyébként is megfogyatkozott erejét. Így bekövetkezett az, amit Wyss tábornok sejtett: 13-án hajnali öt órakor egy jelentős létszámú magyar hadoszlop Kóny irányából megtámadta a fél dandár jobbszárnyát, amely elesett. Csapataink a legvégsőig védekeztek a támadás és árulás ellen, de mivel Csorna lakossága is fegyvert fogott ellenük, meg kellett hátrálniuk a túlerő elől és Szentjánosig vonultak vissza. Wyss tábornok a visszavonulást fedezőik soraiban volt és súlyosan megsebesítve az ellenség fogságába esett. Weiss őrnagy a badeni gyalogosoktól könnyebb sebesüléseket szenvedett. Báró Zessner ezredes a császári dzsidásoktól, aki 8-án a még nem szálltunk hitt Csornára előresietett, a magyarok fogságába esett.

24.

Wochenblatt, 1849. június 23.

Magyarország. Az orosz-osztrák sereg Pozsonyt három nagyobb tábort alkotva a Vág–Duna vonalában egy nagyobb félkör alakban fogta közre. Az egyik — az egyesített császári sereg jobbszárnya —

Köpcsénytől kiindulva Óváron és Oroszváron keresztül keleti irányban Mosonig, míg délen Horvátkimléig húzódik, ahol — mint ahogy azt tegnap jelentettük — 13-án egy kisebb ütközetre került sor. Ennek a tábornak az előőrsei Győr főútjától Kisostorosig állomásoznak. Ezáltal egész Moson megyét elfoglalták. Csapataikat balról a Duna, hátulról és jobbról a Fertő tó védi, míg a magyaroktól a Rábca választja el őket. A középső tábor Pozsony előtt rajokra bontva Somorján, Bajkán, Szerdahelyen át egészen a Kis- és Nagy-Duna között fekvő Bősig húzódik. Megyer területén már a magyarok előőrsei állomásoznak. A harmadik tábor Bazin és Nagyszombat között található és Szeredről a teljes Vág-vonalat szemmel tudja tartani. A 9-i harc, amely reggel kilenctől késő éjszakáig tartott, és amely során a visszavonuló huszárok egyszer csak tüzelő ütegekre bukkantak, a Vág hídjának felégetésével végződött. Pár nappal később néhány század bevetésével a folyó túloldalán ellenőrzést tartottak anélkül, hogy a magyarokat megtalálták vagy azok helyzetét meghatározták volna. A magyarok valamelyest visszahúzódtak és a pateri erdőben sáncolták el magukat. Úgy tűnik, hogy a Vág völgyében azóta nem került sor semmilyen összecsapásra.

A délről érkező hírek összességében kedvezőtlenek a magyarok számára. A bán döntő fölényre tett szert, amikor Újvidéknél átkelt a Dunán, és az előbb említett várost tűz alá vette, valamint felgyújtatta, hisz így az Újvidékkal szemben fekvő Péterváradot teljesen bekerítette. Ezzel azonban még nem biztosították, hogy a magyarok ne tudjanak átkelni a Dráván, hiszen Bem hadműveletei — illetve sokkal inkább bánáti hadtestének egy része — Fehértemplom és Orsova felől, ellenkező irányból fenyegetnek. Az utolsó rumai futár elindulásakor az oroszok még nem voltak Orsován, bár az a hír járta, hogy ezen a környéken ütköztek meg a magyarokkal. Ennek a hírnak éppoly kevésbé lehet hinni, mint annak, hogy Malachowski bevette Brassót. Az azonban tagadhatatlan, hogy Jellačić délen nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az eddig Rukawina által oly bátran védett Temesvárt felszabadítsa, és lehetőleg még az aratási idő előtt uralma alá vonja a Bánát e termékeny részét.

A tegnapelőtti lapunkban megjelent hírről, amely arról tudósított, hogy a magyarok 14-én és az ezt követő napokban fölényes győzelmeket arattak az egyesített orosz–osztrák haderők fölött, meg kell jegyeznünk, hogy a források megbízhatósága ellenére, ezt a hírt csak „híresztelésként”, méghozzá hitelt érdemlő híresztelésként adtuk közzé. Éppen most kaptuk Boroszlórról, jól informált körökből a fent említett „híresztelésnek” a megerősítését, amely a következőképpen hangzik: „A mai napon a boroszlói politikusok a legfrissebb hírek hatására valamelyest közlékenyebbé váltak, azonban én csak azokat a híreket közlöm önökkel, amelyeket az osztrák üzleti levelek minden oldalról megerősítenek. Ezek szerint június 14-ig tartott az a 64 órás küzdelem, amelyet a magyarok Győrnél vívtak az egyesített orosz–osztrák sereg ellen, és ahol a magyarok győzedelmeskedtek. A jelentések szerint a győzteseknek 7000, míg a legyőzötteknek 14 000 katonája esett el. Az osztrák tüzérség nagy része a magyarok kezére került.

Biztosra vehetik a magyarok győzelmét, mert teljesen más források is megerősítik ezt a hírt.”

Ezek szerint úgy tűnik, hogy az a hír, amit „hitelt érdemlő híresztelésként” adtunk közre, bár nem teljesen légből kapott, de közvetlen forrásból még mindig megerősítésre vár.

25.

Wochenblatt, 1849. június 23.

Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz,
folytatás a 64. számból)

A kiáltvány a következő szavakkal zárul: „A nép, a szabadság és Ausztria embere vagyok! Alkotmányos császárunknak és királyunknak hűen engedelmeskedve, nyugodt lelkiismerettel a

leghatározottabban visszautasítok minden gyanúsítgatást, vonatkozson az bármire is, legyen az a lemondásom vagy pánszlávizmusom. Ezennel kijelentem Ausztria összes népe előtt, hogy a horvát–szlávón nemzet országgyűlésén meghozott határozat értelmében, és legbensőbb meggyőződésem szerint nem engedhetek a kiindulási alapként feljegyzett béke feltételeiből.”

„Egy egységes, hatalmas és szabad Ausztriát akarunk mindannyian. Ennek elengedhetetlen feltétele az, hogy központosítsuk a had-, a pénz- és a külügyek minisztériumait. Azt akarjuk, hogy a magyar korona alatt élő nemzetek mindegyike egyenjogú legyen. Kegyelmes uralkodónk szentséges szavának köszönhetően március napjaiban ez az egyenjogúság mindenkinek megadatott. Ügyünket nem akarjuk elválasztani a Magyarországon élő vér- és nyelvrokon szerb testvéreink ügyétől. A nemzeteknek éppúgy, mint minden egyes személynek, megvan a maguk méltósága, amely előbbre való kell, hogy legyen, mint a puszta élet. Ők is ugyanazt akarják, mint mi; hűen kitartani császáruk és királyunk mellett, valamint rendíthetetlenül ragaszkodni a nagy Osztrák Császársághoz.”

„Mivel a magyar minisztérium nem hajlandó együttműködni és kitart szeparatista törekvései mellett — ami annyit jelent, hogy szép birodalmunk hanyatlását akarja előidézni — a kötelesség és méltóság azt parancsolja, hogy elmenjünk a legvégsőig és fegyvert ragadjunk.”

A császár tett még egy kísérletet, hogy a viszálykodó feleket kibékítse. Augusztus 31-én kéziratot küldetett István főhercegnek, amelyből a következő részleteket idézzük:

„A hozzám benyújtott javaslatoknak megfelelően, amelyek jóváhagyását nem tagadhatom meg, a magyar kormány néhány tagjának — amilyen gyorsan csak lehet — Bécsbe kell jönnie, hogy az osztrák–német minisztertanácsommal tárgyalásokat kezdeményezzen. Mivel azonban a horvát kérdést figyelembe véve, kellő körültekintéssel, békés úton csak akkor remélhető tartós megbékélés, ha haladéktalanul békeállapot hirdettetik ki, és ezt be is tartják, így a magyar kormány számíton arra, hogy az osztrák–német minisztertanács

a horvát kérdés további tárgyalását a következő előfeltételekhez fogja kötni:

A tárgyalásokba be kell vonni Jellačić bárót vagy a meghatalmazottját, és az érintett országrészek egy-egy képviselőjét.

Magyarországnak azonnali hatállyal be kell szüntetnie minden olyan támadást, ellenséges ténykedést és fegyverkezést, amely Horvátország, Szlavónia vagy a katonai határőrvidék ellen irányul, és ennek fordítva is érvényesülnie kell.

A bán és a metropolita ellen foganatosított személyi intézkedéseket vonják vissza.

A katonai határőrvidék ellenőrzése kerüljön átmenetileg a bécsi hadügyminiszter hatáskörébe.

Mint ahogy magyar kormányom részéről elvárom, hogy együttműködjön, és ezáltal elejét vegyük egy polgárháború szörnyűségeinek, úgy abban is bízom, hogy minisztériumom késlekedés nélkül, ha lehet, 8–14 napos határidőn belül, meg fog érkezni Bécsbe a tervezett tárgyalásra.

Ferdinánd s. k.”

Úgy tűnik, hogy az országgyűlés és a kormány küldöttsége már a fent említett kézirat ismertté válása előtt Bécsbe ment. A küldöttség 150 fős volt, és azt a megbízatást kapta, hogy megkérje a császárt, hogy egy időre menjen Magyarország fővárosába, küldjön minden olyan magyar ezredet Magyarországra, amelyik nem áll harcban egyik ellenséggel sem, segítse elő a magyar–horvát viták megoldását, és hagyja jóvá a magyar országgyűlés által előkészített törvényeket. A küldöttség azonban nem nyert bebocsátást a császárhoz, mindössze néhányan kaptak szeptember 9-re audienciát.⁵⁵ A császár a következőket válaszolta az elhangzott kérésekre:

„Fájó szívvel ugyan, de megromlott egészségi állapotom miatt nem tudok a küldöttség abbéli kívánságának eleget tenni, hogy Pestre utazzam. A törvényjavaslatokat meg fogom vizsgálni, és ha

⁵⁵ audiencia: fogadás, kihallgatás (magas rangú személynél)

ez elhúzódna, azt senki ne úgy értelmezze, hogy el szeretném törölni vagy szándékomban állna megsérteni a már meglévő törvényeket. Megismétlem, hogy királyi eskümmek megfelelően feltett szándékom a magyar koronám országának törvényeit, integritását és jogait megőrizni.”

A küldetést hiábavalónak tartották, a küldöttség visszatért. Szeptember 10-én érkezett meg a Dunán az a gőzhajó, amely a küldöttséget szállította. Egész Buda és Pest a partra özönlött. A küldöttek piros tollat tűztek a kalapjukra. Miután közhírré tették a császár válaszát, határtalan indulat lett úrrá a népen. A nádornál összegyűltek a minisztertanács tagjai; másnap pedig az országgyűlésnek volt titkos ülése. A feszültség szinte kézzel tapintható volt. Lemond-e a kormány, és Magyarország meghajol-e a király akarata előtt, visszadva ezzel a legbecsesebb kincsét, amit márciusban kiharcolt? Hogyan fogja Kossuth kihirdetni a forradalmat; meg meri-e tenni egyáltalán, hogy teljhatalmi diktátorként a nyugatot és délvidéket egyaránt kihívja országa ellen? Magyarország jövője forgott kockán, a fennmaradás vagy az elbukás volt a tét. Végül győzött a józan ész: a kormány lemondott, de a helyzet nem változott. István főherceg ezt a következő levélben tudatta az alsóházzal:

„Miután a miniszterelnök posztjáról lemondva a teljes kormány minden egyes tagjának hivatali tevékenységét megszüntette, és én ezt a lemondást elfogadva a jövőbeni miniszterelnököt Őfelsége legfelsőbb jóváhagyásával előterjesztettem, az elnök úr értesíteni fogja a törvényhozó testületet arról, hogy a törvények értelmében én vettem kézbe a közigazgatás irányítását, és hogy ebben a tevékenységemben az országgyűlés mindkét házának hathatós támogatására számítok.”

Ez a hír azonban újabb nagy vihart kavart. A miniszteri ellenjegyzés hiányzott, így ezt az iratot érvénytelennek tekintették. Elsősorban Kossuth lázadt fel e törvénytelenység ellen. Végül egy küldöttség ment a nádorhoz, István főherceghez, akitől azt követelték, hogy ideiglenesen hagyja meg az eddigi kormányt hivatalában, és engedje, hogy Kossuth egy újat alakíthasson. A nádor ugyan

engedett a kérésnek, de egyben sértődöttségének is hangot adott. Szeptember 11-én levelet küldött az alsóháznak, amely a következő szavakkal zárul:

„Uraim, felhívom a figyelmüket arra, hogy ugyan nem vagyok reakciós, de sem mint István főherceg, sem mint Magyarország nádora — kötelességemre és eskümre gondolva— nem fogok a forradalom útján egyetlen lépést sem tenni. Meleg szívvel kérem önöket, hogy ne azt az utat járják, amelyben én csak az ország balsorsát látom. Egyidejűleg kijelentem önöknek, hogy abban a pillanatban, amikor a bizalmatlanság eluralkodik, és csak a legmagasabb fokú bizalom segíthet, hazámért kész vagyok hivatalomat is beleértve mindent feláldozni, ha hazánkat a politika segítségével még meg lehet menteni — amit egyébként a magam részéről kétek.”

A következő lépés az új kormány megalakítása volt. Ennek elnöki posztjára Kossuthot jelölték, azonban többen is szót emeltek ez ellen, amivel célt is értek. Amikor a következő parlamenti ülésen Kossuth felállt, hogy felkérje az alsóházat, hogy az tartson bizalmi szavazást a sértődött főherceg, a nádor mellett, Batthyány Lajos gróf bejelentette, hogy a főherceg megbízta egy új kormány felállításával. Ezt a bejelentést a baloldal füttyel, a jobboldal hallgatással fogadta, és csak a centrum reagált némi tapssal. Kossuth, akinek természetesen lesz helye az új kabinetben, általános tetszésnyilvánítás mellett, teljes támogatásáról biztosította az új kabinetet, amíg az a törvény és a jog útját el nem hagyja. Batthyány közölte a császárral és királlyal azokat a feltételeket, amelyek mellett képesnek érzi magát arra, hogy a kormányt megalakítsa. Az erre adandó válasz elég sokáig váratott magára. Szeptember 16-án este Batthyány megjelent a képviselőházban és bejelentette, hogy mivel sem felülről nem tudnak megfelelni feltételeinek, sem a ház bizalmát nem élvezi, nem kíván tovább miniszter maradni. Kossuth és a többiek a háza nevében kérték, hogy maradjon meg tisztségében. Majd amikor a ház is bizalmáról biztosította Batthyányt, engedett a felkérésnek, de csak azzal a feltétellel, ha támogatják politikáját, mely szerint Jellačićtól minden talpalatnyi földet vissza kell követelni, és Pestet a

legvégsőkig védeni kell. Kossuth nem lépett be az újonnan alakult kormányba. (Folytatása következik)

26.

Wochenblatt, 1849. június 26.

Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz,
folytatás)

A magyar képviselőház azzal a céllal menesztett küldöttséget a Bécsben összegyűlt birodalmi gyűléshez, hogy annak jóindulatát elnyerje, valamint elérje, hogy az közvetítsen a horvátokkal zajló viszálykodásban. Az osztrák birodalmi gyűlés szeptember 19-én azonban úgy döntött, hogy legfeljebb az elnökséget tudja fogadni, de a küldöttséget nem. Így a magyar küldöttség dolgavégezetlenül tért haza. Eközben, ugyanezen a napon, a magyar ügy a birodalmi gyűlés elé került. A miniszterek beszámoltak a dolgok állásáról, és az igazságügyi miniszter felolvasott egy államiratot, amely az osztrák kormány eddigi eljárását volt hivatott igazolni. Ez több, a magyar kormány ellen szóló olyan panaszt is tartalmaz, amely szerint a minisztérium a magyar költségvetésben tartalékolt pénzeket — az erre vonatkozó kötelezettségeket figyelmen kívül hagyva — lefoglalta, az osztrák dohány árusítását betiltatta, a folyamok hajózhatóságát zavarta, káros pénzügyi rendeleteket hozott stb. A fogalmazvány elemzi Magyarország és Ausztria politikai és gazdasági szövetségét, kiemeli a Pragmatica Sanctióhoz való évszázados ragaszkodást. Arra is felhívja a figyelmet, hogy Ausztria jóban, rosszban osztozik Magyarországgal, mint ahogy Magyarország sem vonta ki soha magát a hadi és más terhek viselése alól. Így értendő a Pragmatica Sanctio. Március 16-án a magyarok Bécsben elérték, hogy saját, önálló és felelős kormányuk legyen. Az azonban, hogy a főherceg nádor a király távollétében a végrehajtó hatalmat átvegye,

már nem egyeztethető össze a királyi hatalom oszthatatlanságával. A fogalmazvány azzal fejeződik be, hogy egy ilyesfajta szétválasztás ellentmond a Pragmatica Sanctiónak, és veszélyezteteti Ausztria jólétét, valamint a császár nem volt arra jogosult, hogy a Pragmatica Sanctiót megkerülve Magyarországnak ilyen jogállást biztosítson.

Ezekből adódóan feltétlenül szükségessé vált, hogy a magyar kormány által március óta elfogadott rendeleteket az egész monarchia szükségleteinek megfelelően és a Pragmatica Sanctio szellemében megváltoztassák. Ebből félreérthetetlenül kiderül, hogy Magyarországot nem akarják ugyan teljesen megfosztani márciusi vívmányaitól, de ezeket korlátozni kívánják.

A magyarok körülötte bonyodalmakat még az is gyarapította, hogy az erdélyi németek, akik eleinte csatlakozni akartak a magyarokhoz és küldötteket delegáltak a magyar parlamentbe, immár nem kívántak részt venni az országgyűléseken. A képviselőház szeptember 19-i ülésén az elnök bejelentette, hogy hat erdélyi szász küldött benyújtotta írásos lemondását. Ketten azért, mert a ház letért a törvényesség ösvényéről, a többiek pedig azért, mert nem tartották a kiváltságaikkal összeegyeztethetőnek, hogy a ház munkájában részt vegyenek.

Kossuth indítványára a ház arról határozott, hogy olyan rendkívüli megbízottakat küldenek Erdélybe, akik az ottani reakciós mozgalmakat szemmel tudják tartani, továbbá az erdélyi küldötteket szakadárokká nyilvánították, miután azok minden további nélkül elutaztak.

A szerbeket újra a magyarok ellen uszították. Pátriárkájuk felhívást intézett a szerb néphez, amely a következő szavakkal kezdődött:

„Fegyverbe, bátor szerbek! Ez a szenvedésekkel teli háború már három hónapja tart. Mozdósítsátok utolsó erőtartalékaitokat és harcoljátok ki az oly hön áhított békét. Egész Horvátország és Szlavónia fellázadt; az egész szerb Vajdaságnak is fegyvert kell fognia ahhoz, hogy az ellenség hamarosan elbukjon, valamint hogy mindenki azt kapja, amit megérdemel. Az Isten, a nép, hírnevünk és

boldogságunk nevében könyörögve kérek mindenkit, hogy siessen népünk és hazánk megmentésére. Ugyanakkor azért is könyörgök mindenkihez, hogy keresztényként és ember módjára harcoljon. Az ortodox egyház főpapjaként a következő ítéletet mondom minden egyes szerbre és igazhitű testvérré: Átkozott legyen az, aki kényszerítő körülmény nélkül rabló módon gyűjtogat és fosztogat! Átkozott legyen, aki ártatlan vért ont, nőket, lányokat és gyerekeket gyilkol vagy mészárol le!

Isten áldása legyen azonban mindazokon, akik falként állnak az ellenség elé és megóvják embertársaink fáradtságos munkájával és szorgalmával megszerzett javait.”

Ahogy már említettük, Jellačić szeptember elején kezdte meg el- lencsés hadműveleteit Magyarország ellen. Serege Buda felé vette az irányt. Teleki magyar tábornok csapataival ellenük indult. A magyarok szerbekkel szembeni előnye Aradácnál — amit hozzávető- leg szeptember közepén harcoltak ki —, valamint a Jellačić hadtes- tének zászlóalja ellen elért győzelem sem javítottak jelentősen a magyarok helyzetén. Jellačić seregének előrenyomulása folytató- dott. Szeptember 23-án már a Pestől mindössze 12 mérföldre fekvő Székesfehérvárt is bevették. Az osztrák udvar újra olyan színben akart tetszelegni, mintha ki akarná békíteni a viszálykodó feleket. Szeptember 22-én az udvar két kiáltványt intézett Magyarország né- peihez, illetve a Magyarországon tartózkodó csapatokhoz, amelyek azonban nemcsak békére szólítottak fel, hanem a magyar kormány- nak is szemrehányást tettek. István főherceg lemondott nádori tisz- ségéről,⁵⁶ helyettesét, Mailáth grófot ideiglenesen helytartónak vá- lasztották, Lamberg gróf altábornagyot pedig kinevezték mind a magyar, mind a horvát csapatok élére. Ezt követően az alábbi kiált- ványok jelentek meg:

„Magyarországon élő népeimhez: Néhány nappal ezelőtt már tudattam Magyarországon élő drága népeimmel, hogy mennyire szívügyemnek tekintem a béke gyors és teljes, valamint az ország

⁵⁶ István nádor szeptember 22-én végleg elhagyta az országot.

törvényes rendjének helyreállítását. Sajnos a helyzet mostanra csak rosszabb lett és minden oldalról a polgárháború kiterjedésével fenyeget. Ebben a veszélyekkel teli időszakban, amikor a leghőbb kívánságom, hogy a vérontást elkerüljük és az országot az anarchia szörnyűségeitől megóvjuk, úgy láttam jónak, hogy Lamberg gróf altábornagyot felruházom minden Magyarországon tartózkodó katonai csapat és felfegyverzett hadtest főparancsnokságával, legyen azoknak bármilyen megnevezése is, és megbízom, hogy nevében azonnali hatállyal vegye át a főparancsnokságot. Első feladatául azt tűztem ki, hogy mindenhol fegyvernyugvást érjen el. Szilárd bizodalmasomat a civil és katonai hatóságokba vetem, hogy ennek a parancsnak gyorsan és maradéktalanul eleget fognak tenni, és minden támogatást meg fognak adni Lamberg grófnak. Már meghoztam a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az Észak-Magyarországon kitört zavargásokat morvaországi katonai erők segítségével elfojtsuk. Elvárom minden Magyarországon élő népetől, hogy bizalommal segítsék a fent említett rendkívüli megbízottaimat, mivel az első szükséges lépéseket már megtettük annak érdekében, hogy a belső viszályokra vonatkozólag egy minden felet kielégítő megegyezésre jussunk és helyreállítsuk, illetve biztosítsuk összbirodalmam magyar és nem magyar államainak azt a messzemenő egységét, amely a közjóért évszázadokon keresztül fennállt és a Pragmatica Sanctio által biztosítva volt.

Kiadva fő- és székvárosomban, Bécsben, 1848. szeptember 25-én.

Ferdinánd s. k.”

A hadsereghez szóló kiáltvány a következőképpen hangzott:
„Magyarországon tartózkodó seregemhez: Szilárdan elhatározva, hogy a magyar kormány és a horvát bán parancsnoksága alatt álló csapataim közötti harcot megakadályozom, Lamberg gróf altábornagyot rendkívüli megbízottként azzal bíztam meg, hogy késlekedés nélkül menjen a magyar hadsereg főhadiszállására és vessen véget minden ellenségeskedésnek, és ugyanezt az utasítást kapta a

horvát bán is. Mindkét parancsnoktól és a parancsnokságuk alá tartozó csapatoktól elvárom, hogy azonnal engedelmességeskedjenek, királyi akaratomat betartsák és haladéktalanul vessenek véget annak a természetellenes harcnak, amit olyan csapatok vívnak, amelyek mindketten az én zászlómra esküdtek fel, és amelyeknek közös testvéri céljuk a haza megvédése kell hogy legyen. Ugyanakkor elvárom, hogy azok a katonáim, akik hagyták félrevezetni magukat és hűtlenné lettek a zászlóikhoz, bűneiket megbánva kövessék királyi hívásomat és visszatérjenek, hogy a törvényes parancsnokaik alatt, esküjükhöz híven eleget tegyenek a királyukkal szembeni kötelezettségeiknek.

Kiadva fő- és székvárosomban, Bécsben, 1848. szeptember 25-én.

Ferdinánd s. k.”

Magyarország nem engedelmességeskedett ezeknek a kiáltványoknak. Az alsóház szeptember 24-i ülésén Kossuth a szónoki emelvényre lépve bejelentette, hogy a miniszterelnöktől teljhatalmat kapott arra, hogy szervezzen toborzást. A következőket mondta: „Fel fogom szólítani a népet, hogy semmisítse meg az ellenséges csöcseléket, ellenkező esetben engem soha többé nem látnak, vagy csak egy olyan hatalom élén, amelyik képes erre. Fél óra múlva magamhoz ragadom a zászlót és Ceglédre megyek, egyébként még nem tudom, hogy hová, de mindenhol ott akarok lenni. Ha akad valaki, aki követni akar, az most azonnal tegye. (Bekiabálások: Én! Én! Mi is!) Ha körülnézek Pesten, olyan sokan van még, akik fegyvert tudnának ragadni, hogy ők egyedül is képesek lennének tekintélyt kivívni az ellenség köreiben. (A karzatokról: Mindenki! Mindenki!) Ha nincs fegyverük, akkor van foguk, vannak botjaik, lapátjaik és köveik, amikkel bárki agyon tudja ütni a rablókat, csak előre, előre, kövessen, aki tud!”

27-én este Kossuth visszatért és bejelentette a háznak, hogy két nap leforgása alatt sikerült 12 000 embert táborba küldenie. Nem kívánt sokat beszélni, mert véleménye szerint eljött a tettek ideje. Egy

másik képviselő is felszólalt és a szeptember 25-i kiáltványokat törvénytelennek tartotta. Indítványára a ház a következőképpen határozott:

„Mivel Őfelsége, a király Magyarországra vonatkozó rendeletei, amelyeket egyetlen Pesten lévő miniszter sem ellenjegyzett, érvénytelenek, ezért a nemzet képviselői a fent nevezett kiáltványokat törvénytelennek és érvénytelennek nyilvánítják. Így Lamberg grófnak ezennel a törvény és az alkotmány nevében megtiltatik, hogy a Magyarországon tartózkodó katonai csapatok és fegyveres seregek főparancsnokságát átvegye. Ezért minden csapatnak, parancsnoknak, tisztnek és katonának megparancsoljuk, hogy Lamberg grófot ne ismerjék el parancsnokuknak. A nemzet képviselői ezennel kinyilvánítják, ha Lamberg gróf át merészelné venni a hadsereg fölötti parancsnokságot, hogy mindenki, aki Lamberg grófot főparancsnoknak tekinti és neki ennek megfelelően engedelmeskedik, az alkotmányt és a nemzet szabadságát árulja el. A képviselők továbbá kinyilvánítják, hogy minden olyan hivatal és hivatalnok, amely, illetve aki hozzájárul ahhoz, hogy a fent említett kiáltványok érvényre jussanak vagy elterjedjenek, az ország törvényes alkotmányát tagadja meg és ennek bűnét veszi magára. (Folytatása következik)

27.

Wochenblatt, 1849. június 28.

Magyarország. A nyugati hadszíntéren újra megkezdődtek a hadműveletek; azonban ismét a magyarok és nem az osztrákok voltak azok, akik a támadást kezdeményezték. A legutóbbi események színtere a Csallóköz és az a mocsaras háromszög volt, amely a szigettől északra, a Vág és Fekete-víz szegletében fekszik. A terepet a Duna, a Fekete-víz, a Dudvág és a Vág több ága is keresztülszeli. Az egész terület, de leginkább a Duna és Vág összefolyásának környéke mocsaras, és ezért nem alkalmas arra, hogy ott döntő csatára kerüljön sor, de arra annál inkább, hogy kisebb ütközetek

színhelyéül szolgáljon. A terep természeti adottságaiból adódóan a magyarok számára a leghasznosabb és legcélszerűbb hadművelet csak az lehet, hogy a náddal és fűzfabozóttal sűrűn benőtt mocsarakból váratlanul kitörjenek, és ugyanoda visszahúzódnak. E hónap 20-i és 21-i eseményei is csak erre korlátozódtak, amiről magánlevelek és hivatalos jelentések oly ellentmondásosan számoltak be. A magyarok különböző helyeken törtek elő, hogy a különálló hadtestek túlerejét lehetőleg megszüntessék. Amint az ellenségnek ideje volt erői egyesítésére, a magyarok visszavonultak. Ezt, a korábbi állásokba történő visszavonulást a hivatalos osztrák tudósítók úgy mutatták be, mintha vereség vagy visszavert támadás lett volna, míg a csata első részét, ahol csapataikat esetleg visszaszorították vagy legyőzték, nem említik meg. Az erről szóló magánbeszámolók sokkal reálisabban és őszintébben a következő szavakkal kezdődnek: „Pott és Theissing dandárját tegnapelőtt a Csallóközben a túlerőben lévő ellenség Peredig és Vágsellyéig szorította vissza.”

Nyilvánvalóan hasonló a helyzet a második nyilvánosságra hozott jelentéssel is, amely a 21-én Guta környékén — a Fekete-víz és a Vág találkozásánál — lezajlott csatáról számol be, és fényes győzelemként mutatja be a csatát: „Görgey 30 000 fős seregével és 80 ágyúval a Vág mentén visszavonulóban van”, vagy ahogy egy másik közlemény fogalmaz: „visszaszorították a Vág folyó túloldalára”. Ágyúkról, jelentős számú elesett katonáról, elfogott honvédekről nincs jelentés.

28.

Wochenblatt, 1849. június 30.

Görgey, írja a Pesther Zeitung, az egyik legszebb hősi alkat, amit el lehet képzelni. Egyszerű őrnagy uniformist visel, ami arányos, karcú alakját még jobban kiemeli. Még csak 32 éves, férfierejének teljében van, és könnyűszerrel elviseli a hadvezér és katona minden nyűgét-baját. Arca jellegzetes és nemes formájú, szeme tiszta és

átható, szenvedéllyel és szelídséggel, de minden bűnnel szemben engesztelhetetlen szigorral teli. A katonák istenítik őt, mivel igazságos, nagylelkű, gondoskodó, de ugyanennyire félnek is tőle, mivel vasakarató. Tudja, hogy ez az akarat szükséges, és soha nem lehet kíméletes és tétovázó, ha megsértik. A haját egészen rövidre vágatja, ami igen jól illik nap- és szélbarnította arcvonásaihoz, és épületben, de szabad ég alatt is szinte mindig csákót visel. Állandóan dolgozik, és mindig cselekszik vagy parancsol valamit. Gyakorta előfordul, hogy két hétig nem veszi le ruháját, és csak ha ideje engedi, akkor váltja át reggel. Néhány órát alszik, gyakran egy tábori széken. Miután abbahagyta, felugrik, és azzal a szellemi frissességgel, amit soha nem veszít el, újból nekikezd a fárasztó munkának.

Ezek a tulajdonságok jellemzik azt a rendkívüli férfit, aki Magyarország sorsát kardja hegyén tartja. A veszélyek idején tanúsított mértéktartása és nyugalma őszintén csodálatraméltó. Amikor minden szív félelem és remény között reszket, a legcsekélyebb felindulást sem lehet rajta észrevenni. Ő a XIX. század Washingtona, Magyarország és Európa Washingtona, aki tudja, milyen feladatot kell beteljesítenie.

29.

Wochenblatt, 1849. július 5.

Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése

(Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz,
folytatás)

Szeptember 28-án reggel Lamberg gróf Budára érkezett — ami köztudottan éppen Pesttel szemben, a Duna másik oldalán fekszik —, és magához hívatta a nemzetőrség tisztjeit, akiknek bejelentette, hogy ettől a pillanattól kezdve ő parancsol nekik. A tisztetek azonban egybehangzóan kijelentették, hogy nem ismerik el parancsnokuknak

és parancsainak nem fognak engedelmeskedni. Az a hír, hogy Lamberg Budán tartózkodik, Pesten felzúdulást keltett. Az emberek csoportokba szerveződtek és a következőket kiabálták: „Gyerünk Budára, fogjuk el, ne hagyjuk, hogy elmeneküljön!”. Egy szempillantás alatt kaszások, fegyveres nemzetőrök és német egyetemisták százai gyűltek össze a téren, és felfegyverkezve átvonultak a hídon Budára. Lamberg eközben Hrabovszky tábornoknál volt, aki nem volt hajlandó szóba állni vele és a minisztériumba küldte. Lamberg fogott egy fiákert és kihajtott a kapun — hogy hová tartott, nem lehet tudni —, ahol egy fegyveres csoport a fiákert feltartóztatta, és a gróft civil öltözete ellenére felismerte. Körülvették a kocsit, amelyet aztán hozzávetőleg 20 polgárőr őrzött. Ekkor egy nagyobb létszámú, Pestről érkező csoport rárontott a fiákerre és kirángatta belőle Lamberget, akit aztán számos késszúrással meggyilkolt. Amikor az emberek meglátták a vért, még vadabbak lettek — megcsonkították a holttestet, majd egy közeli kaszárnnyába vitték.

A Lambergnél talált számos dokumentumot és iratot átadták a minisztériumnak. A képviselőház elítélte a szörnyű tettet. Ebben a helyzetben a háznak döntő fontosságú határozatot kellett hoznia, amely meg is született: „Kormány hiányában a ház a Hatok Bizottságát⁵⁷ — melynek hadügyeit Batthyány irányította — nevezi ki ideiglenes kormánynak, és azt korlátlan teljhatalommal ruházza fel.”

E határozat következtében egy kiáltványt tettek közzé, amelyben különösképpen a főváros, azaz Pest fegyverképes férfiuít szólították fel a haza védelmére. Sok ezren, úgy öregek, mint fiatalok, szegények és gazdagok csatlakoztak azokhoz, akik a haza megvédésére összegyűltek. Az utcák népfelkelőkkel teltek meg, akik Pestre siettek.

Szeptember 29-én Velencénél, Székesfehérvár és Pest között, a magyarok megütköztek a horvátokkal. A magyarok saját bevallásuk

⁵⁷ Commission der Sechs, az 1848. szeptember 16-án hat fővel megalakult Honvédelmi Bizottmányt érthették alatta

szerint győztesen hagyták el a csatateret. Jellačić valóban visszavonult, hamarosan azonban újra előrenyomult, még hozzá Martonvásárig, ami mindössze 4 órára van Pesttől. Itt Batthyányval, a magyar miniszterrel fegyverszünetet kötött, amelyet azonban nem tartottak be. Jellačić ugyanis helyzetet akart változtatni, amit a magyarok október 1-jén, öldöklő küzdelemben megakadályoztak. Ezen a napon a magyar táborban felakasztották mindkét Zichy grófot, mivel felfedezték, hogy áruló kapcsolatok fűzték őket Jellačićhoz. Egyiküknél Sophie főhercegnőtől származó leveleket is találtak. Már korábban fény derült arra a levelezésre, amit az osztrák hadügyminiszter, Latour gróf és Jellačić bán folytatott. Ebből kiderül, hogy az utóbbi személy, abban az időszakban, amikor nyilvánosan árulónak nyilvánították, az osztrák miniszter támogatását élvezte.

Lamberg meggyilkolása a bécsi udvart további intézkedések megtételére kényszerítette. Október 3-án a császár a magyar testőrség főparancsnokát, Adam von Récseyt nevezte ki magyar miniszterré. Récseyt ártalmatlan, jóindulatú aggastyánként jellemzik, aki soha életében nem játszott politikai szerepet, és csak azért kellett egy bizonyos ideig miniszterként működnie, mert szükség volt a nevére. Még ugyanezen a napon a magyar parlament császári leiratot kapott Récsey ellenjegyzésével, amely Kossuth és követői viselkedésének, valamint Lamberg gróf meggyilkolásának megemlézése után parancsba adta:

„1. A magyar parlamentet feloszlatjuk.

2. A magyar parlamentnek minden olyan határozatát, amelyet nem hagytunk jóvá, törvénytelennek, érvénytelennek és jogerő nélkülinek nyilvánítom.

3. Minden, Magyarországon és társországaiban, valamint Erdélyben állomásozó fegyveres erő főparancsnokságával Horvátország bánját, Jellačić József bárót ruházom fel.

4. Bánunkat, Jellačić bárót, Őfelsége meghatalmazott biztosa-ként küldjük ki, teljhatalommal és hatáskörrel látjuk el, hogy ezáltal gyakorolhassa a végrehajtó hatalom azon jogait, amelyekkel a jelenlegi rendkívüli körülmények között Őfelsége képviselőjeként fel

van ruházva. Legfelsőbb meghatalmazásunk eredményeképpen kinyilvánítatik, hogy mindaz, amit Horvátország bánja elrendel, rendelkezik, elhatároz és parancsol, úgy tekintendő, mintha azt a legfelsőbb királyi hatalom tette volna.

5. Legfőképpen azzal bízunk meg királyi biztosunkat, hogy a törvény teljes szigorával járjon el biztosunk Lamberg gróf támadói és gyilkosai ellen, e gyalázatos tettek minden felbujtója és résztvevője ellen. (Folytatása következik)

30.

Wochenblatt, 1849. július 7.

Magyarország. (Az Ács és Ószőny közötti csata)⁵⁸ Mai híreink sem a nyugati, sem az északi csataterекről nem sok új információt tartalmaznak az eddig közöltekhez képest. Az Ács és Komárom között lezajlott ütközetről most előttünk van egy tiszt írásán kívül, aki részt vett benne, Haynau tábornok jelentése is. Mindkét tudósítás természetesen egyoldalú és elfogult, mint ahogy egy olyan csatajelentés esetében, amiről az abban személyesen jelenlévő tisztek írnak, lenni szokott. Mindazonáltal megtaláljuk bennük e csata most következő leírásának teljes megerősítését. A csata kimagasló jelentőségű volt, szinte az egész osztrák dunai hadsereg összevonta tartaléksapatait, és a Panyutyin vezette orosz segélycsapatokkal együtt legkevesebb 60–70 000 fő vett részt benne. Magyar oldalon Haynau állítása szerint 40–50 000 fő volt 120 ágyúval, mialatt az osztrák tüzéség a közelből 200 ágyúval folytonos tűz alatt tartotta őket. Az osztrákok célja az volt, hogy a magyarokat hadierjük felfejlődésére rávegye, és ha lehetséges, nyílt ütközetre kényszerítse őket, hogy aztán az ellenséget Komáromba vessék vissza. Mivel a meghatározó ellenséges erőket hosszú ideje Komáromban és környékén, a

⁵⁸ Ez a július 2-diki komáromi csata.

Duna mindkét oldalán vonták össze, a Pest irányába történő további előretérés a legnagyobb veszélyekkel járt. Az osztrákok másik célja annak a hídfőállásnak az elfoglalása volt, amely Ószőnyénél egy homokhegyen fekszik, és a Dunán való átkelést ellenőrzi és biztosítja, s ezzel a győzelem vagy vereség záloga. A csata eredménye az volt, hogy az osztrákok mindkét célja meghiúsult.

31.

Wochenblatt, 1849. július 21.

Magyarország. A hivatalos Wiener Zeitung szerint Paszkevic jelenleg Vác és Hatvan között áll, tehát már Pest közelében. Seregében kolera tombol, a folyamatos ellátás nagy nehézségekbe ütközik. Az osztrák hadsereg főhadiszállása Nagyigmándtól Ógyallán át Tataig terül el. A főhadiszálláson, Péterváradon több személyt, köztük két papot agyonlőttek. Az elfogott Pázmándy nem a képviselőház elnöke, hanem a testvére, a Komárom vármegyei alispán. Ma e hírekben összegezzük mindazt, amit az egyszerű híresztelések szokásos áradatán kívül Magyarországról megtudtunk.

32.

Wochenblatt, 1849. július 21.

Pulszky Ferenc, a külügyminisztérium helyettes államtitkára

Talán senki nem képes rátermettebben diplomáciai tárgyalásokat vezetni, mint Pulszky Ferenc. Lelki nyugalma, jóindulatú arkifejezése, modorának könnyedsége, biztos, kedves fesztelensége elrejti szellemének hatalmas fölényét, és ez különösen kedvelté teszi őt az államférfiak körében, akik a könnyen megközelíthető és érdemű munkatársakat szeretik. Pulszky lényé inkább egy német tanaré, aki

jártas a szalonokban, mint egy magyar nemesé; kis termetű, sápadt arca szakáll nélküli, haja sima, világosszöke, nem rendelkezik azokkal a fontos ismertetőjegyekkel, amelyek a magyar nemest külső megjelenésében jellemzik. Jelleméből hiányzik a keleti impulzivitás is, ami például Kossuth sajátja, és amilyen nagy lehetne hazafias részvétele a mostani harcban, annyira csekély a befolyása a magyar nemzet tömeges felkelésére. Ennek ellenére igen magasan képzett, művelt koponya, széles körű ismeretekkel és adottságokkal. Pulszky író, publicista, bankszakember és emellett jó szónok. Amióta egy nagybirtokot vásárolt, amely csaknem fél millió tallérba került, behatóan foglalkozik a mezőgazdasági kérdésekkel, és egy napon talán Magyarország Chaptalja⁵⁹ lesz. Egy hihetetlenül gazdag nagybácsi várható örököse, aki saját vagyonát még azzal is növelte, hogy az egyik legelső bécsi bankár lányát vette feleségül, aki jelentős hozományt hozott neki.

Pulszkynek az a különleges tehetsége, hogy az összekuszálódott viszonyokat gyorsan és világosan kibogozza, választékosan és hazafias lelkesedéssel beszél, mégis anélkül, hogy a hév elragadná. Kisérekedt hangja a tüdő gyengesége miatt halk, de ez igen nagymértvű gyengeség. Erőlködni kell, hogy hallhatóvá tegye magát a tömeggyűléseken, szavainak eleganciájával és a mondanivaló szerkesztésével és lényegével mindig megszerezi a közönség figyelmét, és biztosítja neki kevésbé a viharos tapsot, mint inkább a tartós befolyást. Ami ennek ellenére nem sikerül neki, és az olyan hatalmas nyugtalanosság idején, mint ami most Magyarországon van, megfosztja őt minden más nagyobb befolyástól, az a személyes bátorság hiánya, az akaratgyengeség, az igazi lángoló lelkesedés hiánya, amely semmi számítást nem ismer és félreteszi az iskolás bölcsességet. Ennek oka egyszerűen az, hogy Pulszky szíve és szelleme nem egy, ami pedig a politikai hatóerő szükséges követelménye. Pulszky

⁵⁹ Chaptal, Jean (1756–1832): francia vegyész, politikus. Ő fedezte fel a boralkoholtartalmának fokozását szolgáló eljárást.

olyan ember, mint a mi Dahlmannunk és Gervinusunk,⁶⁰ akik a maguk történeti tudásának segítségével és a sokoldalúan mérlegelő értelmezés hideg számításával akarják az eseményeket irányítani, anélkül, hogy a népek szívét számításba vennék, a szívet, amely különösen a nemzeti lelkesültség idején sokkal nagyobb hatással van a tömegekre és ezáltal az eseményekre, mint az elemzés és a filozófiai elmélkedés. Pulszky azokhoz az elméleti politikusokhoz tartozik, akik korunkban a legjobb akarat ellenére általában minden párttal összevesztek, mivel ők nem a cselekvéshez, hanem csak a beszédhez értenek, és a szekeret, ahelyett, hogy előre tolnák, egyre mélyebben a talajnélküli életidegen tudás mocsarába taszítják. Pulszky olyan ember, akinek éppen elég ereje van ahhoz, hogy egy forradalmat felszítson és később irányításában részt vegyen. Befolyása a bécsi októberi forradalomra, amelyet Windisch-Grätz olyannyira felrőtt neki, hogy ez szinte a fejébe került, a valóságban teljesen jelentéktelen volt.

Az egyetemisták válaszmányára egyáltalán nem volt hatása, a demokratikus központi válaszmányban csupán egy kétes jellemű ismerőse volt, dr. Chaifes, alig fogta föl az Október-mozgalom nagy hatását a magyar körülményekre, és ezért pénzügyileg egyáltalán nem támogatta. Mindaz, amit az egyetemi bizottnánynak és a demokratáknak a magyar minisztérium és különösen Pulszky által történt nagymérvű megnyeréséről az ellenpárt híresztelt, merő valótlanosság, és mind maga Pulszky nyilvánosan, mind a későbbi tények megcáfolták. Amikor Windisch-Grätz herceg október 23-án Pulszky kiadatását követelte, Bem tábornokkal és dr. Schütte-vel együtt, akkor ő nyomtalanul eltűnt, mivel nem volt bátorsága, hogy kivárja a harc végét. Álruhába bújva Magyarországra menekült, és amikor itt Magyarországon Pest és Buda bevételénél a dolgok — úgy tűnt — vészjósló irányba fordulnak, elhagyta a csatateret, ahogy barátja, Taufenau, és álruhában elmenekült a Jablonkai-szoroson és

⁶⁰ Dahlmann és Gervinus, mindketten történétírók és a frankfurti parlament tagjai.

Felső-Szilézián át Párizsba, ahol még most is tartózkodik, mivel nincs meg a bátorsága és határozottsága, hogy magát a forradalom viharos tűzébe vesse.

Pulszky sokat írt a N. N. Z.-be, és mindenekelőtt az ő cikkeinek köszönhetjük Németországban a magyar viszonyokkal kapcsolatos ismereteinket.

33.

Wochenblatt, 1849. július 24.

Az oroszok és magyarok váci csatája

Bécs, július 18. A tegnapi nagyigmándi és a tegnapelőtti pesti magánforrásokból származó hírek szerint a magyarok vasárnap Vácánál újra elkeseredett kísérletet tettek arra, hogy kitörjenek. Nagy hévvel vetették magukat a hatalmas orosz hadsereg azon osztagára, amelyik Paszkevics tábornagy főparancsnoksága alatt áll. Az oroszok délelőtt Dunakesziig húzódtak vissza. A császári csapatok mindössze a Duna jobb partján folytattak hadműveleteket. Ezzel egy időben Ramberg hadosztálya Pestről útra kelt, úgyhogy a minden oldalról körülvett ellenségnek jelentős veszteségekkel Komárom irányába vissza kellett vonulnia.

Tegnap Panyutyin tábornok orosz hadteste indult útnak Pest irányába, így a főhadiszállás nemsokára el fogja hagyni Nagyigmándot.

Erdélyből érkezett a hír, hogy a magyarok Besztercénél súlyos vereséget szenvedtek, melynek során az orosz csapatok 12 ágyút zsákmányoltak. Erre Grotenhelm tábornok hadteste bevonult Nagyszébenbe.

E hónap 13-án Száva bánja⁶¹ elindult, hogy megtámadja a magyarokat, akik a körülbelül 30 000 fős seregükkel a Hegyestől nem messze fekvő Szabadkán állomásoznak.

⁶¹ vagyis Jellačić

Magyarország. A magyar hadszíntéren zajló események hirtelen minden ponton, nyugaton, délen és keleten is kedvező fordulatot vettek Magyarország számára. Az eredményeket röviden a következőképpen foglalhatjuk össze: „A nyugati hadszíntéren Haynau tábornagyot a hírek szerint leváltják, és a nemrégén hivatalosan is tábornaggyá kinevezett Hess vezértábornaggyal helyettesítik. A majdnem három napig tartó váci csata hivatalos orosz jelentések szerint is döntetlen volt, magánforrásokból származó hírek azonban a magyarok döntő sikeréről számolnak be, akiknek a serege Görgey és Dembiński vezetésével az orosz főereg fővonalát áttörte. Erdélyben, ahonnan végre az egyetlen még szabad útvonalon — Konstantinápolyból, Párizson keresztül — híreket kapunk, a Lüders alatt harcoló oroszokat egy 36 órás gyilkos csatában Fogarasnál legyőzték. 26-án Bem bevette Besztercét és Borgónál bekerítette Grotenhelm hadtestét. Délen a magyarok végre létesítettek egy tiszai átkelőhelyet. Szenttamásnál az «örökös győztesre» olyan megsemmisítő vereséget mértek, hogy az seregének csak egy töredékével tudta magát a római sáncok mögé menekíteni, mások szerint a Dunán keresztül egészen Zimonyig menekült, így a már régen fenyegetett Péterváradot felmentették.” A hírek közé tartozik még továbbá egy Török-Boszniában kirobbant felkelés, a Porta dunai fejedelemségek semlegességére vonatkozó energikus nyilatkozata és egy minden valószínűséggel hamarosan kitörő, szárdok elleni háború.

A Magyarországon zajló háború. A legfrissebb Wiener Post éppúgy, mint a minisztériumi lapok és tudósítóink arról a fontos eseményről számoltak be, hogy Görgey bevonult Kassára. Az oroszok

részéről az „üldözés” eddig tehát teljes kudarcot vallott. A Kassán tartózkodó orosz megszállók „visszahúzódtak”. Ez a hír azért igen nagy jelentőségű, mert Kassa megszállása azt jelenti, hogy az orosz főserég „galíciai összeköttetését”, tehát azt az útvonalat, amelyen az élelemmel történő ellátás zajlik, elvágták, így a teljes orosz hadsereg kénytelen északi irányba visszavonulni. Míg főhadiszállásuk 25-én Gyöngyösön, a 3. és 4. hadtest már Miskolc és Kassa között volt. Görgey egyébként egy merész húzással az oroszok mögé került, így ő is veszélyes helyzetben van. Három választása maradt. Vagy megütközik az öt üldöző oroszokkal, vagy seregét több kisebb részre osztva hegyi harcokat kezdeményez, vagy pedig a Tiszáig vonul, hogy ott Dembińskivel egyesítse seregeit. Az utolsó verzió azzal jár, hogy valószínűleg orosz csapatokkal találkoznak, a terep azonban igen kedvező. Maga Görgey hatóság ott-tartózkodás után elhagyta Kassát.

Pozsony, július 21. (Osztrák katonai bíróság, Magyarország)

„Rend, béke, nyugalom, szabadság és törvény uralkodik a magyar királyság második városában”; így szólnak azok a beszámolók, amelyek a szolgalelkű bécsi lapoktól származnak. Mi azonban, akik itt élünk és Magyarország polgárai voltunk, és azok is szeretnénk maradni, tudjuk, hogy a fejtelenség, a békétlenség, a tumultus és az erőszak mindennaposak, amióta a katonaság a császár nevében elfoglalta a vár romjait. A magyarok soha nem maradtak adósak az-
zal, amit a szoldateszka⁶² ránk rótt, sem a megyei autonómia és vá-
rosi kiváltság hajszolása idején, sem a tavalyi anarchikus esemé-
nyek közepette. Nem akarunk Kossuthról és a frakciójáról beszélni;
nem szeretnénk a forradalom szószólói lenni, habár azt csak egy
igazságos védekezésnek tartjuk a hatalmaskodó és jogtalan kor-
mányzással szemben. Mi, akik itt élünk, többnyire német származá-
súak és tudatúak vagyunk, így nemzeti ügyekben nem szimpatizál-
tunk a dölyfös magyar nemesekkel. „Fekete-sárgának” titulálva

⁶² katonai uralom

gyakran meg kellett óvni magunkat a magyar „kiskirályok” túlkapásaitól, akik magukkal szerettek volna rántani bennünket az örvénybe és meg akartak fenyíteni minket. Már csak a határnál kialakult helyzet és az udvar csábító közelsége is — amely anyagi előnyöket ígér — szimpátiát ébresztett bennünk Ausztria iránt. Mindez feledésbe merült, amióta az alkotmányos osztrák kormány ténykedését saját bőrünkön tapasztaljuk. A polgárokat egy-egy kijelentésért elhurcolják a kávéházakból, illetve vendéglőkből és katonai bíróság elé állítják őket. Testvéreinket, fiainkat, barátainkat és rokonainkat lépten-nyomon akasztófával fenyegetik, melynek a Szamárhegyen egy lelkész és egy mágnás már áldozatul esett. A „szabad” Ausztria alkotmányának bevezetése óta rosszabbul bánnak velünk, mint ahogy azt Metternich kegyencei valaha is merészelték. Aki a hatalmon lévők durvaságát saját bőrén nem tapasztalta meg, az fel sem tudja fogni azt a gyűlöletet, ami mindenütt jelen van, olyannyira, hogy még a templomi szószéket is arra használják, hogy az egyébként mérsékelt lelkészek felbujtó prédikációkat tartsanak. Ki az, aki ne háborodott volna fel az egyik legfrissebb ítéleten, amit egy katonai bíróság hozott? Egy 21 éves nyomdászfiú, a boroszlói Theodor Brand híryananyagokat szállított a Boroszlói Újságnak. Ezt az állam biztonságát veszélyeztető bűnözőt lesben állva várták a postán, megsértették az alkotmányban biztosított levéltitkot, és Kempen altábornagy parancsnok a rajtakapottat 5 év bilincsből letöltendő sáncmunkára ítélte.

Felső-Szilézia, Neisse, július 27. A Magyarországról érkező hírek, amelyek a magyarok szempontjából napról napra kedvezőbbnek tűnnek, nagy izgalomban tartanak bennünket.

A Magyarországon szolgáló katolikus lelkészek, akik közül sokan átálltak a forradalom oldalára, jelentős összegekkel támogatják a „magyar háborút”. Ezek a lelkészek, különösen az érsekek, többségükben hatalmas vagyonnal rendelkeznek. Így az esztergomi érsek éves bevétele például 200 000, a veszprémié 80 000 forintra rúg, a

győri érseknek 24 kanonokja van, akik évente egyenként 4000 forintot kapnak. A magyar kormánynak eddig beszolgáltatott egyházi adományok értéke állítólag meghaladja a 22 millió forintot. Ezzel magyarázható Haynaunak az a szigora, amellyel jelenleg a lelkészekkel szemben — gondoljunk például Csanád érsekére — eljár.

36.

Wochenblatt, 1849. augusztus 9.

A Magyarországon zajló háborúról!

A Magyarországon zajló háború nagyszerű alakulása magára vonja Európa figyelmét. Nem férhet hozzá kétség, hogy a háború következményei kihatással lesznek Németországra éppúgy, mint Európa más országaira. Hogy a hős magyar nép harca jogos-e vagy csak pusztá lázadás, ahogy azt az osztrák sajtó írja, az a tényeken nem változtat. Az egyesült orosz–osztrák seregeknek még keményen meg kell dolgozniuk azért, hogy leigázzák ezt a hatalmas országot, feltéve, ha sikerül nekik. Azt, hogy ez a háború európai viszonylatban is mennyire fontos szerepet játszik, mutatja az is, hogy a brit parlament a miniszterét erre vonatkozólag állásfoglalásra próbálta bírni. Palmerston beszéde nagy feltűnést keltett, és egyértelműen mutatja a kialakult helyzet bonyolultságát. A fent említett beszéd lényegét közzétesszük, mert Anglia a háború alakulására előreláthatólag még hatást fog gyakorolni.

Ausztria egy olyan hatalom, melynek Anglia számos tekintetben adósa. Ha azonban nap mint nap a fülünkbe ordítják, hogy Ausztria régi szövetségeseink, akkor hadd kérdezzem meg, hogy mit értünk ezen az elcsépelet kifejezésen? Csak abban az esetben tekintünk egy hatalmat szövetségeseinknek, ha az szerződésben rögzítve köt velünk szövetséget, hogy ily módon közösen véghezvigyünk valamit. Ha azonban minden olyan államot, amelyhez bennünket baráti viszony fűz, szövetségeseinknek nevezünk, akkor ez a kifejezés

jelentőségét teljes mértékben elveszti, hiszen akkor minden olyan államra vonatkozik, amely ellen nem folytatunk háborút. Ausztria korábban a szövetségesünk volt, és nincs olyan angol, amely történelmét ismerve megtagadná Ausztriától azt az odafigyelést, amelyet az szövetségi hűségével kiérdemelt. Ettől azonban magasabb rendű és nagyobb horderejű szempontok miatt minden angol államférfi szívügye az, hogy a császárság fennmaradjon. Ausztria igen fontos eleme Európa egyensúlyi rendszerének. Európa központjában állva, a túlkapásoknak és invázióknak sorompóként mindkét irányba megálljt parancsolva, Ausztria alapfeltétele az európai államok függetlenségének és szabadságának. Minden, ami ezt a nagyhatalmat megcsonkíthatná és másodrangú állammá tehetné, nagy szerencsétlenség lenne, amit minden angol polgárnak elkerülendőnek tart. Ausztria már régóta nem számít az európai liberális pártok pártfogoltjának. A közvélemény szerint politikája egyenlő volt a fejlődés és előrelépés gátlásával, és sajnos pontosan ez a körülmény volt az, ami Ausztriát mások kegyeltjévé tette.

Ami a szóban forgó kérdést illeti, a tisztelt Ház bizonyára nem várja el, hogy döntőbíró legyek az osztrák kormány és a magyar nemzet között. Magyar nemzetet mondom, mert a hozzám eljutott hírek alapján azt kell gondolnom, hogy az osztrák–magyar háborúban az egész nép szívvel-lélekkel részt vesz. Azt hiszem, hogy a többi nép elfelejtette a magyarokkal kapcsolatos régi viszályokat, és csatlakoztak a nemzeti harchoz. Kétségtelen, hogy Magyarország hosszú évszázadok óta olyan állam, amely a korona köteléke által szövetségben áll Ausztriával, de egyébként külön alkotmányának köszönhetően Ausztriától elkülönülve működik. Ennek az alkotmánynak biztosan sok hiányossága van. Amennyire meg tudom ítélni, jelenleg a magyar síkságokon annak eldöntéséért folyik a harc, hogy Magyarország saját alkotmánnyal rendelkező, külön királyságként maradjon-e fenn, vagy beolvasszák az osztrák állam közös alkotmányába. Fájdalommal tölti el az embert, ha egy szörnyű következményekkel járó háborút kell végignéznie, amely egy olyan probléma miatt tört ki, amelyet békés úton is el lehetett volna

simítani. Európa számára roppant fontos az, hogy Ausztria nagyhatalom maradjon. Azt azonban nem rejthetjük véka alá, hogy „Ausztriát ez a háború minden valószínűséggel gyengíti”, mert ha a magyarok el tudnak szakadni a birodalomtól, „akkor Ausztriának el kell búcsúznia a nagyhatalmak sorából”. Ha azonban Magyarországot a túlerő agyonnyomja, „akkor Ausztria a saját jobb karját zúzza szét”. Minden egyes feldúlt terület elherdált segítségforrás, minden életét veszítő magyar a császári sereg számára egy katona elvesztését jelenti. Ezért hát az emberiség és egy egészséges európai politika, valamint Ausztria érdeke azt kívánni, szívből azt kívánni, hogy ez a nagy harc békés megegyezéssel záruljon, amely egyrészt kielégíti Magyarország nemzeti érzelmeit, másrészt pedig nem hagy maga után Ausztria határain belül „egy második Lengyelországot”. Őfelsége kormányának eddig nem volt rá oka, hogy e véleményét hivatalos formában kinyilvánítsa. Ezt hivatalosan mondom, a bizalmasabb közlésekkel ellentétben. Kétségtelenül kötelességünk lesz azonban ezt megtenni, amint lehetőség nyílik arra, hogy véleményünk kifejezésével kilátás nyílik a sikerre, hogy az ilyen lehetőségeket ne hagyjuk kihasználatlanul.

Ami az általános kérdést illeti, mármint hogy a brit kormánynak milyen legyen a viszonya idegen államokhoz, hasznosnak tartom az idegen nemzetek tudomására hozni, hogy Anglia őszintén és mindennél jobban a békét kívánja, hogy ezáltal a békés kereskedelmi kapcsolatoknak szentelhesse magát. Ugyanakkor azonban a béke és egyben a kereskedelem érdekében lényeges az, hogy a földgolyó összes nemzete megjegyyezze: nem vagyunk hajlandók az igazságtalanságot eltérni. Angliának beleszólási joga van a világ ügyeibe, hiszen egy ilyen irigylésre méltó helyzetben lévő hatalom, melynek érdekeltégei ily sokrétűek és széleskörűek, nem zárkozhat be a saját határai közé és nem játszhatja el a világban történt események néma szemlélőjének szerepét. Bizonyára sokan azt mondják, hogy mi csak a véleményünket nyilvánítjuk ki az idegen országokkal kapcsolatban, és a vélemények semmire sem jók hadseregek ellenében.

A válaszom erre a következő: A vélemények erősebbek a seregeknél. Azok a vélemények, melyek az igazságon és jogszerűsége alapultak, le fogják győzni a gyalogosokat, lovasokat és ágyúkat. Az elmúlt év eseményei igazolnak engem. Hosszú időn keresztül abban a hitben ringatták magukat a kontinens kormányai, hogy fegyveres erőszakkal és a forradalmak fejlődésének elnyomásával elkerülhető az, amitől tartanak. Mi tudomásukra hoztuk ellentétes véleményünket. Erre megróttak bennünket; ha azonban hallgattak volna a véleményünkre, akkor most ezek a kormányok sokkal kedvezőbb helyzetben lennének. Azok a bizonyos kormányok a következőket szokták mondani: „Akitől mi félünk, az a mérsékelt reformer. Azokkal a vad radikálisokkal, akik undorral töltenek el, nem törődünk, sokkal inkább az a reformer tölt el bennünket félelemmel, aki világosan beszél, és akinek az esetében az embereknek nem kell tartaniuk semmilyen szélsőségtől. Ezekről a reformerekről kell megszabadulnunk. A reformokat már az elején el kell folytatnunk, mert ezek vezethetnek a legnagyobb újításokhoz.” Azt gondolom, hogy a kormányok végre belátták Canning szavainak nagy igazságát (?), amely a következőképpen hangzik: „Aki a dolgok javítását nem akarja, mert az újítással jár együtt, az előbb-utóbb arra kényszerül, hogy akkor vegye át az ország irányítását, amikor az már nem számít javításnak.” Ezért hát azt mondom, Uraim, hogy a kormányoknak joguk és kötelességük a külhoni államokban zajló fontos eseményekről véleményt formálniuk. Vannak azonban esetek, mint például a szóban forgó is, ahol egy állam szuverenitási jogát felhasználva egy másik államot segítségül hív, amit mi mélyszégyenül sajnálunk és elítélendőnek tartunk. Ez azonban még nem tartalmaz fel bennünket arra, hogy ez ellen fellépjünk, hiszen annak messzemenő következményei lehetnének. Amit tehetünk, az az, hogy minden olyan lehetőséget kihasználjunk, ahol baráti tanácsunk sikerrel kecsegtet. Azt mondják, hogy Európában már senki sem bízik bennünk. Uraim, északról és délről is felkeresik a brit kormányt, hogy nehéz helyzetekben közvetítsen, és legalább egy esetben, a dán ügyben, célhoz vezettek a fáradozásaink. Azt állítani, hogy a

brit kormány a világon bárhol is támogatná a forradalmi mozgalmakat, és nem az lenne a leghőbb vágya, hogy az államok között béke legyen, a tudatlanságnak és az esztelenségnek egy olyan foka, amit soha nem feltételeztem volna egy államférfiről, és ami lehet, hogy egy újságcikkben elmegy, de nem vártam volna, hogy a parlamentben ilyesmi előforduljon.

37.

Wochenblatt, 1849. augusztus 9.

Magyarországról. A Wiener Post legfrissebb, augusztus 3-i száma szerint a magyarok „önként elhagyták Szegedet”, és Dembiński hadműveleti tervének megfelelően visszahúzódtak a tiszai síkságokra. Szegedet a Wiener Zeitung szerint egyetlen kardcsapás nélkül foglalták el. A Tisza mentén fekvő Csongrádot, mivel annak lakosai az osztrákokkal szembeszegültek, Haynau parancsára felgyújtották.

38.

Wochenblatt, 1849. augusztus 14.

A Magyarországon zajló háború

Bécs. A legújabb hírek szerint olyan nagyok és jelentősek az osztrákok veszteségei, amelyeket a magyarok által Komáromból Győrbe indított támadás során elszenvedtek,⁶³ hogy a német–osztrák tartományokból mindent Magyarországra küldenek, amiben a csapatok szűkölködnek. A jelentős számú vágómarha, 14 konyhakocsi, valamint 100 mázsa liszt elvesztése nyomasztó hatással lesz az

⁶³ Klapka előőrsei augusztus 5-én érték el Győrt.

osztrák–orosz hadtestekre, mert az ellátás ezáltal akadozik, és mivel legalább 50 000 magyar került az egyesített csapatok mögé, amelynek következtében az utánpótlás nem lesz könnyen megoldható. Bécsben az a hír járja, hogy a miniszterelnök Varsóba siet, hogy ott a cártól 50 000 fős segítséget kérjen.

Bizonyos bécsi körökben igen nagy a döbbenet; a zavaros rendeletek és a kapkodás arra utalnak, hogy rendkívüli fontosságú hírek érkeztek. Bécs és Pest között a kapcsolatok immár öt napja teljesen megszakadtak. A Wiener Zeitung a következőt jelenti: „Szegedet Haynau egyetlen kardcsapás nélkül foglalta el.” Erdélyből csak Konstantinápolyon keresztül érkeznek hitelt érdemlő hírek. A „Times”, amely nem kifejezetten magyarbarát lap, közzéteszi a Lüders tábornok állítólagos győzelmével kapcsolatos hivatalos orosz jelentéseket, majd a következőképpen folytatja: „Ezek a hírek elmentmondásban vannak a Konstantinápolyon keresztül érkezettekkel. Az onnan befutott híreink szerint Bem Fogarasnál megverte az orosz hadsereget, és Dick tábornokot súlyosan, míg Lüders tábornokot könnyebben megsebesítették. Az orosz sereg Brassóig vonult vissza.”⁶⁴

39.

Wochenblatt, 1849. augusztus 14.

Magyarország

A legfrissebb, igen hiányos hírek szerint, amelyek abból a szerencsétlenül járt országból származnak, amelyet az orosz seregek teljesen feldúlnak, és Haynau vérszomjas bosszúja megsemmisít — ami ellen az osztrák kormánylapok tiltakoznak — úgy tűnik, hogy Paszkevics herceg a „tiszai ködből” Debrecen és Nagyvárad felé tart,

⁶⁴ Augusztus 6-án az orosz csapatok a nagycsúri csatában megverik Bem seregét, amely gyakorlatilag széthullik.

míg Haynau hadteste már Vinga városát is ellenőrzése alatt tartja. A hadszíntér ezáltal nemsokára a magyarság tulajdonképpeni területére helyeződik át, ahol hatalmas, véres harcok fognak dönteni Magyarország és Ausztria jövőjéről. A továbbiakban közzétesszük két magyar város leírását, amely egy utazó beszámolóiból származik.

Szeged és Debrecen

Ha elhagyjuk a Duna második kanyarulatát és a Tisza torkolatának irányába lefelé hajózzunk, eljutunk ahhoz a ponthoz, ahol Újvidék és Pétervárad egymással szemben fekszenek. Ahogy Buda és Pest fekvése az osztrák vagy cseh utazót Prágára emlékezteti, úgy magyar utazónak Újvidék és Pétervárad úgy tűnhet, mintha Buda-Pest másolata vagy megismétlődése lenne.

Ha a Hradzsin és a budai erőd, a prágai kisebb oldal, a prágai óváros és Buda városa, valamint a Moldva másik oldalán fekvő újváros és Pest között párhuzam vonható, illetve ahogyan a Budai Várhegy a prágai Lőrinc-hegyhez hasonlóan magasodik, akkor — a Duna melletti fekvésükön túl — Újvidék és Pétervárad abban is hasonlít Budára és Pestre, hogy a fiatalabbik, kereskedelmet folytató város a bal parton húzódó síkságon fekszik, míg a hegyen fekvő erőd a jobb parton van. Természetesen a Prága és Buda-Pest közötti hasonlóságot tovább lehetne taglalni, ha a cseh vagy a magyar királyi város történelmét vennénk szemügyre, mint azt az utóbbi és Újvidék, valamint Pétervárad között tehetnénk. Másrészt azonban a jelenleg romokban fekvő újváros inkább újra Windisch-Grätz herceg prágai hőstettére emlékeztet, amikor a várost lövette, mint a tábornagy úr szégyenletes pesti visszavonulására.

Újvidék mint kereskedőváros a jelenleg is tartó háború előtti utolsó években virágzott fel, ami elsősorban a Törökországhoz fűződő élénk forgalmára vezethető vissza. Pétervárad, amely egy sziklás előhegységen fekszik, és melynek lábát a Duna félkör alakban mossa, Komárom városával vetekszik a legerősebb magyar erőd rangjáért. Ha dunai utunkat tovább folytatjuk és elhaladunk a

pétervárad hegyek mellett, ahol Dél-Magyarország legjobb borai teremnek, amelyeket ciprusi szőlőtőkéből nyernek, akkor jobbra magyar földön Karlóca és Zimony, míg a török határ másik oldalán Belgrád és Szendrő, két elesett erőd, az egykori nagyság jelképei tárulnak szemünk elé, majd ismét jobbra fekszik Újpalánka, míg Moldovánál elérjük a tulajdonképpeni hegyvidéket. Drenkovától kezdődően a folyam melletti sziklák 300 ölnyi magasságot is érnek, és egy veszélyes szirt, amely körül örvények tombolnak, mered a hajók elé. A hullámok zúgásában elhal az emberi hang, és félelmetes vadon veszi körül az utazót, és az összeszűkül, az egyik pillanatban még látható, a másik pillanatban már vízzel borított sziklák által teletűzdelt, alig száz ölnyi szélességű Duna irtatlan mélységet ér el ezen a ponton. Ha ezt a pontot szerencsésen elhagyjuk, akkor a gyors sodrás rövid idő alatt eljuttat bennünket a havasalföldi határnál fekvő Orsovához.

A határt azonban nem akarjuk átlépni és visszatérünk a Karlóca és Zimony között fekvő Titelbe, ahol az északról dél felé folyó Tisza a Dunába ömlik. Ha a Tiszán felfelé hajózunk, akkor jobb kéz felől, a bal parton megpillanthatjuk a Bánátot, fővárosával, a Béga folyó — a Tisza egyik mellékfolyója — partján fekvő Temesvárral. Temesvár falain belül vannak a tartomány szerb nemességének egyesületei. A város hozzá van szokva az itt különösen tomboló bánáti lázhoz. A Béga folyó mocsarainak közepén az égető napsugarak miatt, a maga gyakran hetekig tartó füledt szélcsendjével, rossz ivóvizével és a közkedvelt eledellel, a görögdinnyével a forró nyári hónapokban a város 20 000 fős lakosságának fele váltólázban szenved.

Temesvár nagy elővárosaival és az erős, kiterjedt erődítményeivel jól megépített városnak számít a Bánát közepén, a Béga-csatorna melletti fekvésének köszönhetően fontos kereskedőváros. Innen nyugat felé indulva, egészen Győrig jelentős gabonakereskedelmet folytatnak, egy másik kereskedelmi útvonal pedig Zimonyon és Horvátországon keresztül egészen az Adriáig tart. A gabona mellett, amely a Bánát igen termékeny talaján mindenhol, de különösen

Torontál megye zsíros földjén gazdagon terem, a Temesvár környékén termő, édes ménesi bor számít jelentős kereskedelmi cikknek, amelyet a tokaji után a legjobb magyar borként tartanak számon. A Bánátot csak részben lakják magyarok, mivel a török háborúk éppen e nép sorai között végeztek szörnyű tisztogatásokat. A legtöbb faluban azonban megtaláljuk őket, de mindig csak a lakosság kis hányadát adják. A lakosság többi részét szerbek, németek, illetve néhány oláh teszik ki, akik 5000, 10 000 és 13 000 lélekszámú falvakat is alapítottak.

A Bánát felszínét sok helyütt mérföldeken keresztül egyetlenegy magaslat sem szakítja meg. A föld termékeny és zsíros, de vizenyős és alig művelt. Megfelelő megművelés esetén összehasonlíthatatlanul nagyobb hozamot lehetne elérni. A sík talajnak önmagában semmi esése sincs és még a víz sem folyik le rajta. Míg Torontál megyében a Nagyszentmiklós és Szeged közötti tíz mérföldön egyetlenegy patak van, a többi helyen eddig sehol nem gondoskodtak vízelvezető csatornákról, így a Bánát útjai — a kövek hiánya miatt — egy árkok között húzódó kikerülhetetlen mocsárral hasonlíthatóak össze.

Nagy valószínűséggel az országutak — ha egyáltalán lehet így nevezni őket — e siralmas állapota jelenti a legnagyobb akadályt a kereskedelmi forgalom számára, de feltételezhető, hogy háborúban alkalmasak lennének az erődítések szerepének átvételére. A fent említett megye 140 négyzetmérföldnyi területén sokszor két-három mérföldet is utazhatunk, mielőtt egy templomtornyot megpillantunk, és ha az eső fellazítja a talajt, minden csupa sár: megemelt mezsgyéknél vagy köves útszakaszoknak semmi nyoma. A Bánát az egyik legkedvezőbb pontja lehet az Európa túlnépesedett részeiből érkező telepéseknek. Amíg azonban nem épülnek országutak, vasutak és csatornák, éppen a termékeny természet adottságai akadályozzák a népsűrűség növekedését és az előnyök kihasználását. A fent említett létesítmények nemcsak a közlekedést könnyítének meg, hanem az éghajlatot is egészségesebbé tennék.

A Tiszán felfelé haladva található Szeged, ott, ahol a Maros a Tiszába ömlik. A 40 000 lelket számláló város az 50 000 lakossal rendelkező Debrecen mellett a legnagyobb, majdnem kizárólag magyarok lakta város. A tulajdonképpeni város a magasabban fekvő, jobb Tisza-parton található és a bal parton egy elővárossal rendelkezik. Az egymástól távol fekvő kis házak, az elterpeszkedő építési mód és a széles, földekre kifutó utcák — Debrecenhez hasonlóan — egy nagy falu képét kölcsönzik Szegednek. Az utcák nem kövezettek, hőségben porosak, míg esőben igazi sáracsatornák, melyekre keskeny pallókat tesznek, és ezek szolgálnak járda gyanánt. A lakosok nagy része kézművességgel és emellett földműveléssel is foglalkozik, mert az igazi magyar mesteremberek, akik magyar népviseleteket készítenek, annyian vannak a nagyobb magyar városokban, hogy csupán e mesterségből nem tudnának megélni. A nyarat jórészt a földjeiken töltik, amelyek közül számos a város 12 négyzetmérföldes területén fekszik. A debreceni és szegedi lakosok hasonló sajátosságokkal bírnak. Debrecenben ennek az évszázadnak a fordulóján 751 csizma, ill. magyar fűzős cipő-készítő volt, mialatt Párizs, a civilizált országok számára dolgozó világváros, ugyanebben az időszakban mindössze 1309 cipésznek adott otthont.

Csak a Maros évente 300 sót szállító, továbbá körülbelül ugyanennyi fával és faáruval megrakott hajót juttat el Szegedre. A környék terményei közé tartozik a gabona, a dohány, a pamut és a gyapjú, amelyeket innen hajóval szállítanak el. Egy kikötésre alkalmas, közvetlenül Pestre vezető csatorna, amely a Tiszát összekötné a Dunával, nagymértékben segíthetné a már most is jelentős kereskedelmet, a vasút pedig a Tisza hatalmas halhozamát tehetné sokkal jövedelmezőbb kereskedelmi árucikké. Jelenleg a halakat Pestre, szárított formában pedig a Bánátba, illetve egészen Törökországig szállítják, ahol azt az oláhok úgy eszik, mintha kenyér lenne. A rendelkezésre álló mennyiségből adódó lehetőségeket ezzel azonban még messze nem aknázták ki. Népeség és közlekedési eszközök szükségesek ahhoz, hogy Magyarország természeti kincseihez hozzáférhessenek, értékesítsék és az egész világ számára elérhetővé

tegyék. Ezen kincsek közé tartoznak a már felsoroltakon kívül a nagyterjedésű, Szeged környéki, valamint a Tisza és a Duna között található sziksó tartalmú tavak. A Duna és a Tisza közötti, egykori árterületek telítve vannak sóval. Az eső és harmat által feloldott só részecskéi megkristályosodnak, ha a nedvesség a nap hatására elpárolog. Miután ez megtörténik, a földművesek összegyűjtik a sziksót, amely úgy fedi be a talajt, mintha az dér lenne. Ismétlődő mesterséges oldással és kristályosítással tisztítják meg az ásványt, amit aztán a Szeged környéki szappanfőző üzemekben használnak fel.

Szeged és Debrecen környéke, valamint a két város között elterülő síkság a tősgyökeres magyarság tulajdonképpeni székhelye. Az igen erőteljesen fennmaradt nemzeti sajátosság és eredetiség a legkülönlegesebb és legnagyobb természetű jelenségek romantikájával fonódik itt egybe. Ameddig a szem csak ellát, mindenhol szürkés-kék ég határolja a horizontot, és a levegő fátylában, mely a földön nyugszik, gyakran csodálatos tükörképek⁶⁵ és fantasztikus alakzatok lepik, illetve rettentik meg az utazót. Egyszer felszálló felhők tréfálják meg az embert, melyek hegyeknek tűnnek; másszor rengeteg fehér oszlop száll a felhők felé, mintha tündértáncot járnának, de nem másról van szó, mint portölcsekről, amelyeket a szél hajt maga előtt. Egy másik alkalommal hatalmas hullámok rettentik meg az embert, amelyek felénk hömpölyögnek, majd újra eltávolodnak, ha közelítünk hozzájuk: a medréről kilépett Tisza az, ami duplán és többszörösen tükröződik az atmoszférában, méghozzá úgy, hogy az utazó gyakran nem tudja, hogy hol van az igazi víz. Majd nagyterjedésű falvak, kastélyok, városok jelennek meg, melyekről közelebb érve kiderül, hogy nyomorúságos csárdák vagy apró kis tanya; nemsokára hatalmas szörnyek serege közeledik: békés birkanyájak, szarvasmarhák és sertések. A talaj erős ásványi kipárolgásai és elektromos folyamatai járulnak hozzá a sok optikai csalódáshoz, nyaranta pedig a szinte lebegő forrás, amelyben néha minden

⁶⁵ Nyilvánvalóan a délibáb jelenségéről van szó.

növény kiszárad. 1836 júliusában Debrecentől egészen a Tiszáig hatalmas földterületek égtek ki szabályosan, és nem volt egyetlen zöld fücsomó sem rajtuk. Leginkább egy afrikai sivatagra hasonlítottak. Ezzel szemben a magyar föld ásványi tartalékai tartalmaznak még viszonylag kis mértékben kiaknázott aranylelőhelyeket is, amelyekből a cigányok kis aranyosói csak igen csekély mértékben tudnak aranyat a felszínre hozni. A magyar sztyeppék a hőség ellenére nem terméketlenek. Sőt, Debrecen igen termékeny környéken fekszik, és mind fekvésének, mind lakosai szorgalmának köszönhetően igen gyorsan érte el mostani jelentőségét. Nem kevesebb, mint évi négy vásárt mondhat magáénak, valamint jelentős pamut-, gyapjú-, dohány-, pipa-, bőr-, salétrom- és szappangyártást folytat.

Egészen idáig, erre a tisztán magyar vidékre húzódtak vissza a magyarok, miután Windisch-Grätz osztrák seregei váratlanul betörték Magyarországra. Itt gyülekeztek és szerveződtek bámulatos gyorsasággal a magyar csapatok váratlanul nagy haderővé, amely azután Dembiński és Görgey vezetésével támadásba lendült, merész csatákban győzedelmeskedett, Pestet és Budát bevette, Pozsonyig, Győrig és Sopronig nyomult előre és a császárvárost is komolyan veszélyeztette.

40.

Wochenblatt, 1849. augusztus 16.

Magyarországról. A Wiener Post legfrissebb, augusztus 10-i száma nem közöl Magyarországról származó híreket. A Wiener Zeitung sem tesz egyetlen sor erejéig sem említést Haynauról vagy Paszkevicseről. A nyugati hadszíntérről sincs semmi hír; a Pozsonynál összevont csapatok tehát nagy valószínűséggel még nem nyomultak előre, a Pesttel való összeköttetés még nem állt helyre. A legfrissebb hírrel, nevezetesen azzal, hogy Lüders és Grotenhelm tábornok Erdélyben, Marosvásárhelyen egyesítette erőit, a Wiener Zeitung szolgál. Ez a hivatalosan bejelentett egyesülés hátrányosan

érinthesi a magyarokat, akik az eddig különálló orosz hadtestek ellen oly eredményesen harcoltak.

Magyarország. Ma nem érkezett semmilyen számottevő hír Magyarországról. Pozsonyban és Mosonban egy osztrák hadtest szerveződik; Győrt még mindig nem hagyták el a magyarok. Az osztrák kormány kérvényt nyújtott be a „Portához”, hogy engedélyezze csapatainak a „szerb” területeken történő átvonulását. A Porta ezt azonban egyelőre a francia küldött tanácsára — az osztrák és orosz képviselők nyomása ellenére — megtagadja.

41.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 16.

Bécs, augusztus 11. Az utóbbi időben komor hangulat uralkodott el államunk nagy nehézségei miatt. Egyidejűleg ma zavaros hírek kaptak szárnyra arról, hogy Dembiński összecsap Paszkeviccsel. Mivel a hír megítélése felett a kormány néma hallgatásba burkolózik, úgy véljük, hogy az nem túlzó.

5 óra. Épp most terjed meglehetősen széles körben az a hír, miszerint a magyarok elfoglalták Pestet, előretolták állásaikat a Vágon túlra, és ezzel egy időben Bécset és Pozsonyt fenyegetik. Utóbbi városból sok lakó már el is menekült. Magánkézből származó források szerint Görgey győzött.

42.

Wochenblatt, 1849. augusztus 21.

Bécs. (A magyar háború) Az egyik hivatalos orosz jelentésből kiderül, hogy Görgey legyőzte és visszaszorította a hegyekbe az orosz Grabbe tábornokot. Hihetetlen feszültségben élünk itt. A főtámadást

e hónap 14-én, Pozsonynál kellett volna megindítani. Már csak a várva várt oroszok nincsenek itt, az osztrák újonccokkal pedig nem mernek semmiféle döntő fontosságú lépést tenni. Az újonnan felállított hadseregnek új hódító háborút kell kezdeményeznie, olyat, amelyet júniusban és júliusban Haynau irányított, mert minden megye hemzseg a gerillabandáktól, népfelkelés készülődik, és a városok, amelyek nem is olyan rég az átvonuló császáriakat még fogadták, újra magyar kézen vannak. Haynau tábornoszernagy elindított egy dandárt Pest felé.

A császár és a magyarok. Magyarországra látogatott Ausztria császára, Ferdinánd, hogy megismerje az országot és annak lakosait. Éppen az asztaltól állt fel az egyik mágnásnál, amikor az — az emésztést elősegítendő — sétakocsikázásra hívta meg a császárt. A császár és a mágnás beszálltak a nyitott kocsiba, amely elé hat válogatott csődört fogtak. A magyar saját maga ragadta meg a gyeplőket, meglengette ostorát és sajátos kiáltással bízta a paripákat. A kocs villámgyorsan repült a rónán át, amit a nézők büszkén és jókedvűen szemléltek. A császár azonban megrémült és szédülni kezdett, felállt a kocsiban, de visszacsapódott. A mágnás erre eldobja a kantárszarakat, amelyeket a kocs a földön húz maga után, és a csődörök örült vágtaiba kezdenek. Egyszer csak feltűnik a császár szeme előtt azon náddal benőtt tavak egyike, amelyek különösen jellemzőek Magyarországra, és amely felé a fogat az irányt vette. Ekkor a császár ki akar ugrani a kocsiból, de a mágnás — nyugodtan a kocsiban ülve — visszatartja, és éppen abban a pillanatban, amikor a fogat a tó partjához ér, a mágnás éles füttyöt hallat, és a lovak, mint akiket megbabonáztak, mozdulatlanul és csendben megállnak. „Látja felsége”, szólta a mágnás a császárhoz, aki a rémületből épphogy csak felocsúdott és letörölte homlokáról a félelem izzadságcseppjeit, „így viszonyuljon a magyarokhoz. Adjon teljes szabadságot nemzetünknek, és ha a szükség úgy diktálja, egy füttyentésre ott termünk és erős támasza leszünk”.

E rémület pillanatait soha nem felejtette el a császár, de tanulni nem tanult belőle semmit, amit a szomorú jelen is bizonyít. Ki az, aki — ha önkéntelenül is — nem azokra az időkre gondol, amikor Mária Terézia a világtól elhagyottan és fenyegetve Magyarországra menekült, és karján gyermekével a magyarok országgyűlése elé lépett, ahol dübörgő taps és „Moriamur pro regina nostra!”⁶⁶ ujjongás fogadta. Ki ne emlékezne, hogy a magyarok voltak azok, akik akkoriban visszasegítették trónjára és megerősítették jogait, amelyektől már majdnem megfosztották?

43.

Wochenblatt, 1849. augusztus 23.

Magyarország. Miután egy ideig minden hír arról szólt, hogy a magyarok a Fel-Dunánál jelentős fölényre tettek szert, a hivatalos jelentések és újságok immár arról számolnak be, hogy Görgey súlyos vereséget szenvedve, negyvenezer fős seregével együtt feltétel nélkül megadta magát. Az egyik, Temesvárról származó hivatalos jelentés is nagy csatáról és a magyarok döntő vereségéről ad hírt. Azzal a felfoghatatlan dologgal kapcsolatosan, hogy egy negyvenezer fős sereg miért teszi le fegyverét, még nincsenek közelebbi információink. Annyi bizonyos, hogy döntő csapást mértek a magyarokra, és ha a hírek beigazolódnak, akkor nagy valószínűséggel Magyarország bukását fogja jelenteni. Az osztrák hírügynökség Kossuth kormányzó leveleiből részleteket közöl, melyeket Bem tábornok zsákmányul ejtett utazókocsijában találtak. A levelek tartalma illusztrálja, hogy micsoda erőfeszítéseket kellett tennie ennek a hatalmas férfiúnak annak érdekében, hogy minden igénynek megfeleljen.

A Görgey kapitulációjával kapcsolatos hír végül is beigazolódtott. A hivatalos jelentés arról ad számot, hogy a merész felkelő

⁶⁶ Meghalunk a királynőnkért!

tábornok e hónap 13-án Világosnál seregének nagy részével (30–40 000 fő) feltétel nélkül letette a fegyvert. E hónap 11-én Kosuth Görgeyre ruházta át a legfőbb polgári és katonai hatalmat, majd 12-én Bemmel együtt Törökországba menekült. Görgey ezt elfogadta és 13-án megadta magát, és egyidejűleg parancsot adott, hogy a komáromi, az aradi és a péterváradi erődök is kapituláljanak. Arad már megadta magát. A magyarországi küzdelmet lezártnak tekinthetjük. Az elszomorító színjáték előtt lassan legördül a függöny, és a tragédiának vége.

44.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 23.

A magyar háború

Bécs, augusztus 16. Éppen most érkezett a hír, hogy a temesvári érdítményt Haynau tábornagynak hadteste felmentette és utána a körülzárt hadtestet szétszórta.

A hivatalos jelentésből, melyeket Haynau tábornagynak küldött erről a győzelemről Bécsnek, a következő szakaszt emeljük ki: „Lehetetlen szavakkal leírni, hogyan tették az ellenség ágyúí Temesvárt a földdel egyenlővé, a várost gyakorlatilag romhalmazzá lőtték. Báró Rukawina altábornagy, a parancsnok és az itteni helyőrség kintartását és helytállását a legmesszebbmenőkig csak magasztalni tudom. A garnizon⁶⁷ emberei közül a megszállás alatt 2400 férfi vesztette életét, többségében valamely fertőző betegségben, tífuszban és lázban. Háromszázan az ellenséges golyók által pusztultak el. Ezer-négyszázan még a kórházban fekszenek betegen, hatszáz beteg pedig még a csapatoknál van, mivel az ispotályban már nincs hely.”

A „Rhein-westfälische Zeitung” a következőket írja: „Bécs, augusztus 17. (Távirati sürgöny) Öexcellenciája Haynau tábornagynak

⁶⁷ helyőrség

jelenti Öfelségének, a Császárnak: «Báró Haynau tábornok úr követ útján, aki a ma esti vonattal érkezik Schönbrunnba, tudatja Öfelségével, a Császárral, hogy folyó hó 18-án⁶⁸ Görgey, a lázadók vezére, Világosnál hadseregének nagy részével, mintegy 30-40 000 emberrel letette a fegyvert. A császári és királyi városi parancsnok.»»

Az „Elberfelder Zeitung” Görgey állítólagos fegyverletételéről ezt írja: Egy Bécsben 17-én megjelent plakát, melyet a városparancsnokság tetetett ki, és mely a császári csapatok tiszántúli óriási győzelméről ad hírt, a valószínűtlenség jegyeit hordozza magán. Ez a jelentés Haynau közleményét adja közre: „13-án Görgey 30-40 000 emberével feltétel nélkül megadta magát Világosnál.” Szinte lehetetlen, hogy a hírvivő Világostól Pozsonyig, ahonnan a távirat érkezett, három nap alatt megtegye az utat, különösen most, hogy ezen a hosszú útszakaszon mindenhol útonállók rejtőznek. Bizonyítékként előző nap 16-án fogadott a Wiener Zeitung Haynautól egy futárt, aki 9-én indult útnak, tehát hét napra volt szüksége. Ezenkívül érthetetlen lenne, mi módon került volna Görgey hirtelen a fent említett helyre, mikor egy orosz lap szerint nem sokkal azelőtt még Miskolc mellett, ami 80 mérföldre van Világostól, egy orosz alakulatot vert meg.

Végül az is hihetetlen, hogy egy 30-40 000 fős hadtest leteszi a fegyvert, kiváltképp, ha az a bátor magyar fajtából való, és ráadásul Görgey vezetése alatt áll.

Az is különös, hogy a bécsi plakáton nincs feltüntetve, honnan származik a távirati üzenet, és hogy a magyarok pontosan kinek adták meg magukat. Ezenkívül Világos Arad mögött fekszik, ahol Dembiński 80 000 fős hadserege tartózkodik, és egy fentebb említett esetről biztosan lett volna beleszólása az események lezajlásába. Hogy mennyit ér a hivatalos bécsi jelentés, azt már tapasztalhatuk, hiszen nemrégiben jelentette a Wiener Zeitung, hogy Görgey egy maroknyi lovassal átmenekült a Tiszán, majd egy orosz jelentés

⁶⁸ Nyomdahiba, hiszen a fegyverletétel augusztus 13-án történt.

szerint Miskolcnál 30 000 emberrel, sok lovassal és ágyúval egy hatalmas állást vesz be. Csak azt lehet gyanítani, hogy az osztrák kormány szükségesnek vélte, hogy a lakosságot, amely a magyar hadsereg Komáromtól Bécs felé irányuló mozgása miatt nagyon nyugtalanná vált, egy nagyszabású hazugsággal lecsillapítsa. Már csak annál is inkább megengedhetett magának egy ilyen kényszerhazugságot, mivel majdnem lehetetlen a Tisza vidékéről híradást kapni. Csak egyedül a kormány beszél, és azt hirdettethet ki, amit csak akar. Csakhogy olyan ügyetlenül és laposan teszi, hogy csupán néhányan hisznek neki.

Épp most kaptuk még a következő hírt: Biztos magánkézből származó információk alapján Dembiński Nagyváradnál megverte az orosz Rigyiger tábornokot.

45.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 25.

Magyarország. Előző számunkban hírt adtunk arról, hogy Görgeyt valószínűleg leverték. Mostanra ez a jelentés valósággá vált. Görgey nemcsak hadteste nevében kapitulált, hanem Magyarország diktátoraként az összes csapat- és erődítményparancsnokot is felszólította a megadásra. Kossuth Orsovára menekült, miután teljhatalommal ruházta fel Görgeyt. Mivel azonban utóbbi belátta, hogy dicsőséges győzelmekre többé nincs kilátás, így hazája teljes romba döntését megakadályozandó, nem látott más kiutat, csak a feltétlen megadást.

Görgey hadserege 14-én letette a fegyvert. 16-án az aradi erődítmény megnyitotta kapuit a császári csapatok előtt, és egy orosz ezredes elvágatott Klapkához, aki nagyon jó viszonyban volt Görgeyvel, hogy átadja neki barátja parancsát, miszerint adja meg magát a császárnak. Ugyanez történt Péterváraddal is.

Kossuth, Dembiński és Bem elhagyták a színteret, és a véres dráma a vége felé közeledik. Áthatolhatatlan még az a sötétség, ami

a dráma utolsó felvonása fölött lebeg. A következő napokban a mi szomorú feladatunk lesz, hogy felfedjük a valóságot.

46.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. szeptember 6.

Egy honvéd levele a legutóbbi magyarországi hadi eseményekről

Az alábbi levelek kerültek hozzánk egy magyar önkéntes tollából, aki egészen Arad elestéig kitartott Dembiński mellett, és Görgey kapitulációja után csak élete kockáztatásával sikerült megmenekülnie. A levelek érezhetően a szomorú események pillanatnyi benyomása alatt keletkeztek, épp ezért a lehető leghitelesebb szó szerinti fordításban adjuk őket közre, anélkül, hogy tartalmukon bármit is változtatnánk.

Arad, augusztus 20. A hazánkat érhető leggyászosabb pillanatban írok neked. Hihetetlen, ami három hete történt. Magyarország romjai felett állunk, és mindezt Görgey idézte elő. Már fővárosunk másodszeri elhagyásakor sem fogadta el a kormány egyetlen parancsát sem, ami által nagy zűrzavart keltett. Perczel ugyan azt hitte, hogy 30 000 emberével egyedül is meg tudja menteni a hazát, de Szegeden keresztül egyre visszább húzódott a Tisza vonaláig. Görgeyről aztán sokáig semmit nem hallottunk, már eltűntnek hittük, amikor egyszer csak azt láttuk, hogy az oroszok minden oldalról körülfogták. Aztán hirtelen átvágta magát az oroszok gyűrűjén, sőt, többször hőiesen meg is verte őket, és a hír villámként bejárta az egész országot. Az országgyűlés nem tehetett mást, mint hogy az ünnepelt hőst Magyarország legfőbb hadvezérévé emelte. A kormánynak (Kossuthnak és a minisztériumnak) hallgatnia kellett. Ennek ellenére Görgey még mindig nem fogadta el a kormány rendeleteit. Még ekkor is könnyedén egyesülhetett volna Dembińskivel, aki Perczel csapatai felett is átvette az irányítást, de érthetetlen módon

ez nem következett be. (Ez nem volt olyan egyszerű, mert Cseodajeff 30-40 000 fős hadteste az útjában állt. A szerk.) Eközben a Magyarországon folyó háború legnagyobb csatája zajlott, mely négy napig tartott. A császáriakat halomszámra szorították bele a Tiszába. Negyedik nap este 8 órakor úgy tűnt, hogy a magyarok számára kedvezően fejeződik be a csata. De negyed kilenckor, amikor már szürkülni kezdett, a szerencsétlenül csak újoncokból álló jobbszárnyat bekerítették, megverték, majd ezáltal az egész csapat visszavonulásra kényszerült. Ennek következménye az lett, hogy fel kellett adnunk Szegedet, és a Tisza túlszárnyára kellett visszahúzódnunk.

Görgeytől jött egy üzenet, hogy most már szívesen egyesítené hadait. Dembiński, Guyon és az egész hadsereg hön áhította már ezt az eseményt, és minden távolból hallatszó ágyúszónál azt kiáltották: No, ez Görgey. Sajnos nem jött, mert már nem tudott jönni, és korábbi engedetlensége most megbosszulta magát, az ő személyén és szeretett hazánkon is. Külön-külön levertek bennünket, feloszlott a középső hadtest, és az ellenség átkelt a Tiszán. Elhagytuk Temesvárt, aminek erődítményét az ellenség nemsokára elfoglalta. Erdélyből megérkezett Bem, aki a többi tiszt szerint egy kifogástalan csatateranggal állt elő. Temesvár környékén száz álcázott ágyút úgy állítottunk fel, hogy az ellenségnek fejvesztve kellett volna menekülnie. De valaki elárult bennünket, s így hadseregünket teljesen szétverték. Ez volt Magyarország számára a döntő ütközet. Amíg Bem győzött, bízhattunk Magyarország jövőjében, de amikor levertek, elszállt minden remény. Ebben a pillanatban érkezett meg Görgey demoralizált seregével Nagyváradot érintve Aradra, miután éjt nappallá téve menetelt. A 45 000 főből a megfeszített tempó miatt 18 000 ember elhullott. Furcsa mód, Aradon először nem tett semmit. Ide-oda vonulgatott, nem használt semmit, csak kárt okozott. Kossuthot lemondásra kényszerítette, majd arra, hogy őt diktátornak javasolja. Kossuth lemondott, és ezzel Magyarország elveszítette szabadságát. Még ezen az éjjelen két órakor Görgey elindult Világosra, ahol aztán letette a fegyvert. Három nappal ezelőtt, az akasztófa előtt Görgey egyik ezredese megígérte nekem, hogy ez

fog történni. Kossuth utolsó, elutazása előtti szavai így hangzottak: „Megyek, hova szem visz.” Környékünkön szörnyű a nyomorúság. A visszahúzódó magyar hadsereg után ezrek menekülnek. Ausztria ellen a gyűlölet leírhatatlan. „Ha nem lehetünk Magyarok – hah legyünk Oroszok.”⁶⁹

47.

Wochenblatt, 1849. szeptember 22.

A szétvert magyar hadtestek. A felkelő hadtestek közül, melyek fegyverrel a kezükben még a síkságokon és a hegységek völgyeiben portyáznak, a komáromi helyőrséget nem számítva a Gál tábornok parancsnoksága alatt álló a legjelentősebb. Gál korábban a műszaki hadtest őrnagya volt, a legutóbbi hadműveletben pedig Arad, majd Temesvár bevételét irányította. Az immár 30 000 fős komáromi helyőrséget is beleértve összességében még hozzávetőleg 60 000–80 000 felkelő portyázik az országban, és valószínűleg nagy erőfeszítéseket kell majd a megszálló csapatoknak tennie, hogy a közbiztonságot helyreállítsák. Majd’ minden nap hallani csatározásokról, és a szembenálló felek háborúskodása várhatóan jövő télig el fog húzódni. A csökönnyös Komárom térdre kényszerítésének érdekében a legszigorúbb intézkedéseket foganatosítják, bár még mindig abban reménykednek, hogy békés tárgyalások útján juthatnak ennek a számukra oly fontos helynek a birtokába. Valószínűleg Radezky tanácsai is hozzá fognak járulni ahhoz, hogy a komáromi helyőrség beleegyezzen ugyanazokba a feltételekbe, melyeket Vencének is biztosítottak, ahol nem a bosszúvágy játszotta a főszerepet, hanem a hódítás célját tartották szem előtt. Csak azon elemek ellen kell küzdeni, akik a jövőben is felfegyverkezve kóborolnak. Sőt, az otthonaikba visszatérő honvédeket is ellenségeinek kell, hogy tekintse a győzedelmes sereg, mivel környezetükben ők is

⁶⁹ Az idézőjelben lévő két utóbbi mondatot magyarul is közölték.

igen szorgalmasan agítálnak, és a legyőzött megyék megbékítése ellen dolgoznak. Ennek során leginkább a német örökös tartományok által küldött rendőrtisztviselőket szemelték ki maguknak, akik a helyi lakosság szemében minden tekintetben szállkának bizonyulnak. E gyűlöletnek esett áldozatul egy pár nappal ezelőtt Honibel, a Bécsből érkezett császári és királyi rendőrbiztos is. A portyázó felkelők csendben letartóztatták és hadbírósnági ítélet után agyonlőtték, mivel a magyarok ragaszkodnak ahhoz a magyar törvényhez, amely szerint egyetlen külföldi sem viselhet hivalt, és ez az oka annak, hogy minden idegen hivatalnokot hazaárulás vádjával kivégeznek. A huszárok Székesfehérvár városbíráját is elhurcolták a császári és királyi csapatok által megszállt város központjából, és hadbírósnágilag ítékeztek fölötte, mivel minden lehetséges támogatást megadott az osztrákoknak.

48.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. szeptember 29.

Magyarország. A magyarokat leverték, most viszont az oláhok és szerbek nem nyugszanak. Sőt, Vingán Ausztria szövetségesei ellen még a statárium állapotát is ki kellett hirdetni. A Wiener Zeitung úgy véli, hogy az erdélyi polgári- és katonai kormányzó úr, Wohlgemuth báró szeptember 2-i proklamációja, amely a komolyságot és az akarterőt egy lecsendesítő, rábeszélő nyelvvel ötvözi, a civilizálatlan, részben felhergelt lakosság veszélyes kitöréseinek rosszul értelmezett pályája elé talán gátat emelhet. A szóban forgó városban a zsidó közösséget törvénytelenül arra kötelezték, hogy 25 000 pár cipőt szállítson le térítésmentesen. Egy ilyen lábbeli előállítására jelen körülmények között 9-10 forintba kerül, tehát a költségek 250 000 forintot tennének ki. A mindössze 120 lelket számláló közösség vagyona azonban összes ingóságát beleszámítva is mindössze csak 40-50 000 forintot tesz ki. Míután a szállítmány nem érkezett meg időre, napi 200 forint bírságot róttak ki rájuk, és mikor bebizonyosodott, hogy ezt a követelést sem áll módjukban teljesíteni, a

közösség több tagját bebörtönözték. Más zsidó közösségeket újévi ünnepeik időtartamára elengedtek.

De még ettől is sokkal szörnyebb Losonc lakóinak sorsa. Emlékezetes, hogy az oroszok kifosztották és lerombolták ezt a várost. A lakosok visszatérésük után csak romokat találtak; koldusokká váltak. A „Lloyd” egyik tudósítója így ír erről: „Az első napokban egyáltalán nem volt ritka jelenség, hogyha anyaszült meztelen emberekkel találkozott az ember az utcán, és még most is előfordul, hogy honoráciorok, urak, akik ezelőtt nem sokkal a szenátori asztalnál ültek, mezítláb járnak. A szomszédos települések lakói gyűjtést rendeztek, és a 18 000 forintos összeget Kossuth-bankókba rakták össze. A beszállítás parancsa után ismét a korábbi ínség állt elő, így a lakosság számára nem maradt más megoldás, minthogy a polgári kormányzó kegyelméért könyörögjön. Egy 800 forintos kölcsönért esedeztek, amiből a szegényeknek akartak legalább kenyeret venni, hogy az éhhaláltól megmentsék őket. Báró Geringer megtette, amit akkor pillanatnyilag megtehetett. Megígérte a küldötteknek, hogy az illetékes kerületi biztosnál azonnal utánajár, hogy a losonci közösség mennyiben részes a forradalom eseményeiben, és hogy kedvező esetben továbbra sem vonja meg tőlük pártfogását.”

Hogy a kerületi biztos beszámolóján túl, míg egy éhező közösségnek a hivatalos ügyintézés minden buktatóját figyelembe véve megszavazzák a 800 forintos segílyt, a losonciak közt áldozatait szedő éhhalál nem vár, az már természetesen más kérdés.

49.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. október 11.

Bécs, október 5. A törökök formálisan háborúra készülődnek. Kossuth 9000 magyarral és lengyellel Widdinben állomásozik.

Ma 72 ágyú ment a felderítő hadtesthez Csehországba.

Aradról származó másodikai hírek szerint haditörvényszéki ítélettel Kiss Ernő, Damjanich, Nagy-Sándor, Aulich, gróf Leiningen

magyar tábornokokat kötél általi, további ötöt pedig golyó általi halálra ítélték. Az ítéletet már végre is hajtották. Mindegyik tábornok korábban császári szolgálatban volt törzstiszt.

50.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. november 1.

Bécs, október 26. Pesten még további 15 kötél általi halálról szóló ítéletet hoztak.

Bécs, október 26. Tegnap futott be az elszomorító hír, hogy az anyacsászárnő kocsija, miközben egyik udvarhölgyével sétakocsikázott Salzburgban, felborult. Eközben jelentős sérülést szenvedett. Még arról is beszélnek, hogy jobb karját elég komoly sérülés érte.

Bécsben a katonai parancsnokság elrendelte a könyvkereskedőknek, hogy nyomtatás előtt az összes írást cenzúráztatni kell.

51.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. november 8.

Pest, október 29. Azt az ujjongó örömhírt tehetjük közzé, amitől városunk visszhangzik, hogy Őfelsége, a császár legfőbb akaratának következtében, a mai naptól mindennemű halálbüntetés eltöröltetik.

52.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. november 27.

Bécs. A magyar királyság jelvényeinek egyik hivatalos leírásából vettük a következőt: „A magyar korona a legtisztább aranyból van, és súlya kilenc márkát és hat unciát nyom. Az ékkövek, melyek

díszítik: 53 zafír, 50 rubin, egy smaragd és 338 rendkívüli nagyságú gyöngyszem. A korona homlokpántja Dukász Mihály császár aján-déka I. Gézának, Magyarország királyának, a felső rész pedig, amely két, egymást keresztező, és meghajlított pántból áll, Szilvesz-ter pápától származik, aki ezzel Szent Istvánnak akarta kifejezni tiszteletét.

A jogar, amelynek egy aranyba foglalt kristálygömb közepe van, buzogányra hasonlít. Szent István palástja ezüstalapú anyagon aranyhímzéses, és próféták, apostolok és mártírok alakjai díszítik, 54 hüvelyk hosszú.

Mindeddig nem sikerült ezeknek a történelmileg különös éksze-reknek és relikviáknak a rejtékelyét megtalálni.

53.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. december 6.

Rablóvilág Magyarországon

Európa egyetlen országa sem dacolt szociális állapotát illetően oly elszántan az új és legújabb idők reformtörekvéseivel szemben, mint Magyarország. A merev magyaroknál még minden Ferdinánd csá-szár korát idézi, vagy — ahogy ők ezt a korszakot neveznék — (Zápolya) János király idejét, még ha egyes részletekben esetleg ta-lálható is némi enyhülés, elmozdulás.

Magyarországon időtlen idők óta létezett egy réteg, mely rablás-ból tartotta fenn magát. A nemzet örökös politikai csatározásai és harcai, a folyamatos polgárháborúk, a nemesi összecsapások, a fel-kelekések, az elnyomás, valamint a félhold majd' 200 éves igája, a hontalanság, az erőszakos kalandvágy, a pártoskodás és a népre jel-lemző, abban gyökerező bajkereső szellemiség egy olyan életmód kialakulását és fennmaradását alapozták meg, ahol mindenki a saját szakállára dolgozik. A keleties naplopó magatartás és brutalitás

túláságosan is tetszésre találtak ahhoz, hogy azok békésebb idők be-
köszöntével teljesen eltűnjenek.

Általában inkább az unalom és a tettvágy, mintsem a mohóság
az, ami a magyar emberből tolvajt farag, és itt különösen előtűnik a
népre jellemző karakter.

Az olasz rablófajta kialakulása szintén történelmi alapokra nyú-
lik vissza, és ott is az ősi lázadó szellem az, amely semmirekellő
módon eltorzultan továbbra is kísért. De ez a paroxizmus⁷⁰ igen el-
térő módon nyilvánul meg a két népnél. Az olasz fosztogató ritka
kivétellel mindent elvisz: ravasz, pimasz, sietősen tör rá az emberé-
re, törtet és örül a vérontásnak. Áldozatát az utolsó ingétől is meg-
fosztja, a tetemét is meggyalázza, és meztelenül az árokpártra veti.
A magyar rabló ezzel szemben józanul, komolyan, büszkén és min-
dig némi nagyvonalúsággal azt veszi el, ami útjába akad. Megáll,
kutat, mielőtt erőszakot alkalmazna, és csak végső esetben folya-
modik gyilkossághoz. Az éppen kifosztott áldozatának ruhatárával
nem foglalkozik, többnyire kevéssel is beéri, gyakran néhány réz-
garassal vagy maréknyi dohánnyal. Nemzeti büszkeségére, nagylel-
kűségére apellálva szinte mindig megenyhül az áldozat javára. Egy
hízkelődő szó mindig lefegyverzi zordságát, s gyakran még a zsák-
mánya való jó kilátást is kiveri a fejéből.

Ezeknek az embereknek a jólelkű fajtája a parasztok közül kerül
ki, akikkel esetenként az út mentén, félreeső ösvényeken, a magas
kukoricásban vagy bozótosban találkozhatunk. Talán előzetes terv,
meggondolás nélkül látnak munkához, mert épp így hozza kedvük,
vagy jó alkalom kínálkozik. A magyar ember számára az idegen
mindig szabad préda, törvényen (az ő törvényén) kívüli. Épp ezért
úgy gondolja, hogy tette nem törvénybe ütköző, amennyiben őt ki-
fosztja. Áldozatát szalonkavadászként cserkészi be, kihasználja a
„sváb” félelmét és zavarodottságát, holott sokszor csak a tréfa ked-
véért csinálja az egészet. Mindamellett nem bánja, ha közben kerül
valami a batyujába.

⁷⁰ paroxizmus: önkívülettel határos indulatkitörés

A termények túláradó mennyisége és a hazai lanyha üzleti forgalom sosem teszik lehetővé, hogy az emberek pénzhez jussanak, és nem ritka, hogy egyes falvakban a teljes lakosság együttvéve sem tudna öt tallért felmutatni.

Ez az állapot azonban nem jelenti azt, hogy a paraszt szükségét szenvedne valamiben is. Kenyere, bora, dohányja megterem a földéken, istállójában hízik a kocája. Azonban minden igénytelensége ellenére vágyik néhány kisebb nemzeti ékességre: lakkos, sarkantyús csizmára, fényes pitykékre, szép veretes pipára és egy nélkülözhetetlen divatcikkre, a díszes kostekre (a kos herezacskójából készített, díszesen hímzett dohányzacskóra). Ha láthatárra kerül egy „sváb”, akinél e szükséges becses tárgyak egyikét megpillantja, akkor úgy gondolja, hogy saját országában joga van ahhoz, hogy azt magához vegye. Az mindegy, hogy a másik ember épp egy utazó vagy letelepült külföldi. A magyarnak mindenki, aki nem saját vére, az „sváb”. A németet pedig kifejezetten gyűlöli és lenézi. A „német” kifejezés káromló szónak számít. Csak a legkritikább kivételként fordulhat elő, hogy egy ilyen bozóttolvaj magyar embert vagy nemesembert állítson meg. (Folytatása következik)

54.

Öffentlicher Anzeiger, 1849. december 8.

Rablóvilág Magyarországon (Folytatás)

Többször nyílt alkalmam, hogy ezekkel az emberekkel találkozzam, és csak egyszer volt az eset számomra előnytelen. Ha néhány ilyen legény odalép az emberhez, akkor azt bizonyos távolságtartással teszik. Megkérdezik, mennyi az idő, érdeklődnek az úti cél felől, majd két-három forintot, némi dohányárut kérnek, vagy beérik csupán az utóbbival és néhány rézgarassal. Aztán nagyon udvariasan köszönetet mondanak és jó utat kívánnak. Természetes, hogy egy

magányosan vándorló kézműves inassal, vagy egy vásárra igyekvő zsidóval nem ilyen kesztyűs kézzel bánnak, hiszen különösen utóbbiak azok, mint általában a kereskedők és szatócsok, akiket megkopasztanak.

Akit ily módon kár ért, az csak idejét vesztegeti, ha megpróbál bírói úton elégtételt venni. A települések szétszórtsága, a parasztok összetartása, a sok rejtekhely, a nagykiterjedésű tanyavilág, a járatalan erdők mind-mind megnehezítik a nyomozást. És a bíróság sem sűrgeti az ilyen eseteket. Gyors, áttörő erejű rendőrségi módszerek nem nagyon léteznek a sík vidéken, szinte azt is mondhatjuk, hogy egyáltalán nincs rendőrség. Az úgynevezett lovas szolgálat, mely egyfajta csendőrség, maga is parasztokból áll, és a grófságok (megyék)⁷¹ lovaglásban kevésbé járatos hajdúinak pedig inkább a nemesek dolgaival kell törődniük. A tettesekkel vagy elnézőbbek, mint magukkal a károsultakkal, vagy egyszerűen belátják fáradozásaik eredménytelenségét, hiábavalóságát és így közömbösséget tanúsítanak az ügy iránt. Időről időre azonban „példát kell statuálni”, és a legközelebbi feltűnő eset mindig kapóra jön, hogy egy kis felfordulást csapjanak, némi botozás is történik, valamint az utcákon és ösvényeken átmenetileg ellenőrzéseket tartanak. Léteznek továbbá olyan grófságok, különösen a szlávok lakta vidékeken, ahol bárki nyugodtan sétálhat a nap bármely szakában akár egy aranykarkötővel a kezén is, mivel semmitől sem kell tartania. Csak néhány vidéken jellemző ebből a szempontból lelkiismeretlen eljárás.

A bozóttolvajok legveszedelmesebb fajtájának állandó tartózkodási helye a bakonyi rengeteg, a kecskeméti puszta, valamint a hasonló sűrű erdők, kopár sík vidékek, melyek távol vannak a lakott területektől, nincsenek szem előtt, és a bíróság hatósugarán is kívül esnek. Itt tanyázik a tölgyerdőkben a kanás (disznópásztor) és a síkságon a gujás⁷² (marhapásztor) a csordájával. Ezek az emberek a

⁷¹ A szövegben zárójelben a latin *comitatus* kifejezést adták meg, így érzékeltették a magyar közigazgatási egység némettől eltérő voltát.

⁷² sic!

vadonban nőnek fel, egyedüli társuk a lovuk, a juhászkutyájuk és a rájuk bízott számtalan jószág. Ma már nem azok a mindenkivel szemben ellenséges vademberek, akiknek egykor számítottak. Ravasszá, nyakassá, vérszomjassá és mohóvá rendkívüli ügyességük révén válnak, ahogyan rövid fanyelű kis baltájukat, csákanjukat használják. Nagy távolságra is biztosan célba találnak, életveszélyt jelentenek az utazók és vándorok számára, akik csak nagy félelmek közepette mernek a sűrű tölgyesek rettegett kanászái elé lépni.

Azért, hogy kivédjék ezen emberek erőszakos tetteit, lovasokat helyeztek az erdőbe, hogy az utat és fontosabb posztokat védelmezzék, de őszintén szólva nem sok eredményt hozott a kezdeményezés. Az erdőben előfordul, hogy több disznópásztor összeáll, és közösen támadnak meg egy postakocsit. Az alföldön a nyájak nagy távolsága miatt a gulyások közt ilyesmivel csak a legritkább esetben találkozhatunk. Ennek ellenére az előbbieket és utóbbiakat is gyanús alakok maradnak, akik a legnagyobb egyetértésben élnek a tulajdonképpeni rablólovagokkal. Mert ha valakinek kedve támad rablónak állni, az náluk mindig patrónusra, segítőre talál: az erdőben menedékhez és fegyverhez juthat, az alföldön kerül nyerge alá egy ló, fazekába egy ökör, aztán alkalomadtán az út mentén egy hordó bor vagy egy rakomány dohány. Amit a pásztor átenged, vagy amivel a rablólovagot támogatja, azt visszaköveteli urától, mondván, hogy azokat ellopták tőle. Ha az ura viszont botoztatós fajta, akkor a gulyás lovára pattan, és inkább ellopja felebarátjától azt, amire éppen szüksége van, hogy nyáját kiegészítse. A szomszéd hasonló módon segíti ki magát és a földesúr nemtörődömsége miatt így egyenlítődhethet ki a hiány.

Rablóvilág Magyarországon
(Befejezés)

A valóságos rablót a rablólovag reprezentálja, a Chevalier de la bonne Fortune.⁷³ Erre a fajtára nem ismerek nemzeti kifejezést. A Siván szó (rabló, csibész, tolvaj) nem fejezi ki ezeknek a különös embereknek a lényét, akik önmagukat „őszintének, becsületesnek, tisztességesnek” nevezik. Általában tucatnyian állnak össze egy Kapitán (kapitány) vezetése alatt. Nehezen lehet lakókörzetüket meghatározni, mert mindenütt otthon vannak. Hol az erdőben, hol a magas gabonában rejtőznek, ma egy majorban, holnap egy félreeső tanyán szállnak meg. Jól felfegyverettek, jó lovasok, csak nagyritkán kegyetlenkednek. A zsidók és idegen kereskedők javait tizedelik, a borvidékek pincéit és a tágas őrizetlen kukoricást vagy a mérföldnyi széles dinnyeföldet. Egy ilyen társaságban fellelhető a háztól, birtokról elzavart árendás, magánkincstárnok, adósságai és ledérsége miatt kitagadott nemes, lefokozott őrmester, letűnt huszárok és hasonló személyiségek, akik elmenekültek a törvény szigorától, akik csak saját erejükből és mások költségén élnek, és az üldöztetés még annyira sem fenyegeti őket, mint a gyümölcsfán a verebeket. Mert azon a vidéken, ahol éppen tartózkodnak, mindenki megpróbál jó képet vágni a gonosz játékhoz, és ha kellően okos, akkor ezeket a kalózokat barátként megtartani, akiktől aztán minden esetben védelmet várhat el. Ha nem bölcs és akár még feljelentést is akar tenni, akkor meglehet, hogy következő éjjel lángra kap a tető, vagy kukoricása ég porig egy mérföld szélesen, vagy elhullik jószágá. Egy okos földesúrhoz azonban egy szép este egyszer csak beállít egy subás ember, homlokába húzott nagy kalapban, arcát hamuval befeketítve, de mindig lovon, állig felfegyverkezve, és átadja N. N.

⁷³ szerencselovag

kapitány ura köszöntését, aki szívesen venné, ha 6–10 becsületes emberével aznap vagy másnap este a Buztában (magányosan álló fogadóban) megjelenhetne, ebédre, vacsorára, vagy csupán csak éjszakai szállásra.

A földesúr szívélyesen viszonzza a köszöntést és üzeni, hogy az urakat szívesen látja. Így aztán az egész díszes társaság nemso-kára megérkezik házába, a vendéglátást a legnagyobb nyugalommal fogadják, komolyan elfogyasztják az ételt, megtöltik kulacsukat (csutura) a felkínált borral és dohányzacskójukat a mindenütt bőséges dohánynal, majd ismét elvonulnak. Aki tehát ezek előtt az emberek előtt nem zárja be háza ajtaját, biztosan számíthat hálájukra, hacsak közülük egy nyughatatlan lélek nem un rá az egyhangú rablólovagságra, s nem vágyik újabb kalandra és tettekre.

Ilyen esetek kapcsán keletkezik az útonállóknak negyedik, valószínűleg legveszedelmesebb fajtája. Rendszerint egy jobb családból származó ifjonc az, aki a sötét erőknek hódolva a rablólovagokhoz menekül, effajta társaságból többet maga köré gyűjt, csapatát mindenféle fondorlattal gyarapítja, boldog-boldogtalannal szövetkezik, és azontúl kénye-kedve szerint fosztogat, ahol és akit csak talál. 20 évvel ezelőtt ismeretes volt az országban az egyik magas rangú tisztviselő fia, akit befeketített arca miatt Feketének, illetve Fekete Gyurinak hívtak. Történt egyszer, három nappal azelőtt, hogy én is épp átkeltem a bakonyi erdőn, hogy Gyuri saját akarata ellenére tulajdon apját támadta meg. Amikor a hintóajtóban meglátta a jól ismert arcot, elmenekült a tett színhelyéről. Végül, miután még sokáig rettegésben tartotta a környéket, nehéz szívvel ugyan, de szélnek eresztette csapatát, és végül feladta magát. Az ő utóda lett Sobri,⁷⁴ aki valószínűleg valaha szintén a jobb társaság tagja lehetett, amire jártassága és cselekedeteinek irányultsága enged következtetni.

⁷⁴ a szövegben Schobry

Ettől a négy útonálló fajtától nagyon is különböznek az Erdélyben és a dalmát határon fellelhető rablók, akikből egykor Trenk⁷⁵ toborozta össze pandúr szabadcsapatát. Ezek a többnyire óriás termetű oláhok, akikben égett a verekedés szenvedélye és a rendkívüli vakmerőség, még inkább istencsapás az országra nézve, különösen, mivel nem bírnak erejükkel. Mostanra meglehetősen megtizedelték állományukat, mivel fáradhatatlanul üldözték őket a hegyi rejtekhelyeiken. Ezt a veszélyes hajtóvadászatot többnyire a hadsereg egy vadász alakulata kapta feladatául. Ha e tolvajok kiirtása nehéznek is tűnik, mégsem annyira kilátástalan, mint a rablólovagoké, akik vagabund életmódjuk mellett a nagy síkságon a lakosság védelmét is élvezik. Olyan elfoghatatlanok, mint Hamlet szelleme, aki eltűnik a ködben, mihelyt leszámolás készül ellene egyik helyen, máris máshol bukkan fel.

A rablólovagság e sokrétűségével magyarázható, hogyan kerülheti el valaki élete végéig a katonai üldöztetést. Az is érthető így, hogy a nagyobb bandák az ország kellős közepén akár 40 000 fős hadsereggel szemben is folytathatnak partizánháborúkat, miközben rejtekhelyeik között ide-oda cikáznak. Ha ehhez még hozzávesszük a nemzeti önérzetet — amely mindennemű katonai beavatkozást ferde szemmel néz — s a nép rokonszenvét, amely öt esetből háromszor inkább saját bennszülött rablóit mellé áll, mint az idegen katona mellé, továbbá a terep sajátosságát, ahol az áthatolhatatlan erdők, a végeláthatatlan puszták és lápvidékek épp annyira kedvezőtlenek a hadsereg mindenféle alakulatának, mint amennyire előnyösek a minden hájjal megkent vagabund csavargó had számára, akkor egyértelművé válik, hogy egy józan merész fickó, aki a gazdagoktól elorzott zsákmányt a szegények közt osztja szét, Sobri szerepében tetszeleghet, ha a maga javára tudja fordítani az ország szimpátiáját és a körülményeket.

⁷⁵ Trenk XVIII. századi poroszországi báró, kalandor, aki magyarországi birtokain is élt.

Teljesen téves viszont az a képzet, ami külföldön rendszerint elterjed a cigányokról, s azokról a jótét lelkekről, akik fazekasként és üstfoltozóként járvák a vidéket. Ők szlovákok, és az ország becsületes népe. E két népcsoportban túl kevés a bátorság ahhoz, hogy valódi rablókká váljanak. Félénkek, sőt gyávák, és legfeljebb addig jutnak el, hogy valamit elcsennek. A szlovák alkalomadtán elhaladtában némi kis fémet tesz el, a cigány esetenként egy ólomkanalat ad el a parasztnak egy ezüstkanál áráért. Néhanapján elcsór egy-egy pulykát, vagy ne adj isten egy tehenet köt el, de hogy emberre támadjon, ahhoz mindkettejüket, mint a farkast, legfeljebb csak a legnagyobb éhség vehetné rá. Már az a körülmény, hogy a szlovákok a cigányokhoz hasonlóan némi intelligenciával rendelkeznek és kézművességet is űznek, megvédi őket a munkakerülés erkölcstelenségétől.

MUTATÓ*

A, Á		Bakony	124, 127
Ács	89	Balaton	20
Adria	104	Balogh István	14
Alföld	16	Bánát	22, 23, 35, 36, 49, 50, 65, 67, 73, 104, 105
Alsó-Tisza-vidék	22	Batthyány Kázmér gróf	36, 48, 51
Amerika	28	Batthyány Lajos gróf	20, 78, 87, 88
Anglia	97, 99	Bázel (Basel)	15
Arad (R)	12, 44, 112, 113, 115–117, 119	Bazin (Bösing, Pezinok, Sz)	73
Aradác (Aradac, J)	81	Bechtold Fülöp, báró	67
Auersperg herceg	21, 29, 44	Bécs (Wien)	16, 18–21, 23–26, 35–38, 41–47, 49, 50, 52–55, 57, 58, 62, 64, 68, 75, 76, 79, 82, 83, 92, 93, 101, 102, 109, 112–114, 118–120
Augustow	34	Béga folyó	59, 104
Aulich Lajos	119	Belgium	46
Ausztria	11, 15, 16, 21–24, 29, 30, 36, 37, 43, 51–56, 62, 63, 70, 74, 75, 79, 80, 96–99, 103, 110, 117, 118	Belgrád (Beograd, J)	104
Ázsia	15	Bem, Józef	9, 11, 27, 29, 35, 36, 38–41, 73, 92, 94, 102, 111, 112, 114, 116
B		Berlin	8, 56
Bácska	36, 50	Beszterce (Bistritz, Bistrița, R)	93, 94
Bädeker, Julius	6		
Bágyog	72		
Bajka (Sz)	73		
Bajorország	15, 57		

* A mutatóban szereplő országnevek rövidítése: Au: Ausztria, Cs: Csehország, Ho: Horvátország, J: Jugoszlávia, Lo: Lengyelország, Ol: Olaszország, R: Románia, Sz: Szlovákia, U: Ukrajna.

Bethlen gróf	48	Chrapowicki tábornok	32
Bettge, Götz	7, 14	Ciechanowicz	34
Biala	45	Colleri	72
Bialovics	33, 34		
Bielsk	34	Cs	
Bilitz	45	Csallóköz (Insel Schütt)	
Bocki	34		84, 85
Bolen tábornok	33, 34	Csanád	97
Bontems tábornok	39	Csehország	16, 21, 54, 61, 119
Borgó	94	Cseodajeff	116
Boroszló (Breslau, Wroclaw, Lo)	74, 96	Csongrád	101
Bosznia	18	Csorna	72
Bős (ma Gabčíkovo, Sz)	73		
Brand, Theodor	96	D	
Brassó (Kronstadt, Braşov, R)	9, 29, 35, 73, 102	Dahlmann, Friedrich	92
Bréma (Bremen)	15	Dalmácia	18, 23, 24, 70
Brno (Brünn, Cs)	64	Damjanich János	119
Buda (Ofen) 20, 37, 38, 43, 45, 49, 51, 58, 77, 81, 86, 87, 92, 103, 108		Dánia	24
Budapest	5	Daniszew	32
Buda-Pest	103	Danzig (Gdańsk, Lo)	38
Bug	33, 34	Davoust marsall	38
C		Debrecen (Debreczin) 13, 48, 50, 102, 103, 106–108	
Canning, Charles John	100	Délvidék	36
Cegléd (Czegled)	52, 83	Dembiński Henryk gróf	11, 27, 29–34, 37, 41, 43, 51, 94, 95, 101, 108, 109, 113–116
Cetina (Cetinje, J)	61	Dereczyn	33
Chaifes dr.	92	Dick tábornok	102
Chaptal, Jean	91	Dolgoruki tábornok	32
Chlapowski	31	Dortmund	5
		Dráva	19, 65, 73

Drenkova (Berzasca, R) 104
 Dudvág 84
 Dukász Mihály
 bizánci császár 121
 Dukla-szoros 36, 45, 51
 Duna 19, 35, 37, 42, 43, 49,
 50, 52–54, 59, 65, 70–73,
 77, 84, 86, 90, 93, 94, 103,
 104, 106, 107, 111
 Dunahidas (Bruck, Au) 45
 Dunakeszi 93
 Dunapentele (Pentele) 38, 52
 Duna–Tisza köze 11
 Dwarta 31
 Dwina 32

Dz

Dzienciol 33

E, É

Eckstein, Wilhelm 6
 Egyed 72
 Ehrzanowski 41
 Elberfeld 8
 Elzász 15
 Eperjes (Eperies,
 Prešov, Sz) 36, 51
 Erdély (Siebenbürgen) 21, 26,
 29, 30, 36, 42, 50, 55, 60,
 80, 88, 94, 102, 108, 116, 128
 Esterházy Pál herceg 48
 Észak-Rajna-Vesztfália 5

Esztergom (Gran) 37, 42, 49
 Európa 5, 9, 11, 12, 15, 42, 50,
 54, 55, 86, 97–100, 105, 121

F

Fancsal (Fincel, R) 26
 Fehértemplom (Weisskirchen,
 Bela Crkva, J) 17, 67, 73
 Fekete Gyuri 127
 Fekete-víz 84, 85
 Felső-Szilézia 93, 96
 Ferdinánd, V., magyar király
 13, 69, 76, 82, 83, 110
 Ferdinánd, I., magyar király
 61, 121
 Ferenc magyar király 17
 Fertő tó 73
 Fiume (Rijeka, Ho) 68
 Fogaras (Fâgăraș, R) 94, 102
 Franciaország 38, 40, 46
 Frankfurt 56, 64, 92
 Futak (Futog, J) 67

G

Gál Sándor 117
 Galambos Sándor 13
 Galícia 36, 38, 45–47, 49, 51,
 95
 Gergely András 5
 Geringer Károly báró 119
 Gervinus, Georg 92
 Géza, I., magyar király 121

Gielgud	31, 34
Golowin	34
Gödöllő	37, 51
Görgey Arthur (Görgei Artúr)	9, 12, 29, 36, 37, 51, 58, 71, 85, 94, 95, 108, 109, 111–116
Götz, Christian	43
Grabbe tábornok	109
Grottenhelm tábornok	93, 94, 108
Guta (Kolárovo, Sz)	85
Guyon Richárd	47, 71, 116

Gy

Gyöngyös	37, 51, 95
Győr (Raab)	8, 26, 43, 45, 48, 50, 70–74, 101, 104, 108, 109

H

Habsburgok	24, 42, 55, 56, 61
Hagen	6, 8
Hamburg	15
Hammerschmied	47
Hammerstein vezértábornagy	49
Hannover	57
Hardegg	29
Hartmann, Robert	10
Hatvan	37, 51, 90

Havasalföld	104
Haynau, Julius	71, 89, 94, 97, 101–103, 108, 110, 112, 113
Hegyeshalom (Iđoš, J)	93
Hess vezértábornagy	94
Honfoglalásrendbiztos	118
Horvátok (Kroatisch Kimmling)	73
Horvátország	18, 19, 22–24, 43, 59, 60, 62, 68–70, 76, 80, 88, 89, 104
Hrabovszky János báró	87

I, Í

Iganie	40
Innsbruck	25
Iserlohn	5–9, 12, 14
István főherceg	16, 67, 75, 77, 78, 81
István, Szent, magyar király	121

J

Jablunkai-szoros	45, 92
Jadow	34
Jakuny	32
János főherceg	64, 65, 70
János király (Zápolya)	121
Janowicz	32
Jellačić Ferenc báró	17

Jellačić József báró 11, 17–21,
24, 25, 29, 36, 43, 44, 48,
49, 51, 52, 54, 58, 62,
64–66, 68, 69, 73, 76, 78,
81, 88, 93

K

Kálmán, magyar király 60
Kápolna 37, 51
Kapuvár 72
Karintia 70
Karlóca (Karlowitz, Sri-
jemski Karlovci, J) 59, 104
Károly, VI., császár 70
Kárpát-medence 7, 9, 11
Kárpátok 13, 53, 54
Kassa (Kaschau, Kosice,
Sz) 36, 51, 94, 95
Kaszipi-tenger 15
Kecskemét 36, 51, 124
Kempen altábornagy 96
Kisostoros (Hochstrass, Au) 73
Kiss Ernő gróf 36, 48, 51, 67
119
Klapka György 37, 51, 101, 114
Komárom (Komorn) 37, 38,
42, 44, 45, 48, 49, 52, 89,
90, 93, 101, 103, 112, 114,
117
Konstantin nagyfejedelem 38
Konstantinápoly (Konstan-
tinopel, Istanbul) 94, 102
Kóny 72

Kossuth Lajos 10, 16, 17,
20, 25, 27, 37, 43–46, 51,
54, 55, 62, 68, 77–80,
83, 88, 91, 95, 111, 112,
114–117, 119

Köln 8
Köpcsény (Kittsee, Au) 73
Körmöcbánya (Kremnitz,
Kremnica, Sz) 46
Krajna 70
Krakkó (Krakau,
Kraków, Lo) 38
Kujbusné Mecsei Éva 13
Kurkle 31
Kurzany 31

L

Lajta 44, 53, 54, 56
Lamberg Ferenc gróf 20, 81,
82, 84, 86–89
Larenburg 53
László nápolyi király 61
Latour, Theodor, gróf 88
Leiningen-Westerburg
Károly gróf 119
Lemberg (Lvív, U) 38, 39, 55
Lengyelország 16, 31, 38, 40,
47, 55, 99
Leuchtenberg
Miksa herceg 24
Lida járás 33
Limburg grófság 5
Lipótvár (Leopoldstadt,
Leopoldov, Sz) 29, 47

Liszt Ferenc	6
Litvánia	31, 33
Losonc (Losoncz, Lučenec, Sz)	119
Lotaringia	15
Lüders tábornok	94, 102, 108

M

Macdonals	38
Magyarország	5, 7, 10, 12–17, 19–25, 28–30, 35, 36, 41–44, 46, 50, 52, 54, 55, 58, 60–70, 72, 74–84, 86, 88–92, 94–99, 101–104, 106, 108–116, 118, 121, 123, 126
Mailáth György gróf	81
Malachowski	73
Marcaltó	72
Margócsy József	14
Mária Terézia	111
Mária, I. Miklós orosz cár leánya	24
Maros	106
Marosvásárhely (Tirgu Mureş, R)	108
Martonvásár	88
Megyer	73
Mészáros Lázár	27, 48
Metternich-Winneburg, Clemens Lothar, herceg	23, 30, 54, 96
Mieszkucie	31
Mihályi	72

Miklós, I., orosz cár	24
Minszk	32
Miskolc	36, 51, 95, 113, 114
Móga János	44
Moldva	103

Moldova (Moldawa, Moldova Veche, R)	104
Morvaország	45, 54, 82
Moson (Wieselburg)	70, 71, 73, 109
Moszkva	38

N

Nagy-Sándor József	119
Nagybecskerek (Grossbetsch- kerek, Zrenjanin, J)	59, 63
Nagycsűr	102
Nagyigmánd	90, 93
Nagysalló (Grosssarlo, Tekovské Lužany, Sz)	49
Nagyszeben (Hermann- stadt, Sibiu, R)	9, 29, 35, 93
Nagyszentmiklós (S. Miklosch, Sînnicolau Mare, R)	105
Nagyszombat (Tyrnau, Trnava, Sz)	73
Nagyvárad (Grosswaradin, Oradea, R)	102, 114, 116
Narew	40
Narewka	33
Neisse	96

Németország 15, 28, 42, 43,
46, 55–57, 63, 93, 97
Niemen 32
Nur 34

Ny

Nyíregyháza 13, 14

O, Ó

Ógyalla (Alt-Gallas,
Hurbanovo, Sz) 90
Ókér (Alt-Ker, Zmajevó, J) 67
Olaszország 28, 47, 62, 63, 65
Olmütz (Olomouc, Cs) 36
Oroszország 11, 15–17, 38, 55
Oroszvár (Karlburg,
Rusovce, Sz) 70, 73
Orsova (Orschowa,
Orşova, R) 73, 104, 114
Ószóny 89, 90
Osztrák Császárság 62, 75
Ostrolęka (Lo) 40
Óvár (Altenburg) 53, 73

P

Palmerston, Henry, lord 97
Pándorfalu (Parendorf, Au) 45
Panyutyin tábornok 89, 93
Párizs 40, 93, 94, 106
Párkány (Štúrovo, Sz) 49
Paszkevics, Iván herceg 90,
93, 102, 108, 109

Pázmándy Dénes 45, 90
Pelletier tábornok 38
Perczel Móric 36, 37, 49, 51,
52, 115
Pered (Tešedíkovo, Sz) 85
Pest (Pesth) 16, 17, 19, 20, 25,
29, 36–38, 42–46, 48–52,
58, 66, 76–78, 81, 83, 84,
86–88, 90, 92, 93, 102, 103,
106, 108–110, 120
Pétervár 39
Pétervárad (Peterwardein,
Petrovaradin, J) 17, 36, 44,
50, 73, 90, 94, 103, 104,
112, 114
Pfalz 6
Pinks 34
Podbrodzie 32
Poniewicz 31
Poroszország 5, 21, 57
Portugália 40
Pott 85
Pozsony (Pressburg,
Bratislava, Sz) 43, 49, 53,
71–73, 95, 108–110, 113
Praga 34, 40
Prága (Prag, Praha, Cs)
29, 43, 50, 103
Provance 15
Pulszky Ferenc 12, 90–93

R

Rábca 72, 73
Radetzky, Joseph, gróf 117

Ramberg, Georg	38, 93
Récsey Ádám	20, 88
Rigviger, Fjodor	71, 114
Rima folyó	33
Roland	31
Rosens	34
Rozycki	33, 34
Rukawina, Georg, báró	73, 112
Ruma (J)	73

S

Salzburg	120
Sándor orosz cár	39
Sawoiny tábornok	31, 32, 33
Schlik altábornagy	71, 72
Schütte dr.	92
Schwechat	26, 44, 45
Siedlce	34
Siemiatycze	34
Simon, L.	53
Simunich, Balthasar	47
Slomm	33
Sobri (Schobry) Jóska	127, 128
Somorja (Sommerein, Šamorín, Sz)	73
Sophie főhercegnő	88
Sopron (Oedenburg)	50, 53, 108
Soroksár	52
Stadion, Johann Philipp, gróf	50

Stájerország	50, 54, 70
Stankiewicz tábornok	33
Sváböld	15
Svájc	21
Swienta	31

Sz

Szabadka (Maria-There- siopel, Subotica, J)	50, 93
Szamarhegy	96
Szászsebes (Mühlbach, Sebeş, R)	11, 30
Száva	93
Szawle	31
Széchenyi István gróf	23
Szeged (Szegedin)	36, 44, 50, 63, 101–103, 105–107, 115–116
Székesfehérvár (Stuhl- weissenburg)	20, 37, 52, 81, 87, 118
Szendró (Semendria, Smederevo, J)	104
Szentendre	35
Szentjános (Jánossomorja)	72
Szentkirályi gróf	48
Szenttamás (Sankt Thomas, Srbobran, J)	17, 50, 63, 66, 94
Szepesség	49
Szerb Vajdaság	36
Szerdahely (Fertőszent- miklós)	72

Szerdahely (Dunajska Streda, Sz)	73
Szered (Sered', Sz)	73
Szezara folyó	33
Szilézia	45
Szilveszter pápa	121
Szlavónia	18, 22–24, 70, 76, 80
Szlovákia	12, 49

T

Takács Péter	13
Taufenau	92
Teleki Ádám gróf	81
Temerin (J)	67
Temesőr (Lagerdorf, Straža, J)	67
Temesvár (Temeschwar, Timișoara, R)	73, 104, 105, 111, 112, 116, 117
Tengermellék	22
Tenteles (Pentele?)	52
Theissing	85
Thunes	47
Tirol	54
Tisza	36, 42, 50, 59, 95, 101, 103, 104, 106–108, 113–116
Tiszaistvánfalva (Jarek, Bači Jarak, J)	67
Titel (J)	104
Tornow	38
Torontál megye	105
Török-Bosznia	94

Törökország	103, 106, 112
Trenk báró	128
Tverdko, I., (Tvrtkó István) bosnyák király	61

U, Ú

Újpalánka (Nova Palanka, J)	104
Újvidék (Neusass, Novi Sad, J)	73, 103

V

Vác (Waitzen)	29, 35, 37, 42, 51, 52, 90, 93, 94
Vadász Sándor	5
Vág	49, 56, 72, 73, 84, 85, 109
Vágsellye (Safa, Sz)	85
Vajdaság	36, 50, 80
Varasd (Warasdin, Varaždin, Ho)	68
Varsó (Warschau, Warszawa, Lo)	34, 35, 38, 40, 55, 102
Velence	87
Velence (Venedig, Venezia, Ol)	117
Versec (Wersetz, Vršac, J)	63
Vesztfália	5
Vetter Antal	36, 49, 51, 52
Világos (Şiria, R)	12, 112, 113, 116

Vinga (Theresianopel vagy
Theresiopel, Vinga, R) 103, 118

Visztula 34

W

Wallmoden 29

Washington, George 12, 86

Weiss őrnagy 72

Welden, Ludwig, báró 30, 35,
36, 42, 43, 50, 53

Wichelhoven, J. P. 7

Widdin (Vidin) 119

Wilia 32

Wilna 32

Windisch-Grätz, Alfred,
herceg 21, 26, 30, 36, 43,
44, 48, 92, 103, 108

Wohlgemuth, Ludwig,
báró 49, 118

Wola 33

Wursteisen 15

Wyss tábornok 72

Wyzokie-Litewski 34

Z

Zágráb (Agram,
Zagreb, Ho) 59, 64, 68

Zaliwski 34

Zára (Zara, Zadar, Ho) 61

Zboiska 32

Zessner báró 72

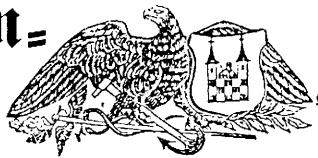
Zichy gróf 88

Zimony (Semlin,
Zemun, J) 94, 104

Zombor (Sombor, J) 36, 50

Wochenblatt

zur Verbreitung

gemeinnütziger Kenntnisse

für die Grassachs Mark
und amtliches Blatt für den Kreis Iferlohn.

Nr. 53.

Sonnabend den 5. Mai

1849.

Die ungarische Armee.

(Fortsetzung.)

Was die eigentliche Organisation des Heeres vermittelst aller dieser Maßnahmen anbetrifft, lag tief, wie die ganze Centralisation der Kriegskorporationen in den Händen des Landesvertheidigungs-Ausschusses. Der erste bedeutende Schritt, welcher gethan wurde, war, in die Diner sowohl Männer zu bringen, indem die Unteroffiziere zwischen den alten regulären Truppen und den neu ausgehobenen oder zu bestehenden Regimentern und Bataillonen aufgetheilt wurde. Der Stamm der alten Truppenkörper (bestimmlich früher nach der Regimentsnummer benannt) wurde abgeschafft, in die Uniformierung Einheitsart gebracht, (indem die Infanterie braune Waffenröcke mit grünen und weißen Schößen erhielt) und die ganze Armee als Honved (National) Armee bezeichnet. Es ist jedoch ein Irrthum, wenn man, wie falsch gewöhnlich geschieht, ein Honved-Bataillon mit einem Bataillon Nationalgarde gleichstellt, indem die Honved durchaus reguläre, obgleich angeworbene und einregerete Truppen sind, während nur unter Nationalgarde Wasser und Wein zu verdienen pflegen.

Solcher Honved-Bataillone sollten, jedes 12 bis 1500 Mann stark, 100 gebildet werden; gegen Ende December waren schon 58 vollständig armirt, und die Hälfte von einigen Zwanzig andern gebildet. Zu Offizieren wurden gewöhnlich die aus Italien und Wien aus der österreichischen Armee ausgetretenen und entwichenen Militärs gewählt, darunter besonders viele Kavallerie- und Hussar-Offiziere und fast die ganze alte k. ungarische Artillerie; die von Wien entwichenen Offiziere der albanischen Legion und der Medicinal-, u. d. P. -Pannonschen, Dier und Schar, Gynon, Lander u. s.; die aus Galizien und selbst aus russisch Polen bereuhtenen jungen und alten polnischen Soldaten; die Jäger der hohen Magyaren, welche meistens sehr gut gebildet, und eine große Anzahl von Unteroffizieren und alten Soldaten, welche man aus den Reihen der übergetretenen k. Militärs nahm. Die Masse der Honved's selbst bildeten theils die regelmäßig ausgehobenen Rekruten, welche die verschiedenen Landesvertheidigungs-Vereine in unabhängigen Scharen abhieben, theils gegen Handgeld geworbene Leute, theils Freiwillige, welche aus Patriotismus eintraten. Letztere bildeten die überwiegende Zahl; unter ihnen waren auch zahlreiche erbliche Freiwillige, welche in männlicher Nationaltreue und später in Honved-Uniform in die Schlacht zogen. So fand Sinau sich, der im Anfang December bei der kleinen Festung Reposthatz eine Kompagnie von 47. Honved-Bataillon gefangen nahm, unter dem regulären Truppen nicht weniger als 16 freiwillige Krieger. — Außer den regulären Truppen wurde aber zu gleicher Zeit eine große Anzahl Freiwilliger gebildet.

Solcher Honved-Bataillone sollten, jedes 12 bis 1500 Mann stark, 100 gebildet werden; gegen Ende December waren schon 58 vollständig armirt, und die Hälfte von einigen Zwanzig andern gebildet. Zu Offizieren wurden gewöhnlich die aus Italien und Wien aus der österreichischen Armee ausgetretenen und entwichenen Militärs gewählt, darunter besonders viele Kavallerie- und Hussar-Offiziere und fast die ganze alte k. ungarische Artillerie; die von Wien entwichenen Offiziere der albanischen Legion und der Medicinal-, u. d. P. -Pannonschen, Dier und Schar, Gynon, Lander u. s.; die aus Galizien

alle ihre kompetiblen Unterthanen auf eigene Kosten ausgerüstet und ein ganzes Regiment Fußkuren von 1300 Mann stark, welches ihre letzte Schmelze in eigener Person befristigt.

Wohl war der Centralpunkt dieser gewaltigen Maßnahme täglich von 1. November bis 1. Januar hin rücker aus dem Begreifen des hundert Hundert von Mannern in die Stadt Wien, und verließen in Compagnien und Bataillone gerüstet die Stadt, theils nach dem Süden gegen die Serben und Kroaten, theils gegen Westen nach Prag und Komorn auf die Kampfbahn entzogen.

Der gegen Ende December traten durch das rasche Vordringen der österreichischen Diner unter Wladislaw Orszag und Jochakich, begründet durch die unablässige Witterung, welche selbst die Elemente für Feindes Hand passabel und damit alle Versuchungen der Flucht und Komorn unzulänglich machte, Verhältnisse ein, die sowohl in dem österreichischen Operationsplan, als auch in der Organisation der Armee durch Verlegung des Centralpunktes von Pest nach Debreczin eine vollständige Veränderung hervorriefen. Es war am 31. December die Nachtigung des Heereslagers, Orszag's 11 Uhr. — Unter lautloser Stille der Kriegswälder lag Wladislaw seine Pläne und Vorhaben auseinanderlegte.

Die Operationen der Ungarn.

Wir haben in unseren vorhergehenden schon ausgiebiger, als mich gebräuchlicher Mittel und mit vollem Aufwande von Patriotismus die Kriegserklärung und die Organisation der Armee in Ungarn, sowohl von dem Heereszuge als dem Landesvertheidigungs-Ausschuss, als auch von der ganzen Nation eingeleitet und begleitet wurden. Und dennoch trübten jene volle Monate je gewaltiger Krafteinwirkung nicht hin, die rasch vordringenden Oesterreicher eine Macht entgegen zu stellen, welche den Ungarn die Hoffnung des Sieges gewähren und sichern konnte. Denn obgleich am Ende December schon mehr als 100,000 Mann unter Waffen gestellt waren, so fand man von diesen kaum 60,000 der auf rechten Seiten der Donau ausgetretenen österreichischen Heere, welche 110,000 Mann (darunter gegen 90,000 Infanterie) stark war, entgegenstellen, weil ein Theil der ausgehobenen Bataillone nach dem Süden gegen die Serben, ein anderer Theil nach dem Osten gegen Siebenbürgen hatte entsandt werden müssen. Und die 60,000 Mann, die verfügbar waren, um mehr als hunderttausend überreichlicher Rekruten zu bekämpfen, waren zwar keine, welche die Vergrößerung hätte zu System machen können, aber deren die Heeresmacht, die größte Fertigkeit im Gebrauch der Waffen und die Disziplin größtentheils noch oblag. Doch kamen Natur-Ereignisse, die gegen alle Verheißung der Vortheile der Heeresmacht selbst auf dem Feld für sie ungeschickten Terrain ungeschicklich machten. Die Ungarn hatten, je besonders auf Kossuth's Verweis, die ganze Orszag bei Prag, Komorn und am Pest drum um deren Schanzengleichen verarbeiteten, die Wege aufgriffen und die Straßen abgeräumt, um sie den Feind aufzuhalten und möglich viel Zugsperrgen im Feld zu konzentriren. Da trat eine außerordentliche Kälte ein, wie man sie in Ungarn seit 50 Jahren nicht erlebt hatte; und allein die Flüsse und selbst die Donau froren der Art zu, daß man sie überfahren passiren konnte, sondern auch die Schwärme junger Reuten man die Schanze angriffen hatten, wurden gegen Kavallerie und Artillerie passibel, und so geschah es, daß

Wochenblatt, 1849. május 5.

Ungarn.

Wenn je ein Volk gerecht den Krieg begonnen,
Die Ketten brach, worin es eingewunden,
Das Netz zerriß, worin es eingesponnen,
So lange Zeit geknechtet und gebunden:
So ist es Ungarn, ja ich sag' es frei,
Ich schrei es zu den Völkern und den Fürsten:
Seht hier das Loos der Willkühr-Tyrannie!
Kann sie den Staub vom Purpurkleide bürsten?

Ich bin kein Freund von Revolutionen;
Des Aufruhrs Fabel senkt die Fluren nieder.
Wo kein Gesetz ist, kann kein Richter thronen,
Und Alles wird ein Opfer dieser Hyder;
Die stets nach Blut und stets nach Blut nur schnaubt,
Die ihre Stimme furchtbar läßt erschallen,
Wenn sie als Herrscherin sich unbesiegbar glaubt:
„Dies Haupt muß noch und Jenes muß noch fallen!“

Doch heg ich Sympathie für Ungarn's tapf're Söhne,
Für Kossuth, Bem, Dembinski, Görgey, Wetter.
Wer zollte diesem Volk nicht eine Thräne,
Wer nicht das Wort ihm: „Vaterlandesretter!“
Ja gloß mich nur mit offenen Augen an,
Hohnlächelt weil ihr Größe nie empfunden;
Reunt immer diesen Kampf ein Patriotenwahn,
Dem sich die Freiheitschwindelei verbunden!

Ich schreie nein! mit meiner vollen Stimme,
Schlägt mich in Banden, schmiedet mich in Ketten.
Hier kämpft ein Volk mit dem Verzweiflungsgrimme,
Und Gott der Allgerechte wird es retten!
Kann Ruße=Oestreich bannen denn den Geist,
Kann es vernichten denn die Weltgeschichte,
Die stets den Fürsten wie den Völkern weist:
Seht her und hebt den Blick empor zum Lichte!

Robert Hartmann.

Ungarn.

Also Ungarn ist erobert, also Ungarn ist geschunden,
Also Ungarn blutet, blutet an den tief geschlagenen Wunden!
Städte, Dörfer eingeäschert, Leichen aufgehäuft wie Sand,
Ringsum Schrecken und Entsetzen; Ungarn, Ungarn armes
Land!

Börgey, Börgey sich ergeben, — klingt das nicht so wunderbar,
Klingt das nicht wie Grabgeläute, — und doch ist's nur allzuwahr!

Also Ungarn ist erobert, seine Freiheit war vernichtet,
Und ein Kossuth, ja ein Kossuth, und ein Kossuth war
gestücht?

Ha, wie zuck's durch meine Glieder, welch' ein Loben welch'
ein Kämpfen?

Kann ich dem Gefühle trogen und die Bluthen in mir dämpfen?
Ruhm und Größe so erniedrigt — Heldenthaten leerer Schall,
Spielt man denn mit Menschenleben wie das Kind mit einem
Ball?

Also Ungarn ist erobert, ach ich sagte gern verrathen,
Denn zu frisch sind seine Wunden und zu groß sind seine
Thaten.

Mildern will ich die Gefühle, im Erglimmen sie erlösen,
Mich im Staube wälzen, krümmen oder auf zum Himmel
blicken.

Mit dem Auge voller Thränen, — mit dem Munde todten-
bleich

Flehen auf zum Weltregierer: „Sende Licht dem Schat-
tenreich!“

Geschrieben Ende August 1849.

Robert Hartmann.

RESUMEE

Unser Freiheitskampf von 1848–1849 aus deutscher Sicht

In diesem Band wird eine Auswahl von zeitgenössischen Artikeln über die ungarische Revolution und den Freiheitskrieg von 1848–49 veröffentlicht, die zuerst in zwei Zeitungen der Stadt Iserlohn, der Wochenblatt und der Öffentlicher Anzeiger erschienen sind. Unter den publizierten 55 Schriften wechseln sich kurze Nachrichten, Berichte, längere Analysen und Beschreibungen, Charakterschilderungen, Lesebriefe und Reiseberichte. Oft wurden auch Meldungen von anderen Zeitungen übernommen. Der Informationsfluss wurde durch die Entfernung von fast 1000 Kilometer und die damalige einfache Technik erheblich erschwert, deshalb kommt es relativ häufig zu Falschmeldungen oder Irrtümer.

Es ist anhand der Artikel festzustellen, dass die politisierende deutsche öffentliche Meinung eine Sympathie gegenüber dem ungarischen Freiheitskrieg hegte, was sie für einen Freiheitskampf gegen den österreichischen und russischen Despotismus hielt. Nach ihrer Meinung hat Österreich nicht nur deswegen eine Niederlage verdient, weil sich dieses im Rahmen eines Vielvölkerstaates öfters die Mittel der Unterdrückung bedient hat, sondern weil sie die deutsche Einheit vereitelt hat. Den Ungarn wurde die Rolle des mitteleuropäischen Verteidigers der westlichen Demokratie und Kultur zugeschrieben, und sie waren wegen dieser Bollwerk-funktion mit Sympathie gesehen.

Freiheit, Selbstbestimmung, Demokratie, Kultur; diese Begriffe waren im Fokus der Iserlohner Optik, wodurch auch die damaligen ungarischen Ereignisse beobachtet wurden.

SUMMARIE

Our War of Independence of 1848–1849 with German Eyes

The volume publishes a selection of contemporary articles of two newspapers: *Wochenblatt* and *Öffentlicher Anzeiger* of Iserlohn lying in North-Rhine-Westphalen. The articles deal with the Revolution and War of Independence of Hungary in 1848–1849. The fifty five articles include short news, reports, longer analysis and descriptions, character studies, letters from readers and accounts of travels. News were often taken over from other newspapers. The distance of almost 1000 kms and the undeveloped technics made the flow of correct information more difficult. Therefore quite a lot of false news and mistakes can be found.

Reading the articles we can see that the German politicizing general public followed the events of the Hungarian War of Independence with interest and sympathy. The fight was considered to be an Eastern war of independence against Austrian and Russian despotism. The people of that time thought that Austria deserved to fall not only because it oppressed its peoples in its multinational empire but it also shattered the German unity. They reckoned the Hungarians to be the defenders of Western democracy and civilization in the Central-Eastern-European region. For the role of that palladium did they feel attracted towards us.

Freedom, self-determination, democracy, culture – these notions were in the focus of the optics of Iserlohn and the events of this place were watched through these glasses.

TARTALOM

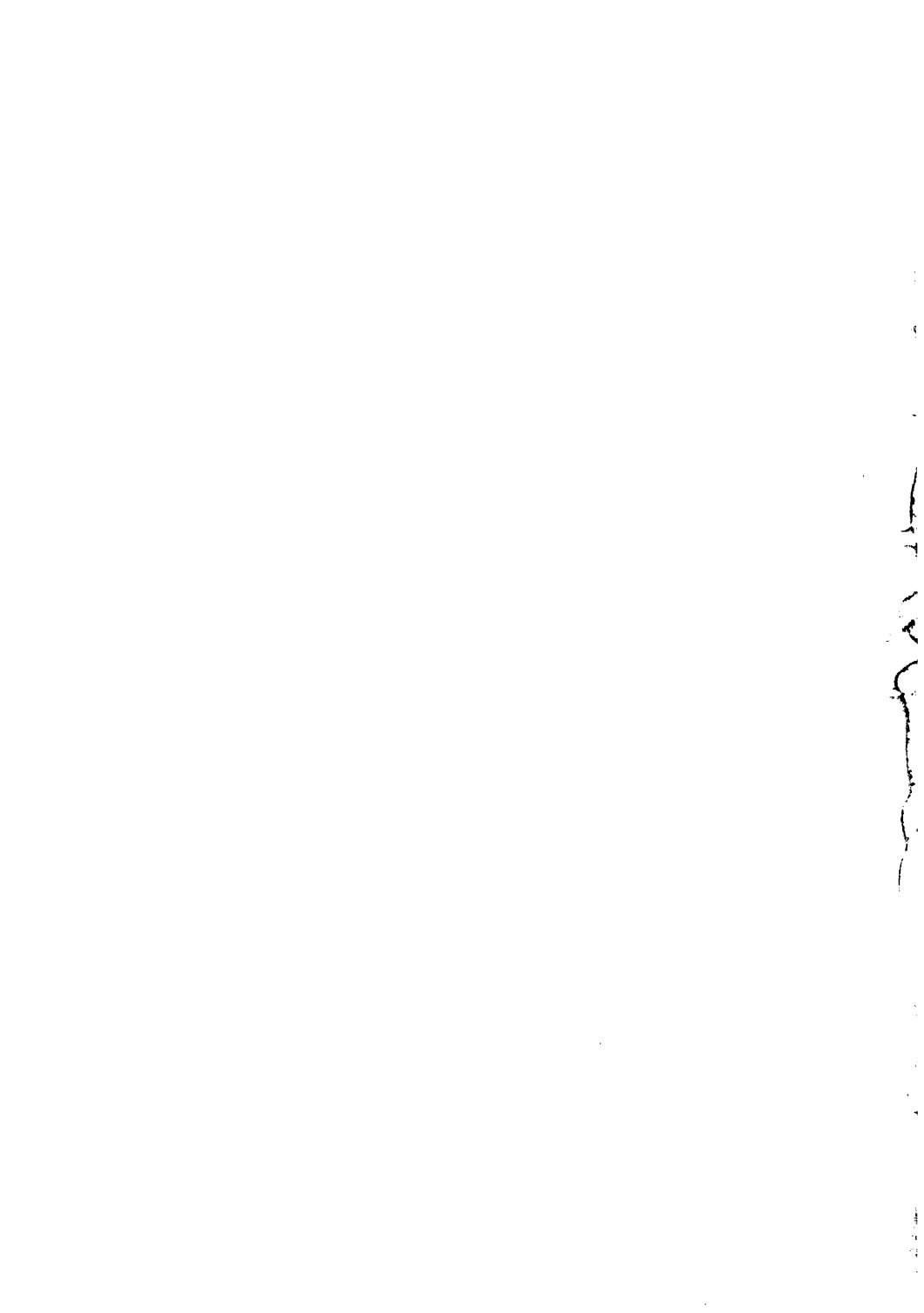
Bevezetés	5
1. <i>Anzeiger</i> , 1848. október 25. A magyarországi harc	15
2. <i>Anzeiger</i> , 1848. október 28. A magyarországi harc (Befejezés)	19
3. <i>Wochenblatt</i> , 1848. november 7. A magyarok és a horvátok	22
4. <i>Wochenblatt</i> , 1849. március 20. Magyarországról. (Egy német tiszt tollából)	25
5. <i>Anzeiger</i> , 1849. március 21. Prága, március 15.	29
6. <i>Anzeiger</i> , 1849. március 28. Erdélyből, március 16-án	30
7. <i>Anzeiger</i> , 1849. április 18. Demiński	30
8. <i>Anzeiger</i> , 1849. április 21. Bécs, április 13.	35
9. <i>Wochenblatt</i> , 1849. április 24. A magyar hadszíntér	36
10. <i>Anzeiger</i> , 1849. április 25. Bécs, április 15.	37
11. <i>Anzeiger</i> , 1849. április 28. Életrajzi jegyzet Bem tábornokról	38
12. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. április 28. Pest, április 18.	42
13. <i>Wochenblatt</i> , 1849. május 3. A magyar hadsereg	42
14. <i>Wochenblatt</i> , 1849. május 5. A magyar hadsereg (Folytatás)	46

15. <i>Wochenblatt, 1849. május 5.</i>	
A magyar hadszíntér	49
16. <i>Wochenblatt, 1849. május 8.</i>	
A magyar hadsereg (Befejezés)	50
17. <i>Wochenblatt, 1849. május 15.</i>	
Magyarország	52
18. <i>Wochenblatt, 1849. május 15.</i>	
A magyar háború	53
19. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. május 23.</i>	
A bécsi tudósító jelenti	58
20. <i>Wochenblatt, 1849. június 14.</i>	
Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz)	58
21. <i>Wochenblatt, 1849. június 16.</i>	
Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz, folytatás)	63
22. <i>Wochenblatt, 1849. június 19.</i>	
Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz, folytatás)	66
23. <i>Wochenblatt, 1849. június 21.</i>	
Magyarország	70
24. <i>Wochenblatt, 1849. június 23.</i>	
Magyarország	72
25. <i>Wochenblatt, 1849. június 23.</i>	
Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz, folytatás a 64. számból)	74

26.	<i>Wochenblatt, 1849. június 26.</i>	
	Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz, folytatás)	79
27.	<i>Wochenblatt, 1849. június 28.</i>	
	Magyarország	84
28.	<i>Wochenblatt, 1849. június 30.</i>	
	Görgey	85
29.	<i>Wochenblatt, 1849. július 5.</i>	
	Az 1848 júliusától Magyarországon végbement események áttekintése (Függelék a magyar háborúról korábban közzétett írásokhoz, folytatás)	86
30.	<i>Wochenblatt, 1849. július 7.</i>	
	Magyarország. (Az Ács és Ószőny közötti csata)	89
31.	<i>Wochenblatt, 1849. július 21.</i>	
	Magyarország	90
32.	<i>Wochenblatt, 1849. július 21.</i>	
	Pulszky Ferenc, a külügyminisztérium helyettes államtitkára	90
33.	<i>Wochenblatt, 1849. július 24.</i>	
	Az oroszok és magyarok váci csatája	93
34.	<i>Wochenblatt, 1849. július 26.</i>	
	Magyarország	94
35.	<i>Wochenblatt, 1849. augusztus 2.</i>	
	A Magyarországon zajló háború	94
	Pozsony, július 21. (Osztrák katonai bíróság, Magyarország)	95
	Felső-Szilézia, Neisse, július 27.	96
	A Magyarországon...	96
36.	<i>Wochenblatt, 1849. augusztus 9.</i>	
	A Magyarországon zajló háborúról!	97

37. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 9.</i>	
Magyarországról	101
38. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 14.</i>	
A Magyarországon zajló háború	101
39. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 14.</i>	
Magyarország	102
40. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 16.</i>	
Magyarországról	108
Magyarország	109
41. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 16.</i>	
Bécs, augusztus 11.	109
5 óra	109
42. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 21.</i>	
Bécs. (A magyar háború)	109
A császár és a magyarok	110
43. <i>Wochenblatt, 1849. augusztus 23.</i>	
Magyarország	111
44. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 23.</i>	
A magyar háború	112
45. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. augusztus 25.</i>	
Magyarország	114
46. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. szeptember 6.</i>	
Egy honvéd levele a legutóbbi magyarországi hadi eseményekről	115
47. <i>Wochenblatt, 1849. szeptember 22.</i>	
A szétvert magyar hadtestek	117
48. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. szeptember 29.</i>	
Magyarország	118
49. <i>Öffentlicher Anzeiger, 1849. október 11.</i>	
Bécs, október 5.	119

50. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. november 1.	
Bécs, október 26.	120
Bécs, október 26.	120
51. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. november 8.	
Pest, október 29.	120
52. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. november 27.	
Bécs	120
53. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. december 6.	
Rablóvilág Magyarországon	121
54. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. december 8.	
Rablóvilág Magyarországon (Folytatás)	123
55. <i>Öffentlicher Anzeiger</i> , 1849. december 11.	
Rablóvilág Magyarországon (Befejezés)	126
Mutató	131
Melléklet	141
Resumee	145
Summarie	146

F
-
S

übrige Theil des Wahlbezirks in die unangenehme Nothwendigkeit verlegt, öffentlich Protest einzulegen gegen solche Mandation, gegen eine Rechts-Viurpation, welche für die sonst salbungsvollen und biederen Ergler Landbewohner eben nicht sehr ehrenvoll sein dürfte.

Wir, wie wir, am 21. September in dem Augenblick, wo wir unsere schändlich hingeschlachteten Deputirten, unsere gefallenen braven preussischen und deutschen Krieger in Frankfurt zur letzten Ruhestätte begleiteten, Zeuge von der stummen, tieferthätigen Gemüthsbeugung unsers ehrenwerthen Deputirten war, dem mußte es klar werden, daß derselbe kein Gleichgültiger eines Jäh und Concorien ist, welche jene unser trauerndes Deutschland entwürdigende Gräueltaten durch ihre Schriften und Reden auf der Pfingstmesse hervorgeführt haben mögen.

Hiernach wollen der besangene Mann von Hellwege, und die, dem Vernehmen nach zur Unterstüßung der besagten Adresse in ihrer Einsicht und verleiteten Landbewohner des Amtes Ergler selbst ermahnen, wie schmerzlich sie durch unzeitige und unüberlegte Anfragen und Urtheile den aufrichtigen, wohlmeinenden Vertreter ihrer heiligsten Interessen bedrückt und verletzt haben, und nicht minder die Motive würdigen, welche uns zu dieser öffentlichen Vertheidigung eines Ehrenmannes veranlaßt haben, und in weiser Form, von Allen, die ihn theuer und lieb sind, getrennt, unser Interesse mit warmem Eifer wahrzunehmen, solche unwürdige Insinuationen selbst nicht zurückweisen kann.

Wie verlaßt, beabsichtigt der gedachte Deputirte sein Mandat als Vertreter einer der wichtigsten Gegenden Deutschlands niederzulegen. Ganz bestimmt, dessen sind wir überzeugt, gehören sowohl die Reflexionen im Zeitweiger Anzeiger, als auch die Adresse der Ergler nicht zu den Worten eines solchen Schrittes, wenn überhaupt derselbe von ihm beschlossen sein sollte, was wir gänzlich bezweifeln. Wir sprechen vielmehr unsere unerschütterliche Überzeugung dahin aus, daß Herr v. Wietzhaus das vom Vertrauen des Bezirks ihm ertheilte wichtige und ehrenvolle Mandat nicht niederlegen, vielmehr trotz der vielen anstrengenden Arbeiten, trotz der vielfach sich ankündigenden Schwierigkeiten und ohnerachtet der durch die Entfernung von einer zahlreichen lebenden Familie herbeigeführten Unannehmlichkeiten unerschütterlich ausdauern, und dem bereits sicher, wohl und sorglos im Lande anwesenden Bau der deutschen Einheit, Größe und Wohlthat bis zum Schluß einer, über die glücklichen germanischen Völkern weithin strahlenden goldenen Kuppel, bis zur Krönung mit dem Segen verständenden christlich-deutschen Kreuze als draver Westphale, als treuer Preuße und als ein echt deutscher Welt-Geselle mit vollem Helsen wird.

Wöge, wie wir heute mit tieferer Nahrung die Gedenktafel jener deutschen Helden durcharbeiten, welche vor 35 Jahren auf Leipziger Blutgeränden blühen auf dem Opfer-Altare des bedrängten Vaterlandes eine ete Rolle ausdachten, so auch vereint in dem Register der geimungswürdigen und modernen Wertvolle des deutschen Verfassungs-Vaues der Name Wietzhaus den gebührenden Platz einnehmen und von den dankbaren Nachkommen mit Anerkennung geehrt werden.
Im Kenne-Thal, den 18. October 1848. X.

Der Kampf in Ungarn.

Aller Blicke sind jetzt nach Ungarn gerichtet, wo wichtige Dinge sich entscheiden. Die Magyaren der Ungarn sind ein mutiges, kriegerisches Volk, und Deutschland ist in früheren Zeiten von ihm org heimgekehrt worden.

„Als die Magyaren im Jahre 917 Baiern und Schwaben durchzogen,“ meldet Wurfstein in seiner Chronik, „und alle, welche nicht entflohen, ergründeten, die Kruden erbandten, zerstörten und verbrannten, gewannen sie auch Basel ohne Streit, weil das Volk daseihl sich dieser Menge zu ermeiden nicht getrossen konnte, mit Proviant und dem Besten ihrer Habe aus der Stadt gewichen und ihre Leben zu fristen in die nächsten unwegbaren Gebirge entflohen war. Da konnten die Ungarn in der leeren Stadt nicht lange saumen, nahmen deshalb, was sie fanden, zerstörten nach Willkür und steckten beim Abzug die Stadt an, rückten hierauf mit gleicher Schädigung südras ins Elsaß und Lotaringen.“

Dieses wilde Volk der Magyaren, das Europa durchstürmte, kamme aus Asien und hatte wahrscheinlich am fassenpischen Meere seinen Stammsitz. Gegen das Ende des 13ten Jahrhunderts mögen sie aus Asien nach Europa hingerwandert sein und ihre Wohnsitz in Rußland aufgeschlagen haben. Selber wieder hier verdrängt, kamen sie im Jahre 894 in das jetzige Ungarn und unterwarfen sich bis zum Jahre 900 die in demselben angeführten Slaven und Deutschen völ-

lig. Von hier unternahm sie, freilich oft von fremden Fürsten um Hilfe gerufen, Erober- und Raubzüge in benachbarte Länder. Nördlich drangen sie vor bis Hamburg und Bremen, südlich bis in die Provence, scharflich und andauernd durch ihre Reiter.

Die Magyaren, die von den überwindenen Slaven und Deutschen Ackerbau und Handel lernten, gründeten ein selbstständiges Reich, das Jahrhundert lang unter manderlei äußern und innern Anfechtungen stand, bis es endlich vor noch nicht 2 Jahrhunderten von Oestreich erobert, einer eigenhämlichen Verfassung und eigenthämlichen Rechte triebhaftend, zu Oestreich gefolgt wurde.

Wohl ist nun bald ein Jahrtausend verstrichen, seitdem die Magyaren die Slaven und Deutschen überwinden und mit ihnen ein Land bewohnt haben; sie behielten freier ihren Charakter, ihre Sprache und ihren Stolz; sie sind der Adel des Landes. Die 3 Nationen fanden einander formwährend mit schroffen Eigenheiten gegenüber. Den größten Theil des Flachlandes bewohnen die Magyaren; sie mögen gegen 4 Millionen betragen; die ihnen an Zahl überlegenen Slaven bewohnen die Gebirge; die Deutschen leben vorzugsweise in den Städten.

Kange waren nun die drei Nationen im ungarischen Reich ziemlich friedlich neben einander; aber seit ungefähr 25 Jahren fangen die Magyaren an, den Kopf wieder höher emporzurichten, und lassen sich den Andern gegenüber manderlei Härten und Ullbrgriffe zu schulden kommen.

Als im März d. J. durch die Revolution in Wien Oestreich so tief erschüttert, die Regierung so sehr geschwächt war, glaubten die Magyaren, wie in Böhmen und Polen die Slaven, daß für die Unabhängigkeit und Erhebung ihrer Nationalität eine neue Stunde geschlagen habe. Es geschah schon am 16. März, daß der Kaiser von Oestreich, von den Ungarn gedrängt, ihnen gewährte, von nun an von der Regierung in Wien getrennte Ministerium zu haben, und daß so im Sturm die Vertreibung von Ungarn vollzogen, die alte Verbindung gelöst, alle Verträge aufgehoben waren.

Aber hatte die Herrschaft, wie sie die Magyaren schon vor der Revolution ausgeübt hatten, unter den slavischen Stämmen eine große Erwitterung erregt, so wurde diese durch die Stellung, welche die Magyaren jetzt einnahmen, noch mächtig gesteigert.

Als am 5. Juli in Pesth die Magnaten und Stände-Tafel eröffnet wurde, wurde Erzherzog Stephan, der Palatin von Ungarn, mit Jubel daseihl begrüßt. Aber es bildete sich täglich eine freisündigere Stimmung gegen Oestreich. Der Mann, der diesem immer mehr zu entsinnen wußte durch Rede und Schrift, war Kossuth der über den ungarischen Reichstag eine Art von Altmacht ausübte.

In Pesth hatte sich die Meinung festgesetzt, von Seite Rußlands, das mit der Hesperart in Wien in Verbindung trabe, würden die Slaven aufgeschacht; man verbände sich Ungarn zu erdrücken. Die Kroaten hinwieder, diese im Westen Ungarns zum Theil herrliche Landschaft bewohnenden Slaven, waren durch die Stellung welche die Magyaren Oestreich gegenüber einnahmen, tief verletzt, glaubten sich zu bittern Klagen berechtigt, fürchteten die so laut wieder aufgewachte Herrschucht der Magyaren und ließen es auch ihrerseits nicht an Schritten fehlen, um sich dem sich erhebenden Magyarenthum gegenüber sicher zu stellen.

Die Magyaren aber mußten sehen, daß das neue Magyarenreich, daß man zu gründen hoffte, von gefährlichen Feinden umringt ist. Während im Westen die Kroaten sich den neuen Magyarenherrschern losgaben, machten die Serben im Süden, die Erben und Naisen gefährliche Einfälle und hinter diesen aufstehenden Slaven, dachte man sich, haben, wie gesagt, der österreichische Hof und Rußland: Darns ergründeten in Pesth die Kriemhildinnen immer heftiger; und der Minister Kossuth am Reichstage für die Zwecke zur Rettung Ungarns 200,000 Mann und 42 Millionen Gulden verlangte, ließ er sich so weit hinreißend, daß er die schrecklich, recht den Empörer dieser neuen Zeit bedenkenden Worte beifügte: wenn sie der Himmel nicht gewähre, so müsse sie die Hölle herbeiführen.

Die Feinde, die im Süden Ungarn bedrängten, die Serben und Naisen machten auf Drischafsten und Städte der Magyaren räuberische Einfälle, und wütheten mit Feuer und Schwert; so ging die Stadt Westfischen in Feuer auf; die alte Aömerkungen von St. Thomas vertheidigten sie mit großer Tapferkeit. Aber der Feind im Westen zeigte sich ebenfalls gefährlicher, denn die Kroaten fanden nicht da als eine hitrenlose Heere, sondern ein Mann steht an ihrer Spitze, welcher der schweren Aufgabe gewachsen zu sein scheint, als Haupt einer Volksbewegung mit einem glühenden Feinde einen Kampf auf Leben und Tod zu führen.